

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У СУДСКОМ ПОСТУПКУ

Република Србија

ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Република Србија

ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ У СУДСКОМ ПОСТУПКУ

Београд, 2015.

Поштовани,

Сврха ове публикације је да читаоца упозна са досадашњом судском праксом у примени института Захтева за заштиту права на суђење у разумном року. Намењена је широј публици, али првенствено судовима и другим државним органима, са циљем да се у свом раду приближе идеалу владавине права.

Владавина права је суштински предуслов за било какав миран и одржив развој друштва, а ако ње нема онда нема ни поштовања права на судску заштиту.

Право на судску заштиту само по себи није довољно, ако није заштићено додатним правима који поспешују његову делотворност.

Немогуће је говорити о поштовању права на судску заштиту, ако се суди дуго, споро, толерисањем неажурности странака или других учесника у поступку и слично.

Право на суђење у разумном року остаје без дејства ако се не гарантује. То се пре свега чини процесним

законима, затим растеређивањем надлежности судова, повећавањем броја судија и судијских помоћника, а и одредбама мимо процесног закона, као код нас, али и све чешће посебним законским прописима.

Стога ова публикација добија на значају, јер садржи читав низ правних ставова и судских одлука Врховног касационог суда.

Намера нам је била да употреба ове публикације што више олакша рад, да се пракса судова уједначи и приближи европским стандардима у поштовању права на суђење у разумном року. Јуриспруденција Европског суда за људска права у том погледу од посебног је значаја.

Надам се да ће остварити своју сврху у назначеном смислу, да ће допринети не само разумевању и поштовању тог права, већ и његовом унапређењу у Републици Србији.

**ПРЕДСЕДНИК
ВРХОВНОГ КАСАЦИОНОГ СУДА**

Драгомир Милојевић

Приређивач:
ВРХОВНИ КАСАЦИОНИ СУД

За приређивача:
Драгомир Милојевић,
председник суда
Снежана Андрејевић,
судија Врховног касационог суда, главни и
одговорни уредник Билтена судске праксе

Издавач:
Савет Европе, Канцеларија у Београду
Шпанских бораца 3, 11070 Нови Београд, Србија
www.coe.org.rs

За издавача:
Tim Cartwright

Припрема и штампа:
Quadra Graphic, Земун, Србија

Тираж:
1100 примерака

ISBN 978-86-84437-77-0

Ова публикација је приређена у оквиру пројекта „Подришка судству у Србији у примени Европске конвенције о људским правима“, који финансира Краљевина Норвешка, а примењује Савет Европе. Мишљења изнета у овој публикацији представљају ставове Врховног касационог суда. Изнета мишљења се не морају нужно слагати са званичним ставовима Савета Европе.

Садржај

ПРЕДГОВОР (Уводна реч председника Врховног Касационог Суда, Драгомира Милојевића)	2
---	---

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У

РАЗУМНОМ РОКУ (Аутор реферета, Љубица Милутиновић, судија Врховног касационог суда) ...	10
---	----

Увод	10
------------	----

Разумни рок као део права на правично суђење ..	12
---	----

Однос Уставне жалбе због повреде права на суђење у разумном року и захтева за заштиту права на суђење у разумном року	16
---	----

Да ли одредбе чл. 8а, 8б и 8в закона о уређењу судова омогућавају поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року?	21
--	----

Ставови грађанског и кривичног одељења Врховног Касационог Суда	22
---	----

Шта је разумни рок?	24
---------------------------	----

Критеријуми за оцену дужине трајања поступка .	26
--	----

Рачунање рока	31
---------------------	----

Поступање суда по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року	33
--	----

Закључак	39
----------------	----

ПРАВНА СХВАТАЊА И ЗАКЉУЧЦИ	40
----------------------------------	----

Ставови и закључци Одељења за заштиту права на суђење у разумном рок	40
--	----

Правни ставови грађанског и кривичног одељења Врховног касационог суда	41
--	----

Правни ставови и закључци одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда	43
---	----

Поступање по уставним жалбама поднетим Уставном суду до 22.05.2014. године	43
--	----

Закључци	43
----------------	----

Правни став о недозвољености жалбе против одлуке Врховног касационог суда ...	43
---	----

Правни став о обавези опредељивања захтева за правичну накнаду	43
--	----

Садржина решења о стварној ненадлежности	44
Разумни рок у правном спору	44
Мериторно одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року ...	44
Одлучивање о захтеву за заштиту праба на суђење у разумном року после укидања решења органа управе	44
Дејство пуномоћја адвоката	44
Стварна надлежност Вишег суда за поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року у извршном поступку	45
Закључак о измени утврђених правних ставова	45
Правни став о одбацивању захтева	45
Закључак о поступању са уставном жалбом поднетом пре 22.5.2014. године	45

Рокови за исплату правичне накнаде и трошкова поступка	46
Закључак о поступању са уставним жалбама поднетим пре 22.05.2014. године ...	46
СЕНТЕНЦЕ	47
Активна легитимација оштећеног да захтева заштиту права на суђење у разумном року	47
Активна легитимација правних лица која су под контролом државе да траже одређивање примерене новчане накнаде	48
Активна легитимација у поступку за заштиту права на суђење у разумном року	49
Дејство прекида поступка	51
Дуго трајање поступка због понашања подносиоца	52
Дужина трајања поступка као последица понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року	53

Иницијални акт као правно релевантна чињеница за одређивање почетка судског поступка	55
Једностраначки карактер поступка захтева за заштиту права на суђење у разумном року и дозвољеност жалбе Републике Србије	56
Надлежност суда и дозвољеност захтева за заштиту права на суђење у разумном року	58
Накнада нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року	59
Неактивно и неефикасно суђење	60
Недозвољеност жалбе против решења којим је врховни касациони суд одлучио о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року	62
Недозвољена примена ван правних критеријума приликом одређивања примерене накнаде	64
Неки од узрока дугог трајања поступка које је скривио подносилац захтева	65

Некоришћење притужбе као средства за отклањање неправилности у судском поступку	67
Неокончавање стечајног поступка и поред ажурног поступања суда	68
Непоштовање дужности окривљеног да се одазове на позив суда	69
Неразумно дуго одлучивање о камати као споредном потраживању	71
Несанкционисање процесне недисциплине окривљеног и његовог браниоца као разлог неразумно дугог суђења	73
Одговорност подносиоца захтева за дужину трајања судског поступка	75
Одлучивање о притвору и процесна овлашћења суда у поступку одлучивања о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року	76
Одређеност захтева за досуђивање примерене накнаде и његова акцесорна природа	77

Одређивање правичне накнаде као дискреционо овлашћење суда	78
Оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета	79
Подељена надлежност у области заштите права на суђење у разумном року између судова установљених законом о уређењу судова и уставног суда	80
Поступак за опозив условне осуде и захтев за заштиту права на суђење у разумном року	81
Повреда права на суђење у разумном року у поступку пред врховним касационим судом	83
Повреда права на суђење у разумном року пред органом управе и надлежност суда	84
Повреда права на суђење у разумном року у поступку лишења пословне способности	85
Правна природа поступка за обуставу извршења таксене обавезе	86
Правна природа права на примерену накнаду ..	87

Правноснажност као један од критеријума за одређивање апсолутне надлежности суда	87
Право на пензију као егзистенцијално право ...	89
Примена принципа <i>reformatio in peius</i> у поступку за заштиту права на суђење у разумном року	90
Принудна наплата новчаног потраживања и достављање решења о извршењу нбс као релевантна чињеница за окончавање извршног поступка	91
Процесна конверзија уставне жалбе у захтев за заштиту права на суђење у разумном року и правна судбина неопредељеног захтева за одређивање примерене накнаде	92
Промена судске надлежности и дужина поступка	93
Пуномоћје издато у парничном или другом судском поступку и његово дејство у оквиру поступка за заштиту права на суђење у разумном року	94

Разумно време за окончање судског поступка . .	95
Реформа правосудног система и оцена њеног утицаја на дужину трајања судског поступка . . .	97
RES JUDICATA	98
Сходна примена зvp и зпп у поступку за заштиту права на суђење у разумном року	99
Суђење у разумном року као правни стандард . .	100
Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року	101
Утицај сложености предмета на дужину трајања поступка	103
Вредност предмета спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности	106
Врста грађанског-судског поступка као један од критеријума за разграничење стварне надлежности	108
Врста спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности	109

ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ ИЗ УГЛА ЈУРИСПРУДЕНЦИЈЕ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА (<i>аутори</i> Вида Петровић-Шкери, судија Врховног суда Србије 2003 – 2015; председница Врховног суда 2005 – 2009 и Дагмара Рајска, доктор права Универзитет Aix-Marseille, Француска; правник у Европском суду за људска права)	111
ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	111
I ПРИМЕНЉИВОСТИ ЧЛАНА 6 СТАВА 1 НА ПОСТУПКЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА „ГРАЂАНСКА ПРАВА И ОБАВЕЗЕ“	112
II ПРИМЕНЉИВОСТ ЧЛАНА 6 СТАВА 1 НА ПОСТУПКЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА „СВЕ КРИВИЧНЕ ОПТУЖБЕ“	114
III ПОЧЕТАК ПЕРИОДА (DIES A QUO)	114
IV КРАЈ ПЕРИОДА (DIES AD QUEM)	115
V КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОДЛУЧИВАЊЕ О ОПРАВДАНОСТИ ТРАЈАЊА ПОСТУПКА . .	116

VI МЕЂУСОБАН ОДНОС ПРАВА НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ И ДРУГИХ КОНВЕНЦИЈСКИХ ЗАХТЕВА	122	V. CRITERIA FOR DECIDING ON WHETHER THE DURATION OF PROCEEDINGS IS JUSTIFIED	135
VII ОБАВЕЗА ДРЖАВЕ ДА ОБЕЗБЕДИ ДЕЛОТВОРАН ПРАВНИ ЛЕК КОЈИ ЈЕ ОДМАХ ДОСТУПАН, ОДГОВАРАЈУЋИ И ЕФЕКТИВАН	123	VI INTERACTIONS OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL WITH OTHER CONVENTIONAL REQUIREMENTS	142
ЗАКЉУЧАК	129	VII THE STATE'S DUTY TO PROVIDE AN EFFECTIVE DOMESTIC REMEDY THAT IS AT ONCE ACCESSIBLE, APPROPRIATE AND EFFECTUAL	142
RIGHT TO A FAIR TRIAL WITHIN REASONABLE TIME	130	GENERAL CONCLUSION	148
I. APPLICABILITY OF ARTICLE 6 § 1 TO PROCEEDINGS RELATING TO "CIVIL RIGHTS AND OBLIGATIONS"	131	BIBLIOGRAPHY	149
II. APPLICABILITY OF ARTICLE 6 § 1 TO PROCEEDINGS RELATING TO "ANY CRIMINAL CHARGE"	133		
III. STARTING-POINT OF PERIOD (DIES A QUO)	133		
IV. END OF PERIOD (DIES AD QUEM)	134		

Љубица Милутиновић,
судија Врховног касационог суда

ЗАШТИТА ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ¹

Увод

Пракса Европског суда за људска права у односу на Србију указује и потврђује нама познату чињеницу да је дужина трајања судских поступака један од препознатљивих проблема српског судства. Неразумна дужина трајања поступака поред неуједначене судске праксе и отежаног извршења правноснажних судских одлука, чини Србију земљом у којој грађани немају адекватан степен правне

¹ Реферат је разматран на седници Одељења за суђење у разумном року и Грађанског одељења Врховног касационог суда 2.09.2014. године. ставови изнети у реферату су прихваћени и подржани као ставови наведених одељења Врховног касационог суда. Реферат је објављен у Билтену ВКС 4/2014

сигурности нити довољно ефикасан пут за остварење својих права.

Поремећај који је настао у функционисању српског судства 2010. године када су ступили на снагу судско организациони закони који су драстично смањили број судова, а Високи савет судства својом одлуком смањιο и број судија, још увек није отклоњен, иако се у том погледу чине неки кораци који су још увек далеко од задовољавајућег.

Током 2013. године дошло је до установљавања нове мреже судова повећањем броја судова, враћања у судски систем неизабраних судија после одлуке Уставног суда² и усвајања измена процесних закона³. Првобитно смањење броја судова изазвало

² VIII У 534/2011 од 11.7.2012. године, објављена у „Службеном гласнику Републике Србије“ број 71 од 25.7.2012. године

³ Закон о изменама и допунама Закона о парничном поступку, Закон о изменама и допунама Закона о ванпарничном поступку, Закон о изменама Закона о извршењу и обезбеђењу, Закон о изменама и допунама Законика о кривичном поступку, Закон о извршењу кривичних санкција, Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера, Закон о правобранилаштву, Закон о поредовању у решавању спорова, сви објављени у „Службеном гласнику Републике Србије“ број 55 од 23. маја 2014. године

је такоређи тектонске поремећаје праћене сеобом предмета, њиховом прерасподелом судијама који су изабрани у новоформиране судове и поновним заказивањем суђења испочетка. Покушај отклањања тих тешкоћа током 2013. године довео је до нове сеобе предмета и судија у новоформиране судове, извођења и завођења предмета, паковања и препакивања. Опет неки поступци почињу испочетка, а недостају и инфраструктурни услови као што је потребан број судница, писарница, дактилобироа, судија, особља и томе слично. У међувремену је почела примена новог ЗКП-а и тужилачке истраге и нова сеоба предмета у тужилаштва која су претрпана, кадровски, просторно, финансијски неприпремљена и неопремљена. Предузете су одређене мере да се ситуација среди, али је евидентан застој у поступању.

Значи, у последње четири године два пута су предмети излазили из редовног тока, било је значајних застоја у раду, а пред судијама је претећи стајао захтев за суђење у што већем броју, што брже и ефикасније. Зато су пресуђивани лакши предмети, некада уз потпуно формални приступ решењу проблема, тако да су се решавали предмети али не и спорне ситуације грађана, њихови правни проблеми који су их и довели пред суд.

Квалитет судских одлука је опао, изостала је континуирана обука судија, а судије изабране на ограничени мандат нису ни оцењене, већ законом преведене у стални мандат, наравно не прошавши обуку предвиђену Законом о правосудној академији. Судије су се претвориле у маратонце који јурећи за бројем завршених предмета, жртвују суштину, квалитет правне заштите, производећи правну несигурност кроз неуједначеност судске праксе.

Овај кратки увод представља дијагнозу стања српског правосуђа. Али смисао овог реферата је да се у центар збивања стави онај субјекат због кога судови и судство и постоје. То је грађанин који има Уставом гарантовану заштиту својих права и то у разумном року.

Разумни рок као део права на правично суђење

Нормативни оквир

1. Устав Републике Србије⁴

Члан 32. став 1. Устава Републике Србије:

Свако има право да независан, непристрасан и законом већ установљен суд, правично и у **разумном року**, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретање поступка, као и оптужбама против њега.

Члан 33. став 1. и 6. Устава

Свако ко је окривљен за кривично дело има право да у **најкраћем року**, у складу са законом, подробно и на језику који разуме, буде обавештен о природи и разлозима дела за која се терети као и доказима прикупљених против њега.

Свако коме се суди за кривично дело има право да му се суди **без одуговлачења**.

4 “Службени гласник Републике Србије” 98/2006

Члан 16. Устава

Спољна политика Републике Србије почива на опште признатим принципима и правилима Међународног права.

Опште прихваћена правила међународног права и потврђени међународни уговори саставни су део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењују. Потврђени међународни уговори морају бити у складу са Уставом.

Члан 18. Устава

Људска и мањинска права зајемчена Уставом непосредно се примењују.

Уставом се јемче, и као таква, непосредно се примењују људска и мањинска права зајемчена опште прихваћеним правилима међународног права, потврђеним међународним уговорима и законима. Законом се може прописати начин остваривања ових права само ако је то Уставом изричито предвиђено, или ако је то неопходно за остварење појединог права због његове природе, при чему закон ни у ком случају не сме да утиче на суштину зајемченог права.

Одредбе о људским и мањинским правима тумаче се у корист унапређења вредности демократског друштва сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и

практици међународних институција које надзиру њихово спровођење.

2. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода⁵ - у даљем тексту Европска конвенција

Пошто је Европска конвенција ратификована у скупштини, постала је саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењује у смислу члана 16. став 2. Устава.

Члан 6. став 1. Европске конвенције

Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона...

⁵ Сачињена је 4. новембра 1950. године у Риму, измењена сагласно Протоколу број 11, ратификована од стране надлежног органа СЦГ 26. децембра 2003. године, а ступила на снагу у односу на нашу земљу 3. марта 2004. године. Приликом ратификације стављене су одговарајуће резерве које судана 15. децембра 2010. године Законом о изменама и допунама Закона о ратификацији конвенције скинуте, а које су се односиле на непримену одређених чланова конвенције у поступцима пред прекршајним судовима као и на неспровођење начела јавне расправе у управним споровима.

Члан 5. став 1. Европске конвенције

Свако ко је ухапшен или лишен слободе сходно одредбама става 1.с. овог члана биће без одлагања изведен пред судију или друго службено лице законом одређено да обавља судске функције и имаће право да му се суди у **разумном року** или да буде пуштен на слободу до суђења..

3. Закон о парничном поступку⁶

Члан 10. ЗПП

Странка има право да суд одлучи о њеним захтевима и предлозима у **разумном року**.

Суд је дужан да настоји да се поступак спроведе **без одуговлачења** и са што мање трошкова.

Закон о парничном поступку⁷

Члан 10. ЗПП

Странка има право да суд одлучи о њеним захтевима и предлозима у **разумном року**.

Суд је дужан да поступак спроведе без одуговлачења, у складу са претходно одређеним **временским оквиром**

⁶ “Службени гласник Републике Србије” 125/2004, 111/2009

⁷ “Службени гласник Републике Србије” 72/11

за предузимање парничних радњи (у даљем тексту временски оквир) и са што мање трошкова.

Изменама Закона о парничном поступку у 2011. години одредба члана 10. из 2004. године допуњена је временским оквиром, а касније извршеним изменама током 2014. године Законом о изменама и допунама Закона о парничном поступку који је објављен у „Службеном гласнику РС“ број 55 од 23.5.2014. године, одредбе о суђењу у разумном року нису мењане.

4. Законик о кривичном поступку⁸

Члан 14. Законика о кривичном поступку

Суђење у разумном року:

Суд је дужан да кривични поступак спроведе без **одуговлачења** и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка.

Кривични поступак против окривљеног који је у **притвору је хитан**.

⁸ „Службени гласник Републике Србије“ 72/11, 101/11, 121/12, 32/13, 55/14

5. Закон о општем управном поступку⁹

Члан 7. Закона о општем управном поступку

Начело ефикасности

Органи који воде поступак односно решавају у управним стварима, дужни су **да обезбеде успешно и квалитетно** остваривање и заштиту права и правних интереса физичких лица, правних лица или других странака.

6. Породични закон¹⁰

Члан 204. Породичног закона

Хитност поступка

Поступак у вези са породичним односима хитан је ако се односи на дете или родитеља који врши родитељско право.

У поступку у вези са породичним односима тужба се не доставља туженом на одговор.

Поступак из става 1. овог члана суд ће, по правилу, спровести на највише два рочишта.

Другостепени суд дужан је да донесе одлуку у року од 30 дана од дана када му је достављена жалба.

⁹ „Службени гласник СРЈ“ 33/97, 31/2001, „Службени гласник РС“ 30/2010

¹⁰ „Службени гласник РС“ 18/2995

7. Закон о раду Републике Србије¹¹

Члан 195. став 3. Закона о раду

Спор пред надлежним судом правноснажно се окончава у року од шест месеци од дана покретања спора¹².

У међувремену је донет нови Закон о раду¹³ који је изоставио став 3. члана 195. наведеног Закона о раду, али тиме није умањио хитност у поступању у радним споровима, јер су они по израженим стандардима у пресудама Европског суда за људска права и Уставног суда од приоритетног значаја.

8. Закон о извршењу и обезбеђењу¹⁴

Члан 6. Закона о извршењу и обезбеђењу

Предвиђа да у поступку извршења и обезбеђења суд

11 “Службени гласник Републике Србије” 24/2005, 61/2005

12 Овај рок Уставни суд је сматрао инструктивним, што се наводи у одлуци Уставног суда Уж. 1228/2009 од 18.2.2010. године, а затим понавља у више одлука Уставног суда као на пример у предмету Уж 5355/11 од 14.7.2014. године.

13 “Службени гласник Републике Србије” 75/2014 од 21. јула 2014. године

14 “Службени гласник Републике Србије” 31/2011, 99/2011, 109/2013, одлука Уставног суда, и број 55/14

је дужан да поступа хитно, одлагање није дозвољено сем у случајевима прописаним законом.

9. Закон о уређењу судова¹⁵

Члан 8а. Закона о уређењу судова

*Странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за **заштиту права на суђење у разумном року**.*

*Захтевом из става 1. овог члана може се тражити и **накнада** за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд.*

*Поступак одлучивања о захтеву из става 1. овог члана је **хитан**.*

Члан 8б. Закона о уређењу судова

*Ако непосредно виши суд **утврди** да је захтев подносиоца **основан**, може одредити **примерену накнаду** за повреду права на суђење у разумном року и **одредити рок** у коме ће нижи суд окончати поступак*

15 “Службени гласник Републике Србије” 116/2008 ...101/13

у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року.

Накнада из става 1. овог члана исплатиће се из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова у року од три месеца од дана подношења захтева странке.

Против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана.

Члан 8в. Закона о уређењу судова

На поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно се **примењују одредбе закона којима се уређује ванпарнични поступак.**

10. Министарство правде Републике Србије припремило је **Нацрт Закона о заштити права на суђење у разумном року.** У току је јавна расправа и оцена усаглашености нацрта са европским стандардима из ове области.

Однос Уставне жалбе због повреде права на суђење у разумном року и захтева за заштиту права на суђење у разумном року

До измена Закона о уређењу судова грађани су заштиту права на суђење у разумном року остваривали пред Уставним судом. Цитиране одредбе процесних закона су налагале судијама да поступају ефикасно водећи рачуна о спречавању злоупотреба процесних овлашћења странака, али истовремено и пре свега водећи рачуна да грађани на законит начин остваре припадајућа права. Међутим, уставно - судска заштита није била делотворна. Тек након пресуде Европског суда за људска права у случају Винчић против Србије¹⁶, уставна жалба је могла да се сматра

¹⁶ Предмет је формиран на основу представке подносиоца Винчић и других лица против Србије. Пресуда је донета 1. децембра 2009. године и у пресуди се наводи у ставу 51. да је суд мишљења да уставну жалбу треба, у начелу, сматрати делотворним домаћим средством у смислу значења члана 35. став 1. Конвенције у вези са свим представкама поднетим почев од 7. августа 2008. године, као датума када су прве мериторне одлуке Уставног суда о основаности наведених жалби објављене у „Службеном листу Србије“.

делотворним правним средством у вези са суђењем у разумном року и то тек након 07.08.2008. године.

Право на правично суђење¹⁷ представља људско право зајемчено Уставом, а право на суђење у разумном року део права на правично суђење. У смислу члана 18. Устава ово право се непосредно примењује и тумачи у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права¹⁸ као и праксе међународних институција које надзиру њихово спровођење¹⁹.

Уставни суд²⁰ као самосталан и независан државни орган који штити уставност и законитост и људских и мањинских права и слобода, одлучује у смислу члана 170. Устава о уставним жалбама које се могу изјавити против појединачних аката и радњи државних органа или организација којима су поверена јавна овлашћења, а којима се повређују или ускраћују људска или мањинска права и слободе зајемчени

17 Члан 32. Устава

18 *Пракса Европског суда за људска права*

19 *Препоруке Комитета министара Савета Европе и Резолуције Парламентарне скупштине Савета Европе*

20 *По називу суд, али ван система судске власти*

Уставом, ако су исцрпљена или нису предвиђена друга правна средства за њихову заштиту.

Одредбом члана 82. став 2. Закона о Уставном суду²¹ предвиђено је да уставна жалба може да се изјави и ако нису исцрпљена правна средства, у случају када је подносиоцу жалбе повређено правно на суђење у разумном року.

До доношења Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова (чл. 8а, 8б, 8в) Уставни суд је искључиво одлучивао о свим уставним жалбама укључујући и жалбе због повреде права за суђење у разумном року, као дела људског права на правично суђење. Усвајањем наведених измена Закона о уређењу судова, установљено је ново правно средство заштите - **захтев за заштиту права на суђење у разумном року**.

Ако сада протумачимо одредбу члана 170. Устава, јасно је да Уставни суд после доношења Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова неће поступати по уставним жалбама за заштиту права на суђење у разумном року ако у току поступка, пре обраћања Уставном суду није исцрпљено и то правно

21 “Службени гласник РС” 109/2007, 99/2011, 18/13 – одлука УС

средство. Самим тим, Уставни суд ће у тој ситуацији уставну жалбу одбацити. То је потпуно јасно и неспорно.

Међутим, отвара се питање временског важења Закона о уређењу судова (чл. 8а, 8б, 8в) и уставне забране повратног дејства закона и других општих аката²².

Према члану 197. Устава, закони и сви други општи акти не могу имати повратно дејство. Изузетно, само поједине одредбе закона могу имати повратно дејство, ако то налаже општи интерес утврђен при доношењу закона. Одредба Кривичног закона може имати повратно дејство само ако је блажа за учиниоца кривичног дела.

Уставни суд је после усвајања Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова и ступањем на снагу одредаба чланова 8а, 8б и 8в, нерешене уставне жалбе за заштиту права на суђење у разумном року примљене у периоду од 2010. до 2014. године проследио редовним судовима на надлежност. Након што му је Врховни касациони суд вратио предмете, сматрајући да судови установљени Законом о уређењу

22 Члан 197. Устава

судова нису надлежни да поступају по уставним жалбама за заштиту права на суђење у разумном року поднетим Уставном суду до 22. маја 2014. године²³, Уставни суд је допис Врховног касационог суда сматрао негативним сукобом надлежности и на основу члана 167. став 2. тачка 1. Устава решио да је надлежан Врховни касациони суд²⁴. У одлуци Уставног суда, Уставни суд констатује да у правном систему Републике Србије до доношења Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова није било предвиђено ни једно правно средство за заштиту зајемченог права на суђење у разумном року за поступке који нису окончани, па су грађани имали могућност заштите тога права само подношењем уставне жалбе. Законски основ за обраћање Уставном суду у тим случајевима је садржан у одредби члана 82. став 2. Закона о Уставном суду, којим је прописано да се уставна жалба може изјавити и ако нису исцрпљена правна средства, дакле док поступак траје, у случају када је подносиоцу жалбе повређено право на суђење у разумном року. Доношењем Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова у правни систем

23 Став заузет на првој седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда дана 30. маја 2014. године

24 Одлука Уставног суда III У 353/14 од 3.7.2014. године

Републике Србије уведено је ново правно средство којим се обезбеђује заштита права на суђење у разумном року, па Уставни суд констатује да почетком примене одредбе члана 2. Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова уставна жалба из члана 170. Устава постаје супсидијерно правно средство у односу на заштиту права на суђење у разумном року у судским поступцима који још увек трају, јер одлучивању Уставног суда у уставно судском поступку за заштиту уставом зајемченог права мора да претходи исцрпљивање прописаног правног средства у редовном поступку. Изузетак је једино у случају када је истакнута повреда овог права у односу на трајање поступка пред Врховним касационим судом који је још увек у току, јер измене и допуне Закона о уређењу судова не предвиђају да се заштита права пред редовним судом може остварити због неразумно дугог трајања поступка пред Врховним касационим судом.

У својој одлуци Уставни суд даље наводи да су одредбе чланова 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова, иако садржане у Закону о уређењу судова који регулише питања организације и надлежности судова, по својој природи процесно правног карактера, а опште правило процесних закона је да се ново донети закони

примењују на све поступке који су у току, осим ако је самим законом изричито предвиђено да ће се такви поступци окончати према одредбама раније важећег закона. Како у конкретном случају Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова такву одредбу не садржи, Уставни суд је закључио да се заштита права на суђење у разумном року у судским поступцима који су били у току пре установљавања новог правног средства, и који су још увек у току има пружити у складу са новелираним одредбама Закона о уређењу судова.

Став Уставног суда, да уставна жалба постаје **супсидијерно** правно средство у односу на заштиту права на суђење у разумном року **почетком** примене нових одредаба Закона о уређењу судова у судским поступцима који још увек трају, из разлога претходног исцрпљивања прописаног правног средства у редовном поступку, осим у случају повреде овог права пред Врховним касационим судом (јер измене и допуне Закона о уређењу судова то не предвиђају), је **прихватљив**. Међутим, Уставни суд **на страни 4** своје одлуке већ у следећем пасусу заузима **став супротан наведеном** и истиче да су одредбе организационог Закона о уређењу судова процесно правног карактера и њима је уређен поступак по ново установљеном

правном средству. Пошто је то опште прихваћено правило за процесне законе, да се не би догодило да се у односу на пружање заштите права на суђење у разумном року у једном истом судском поступку пред различитим органима (Уставним судом и редовним судовима) воде паралелни поступци, у интересу правне сигурности свима треба обезбедити једнаку заштиту права, што не би био случај када би о раније истакнутој повреди права одлучивао Уставни суд у поступку по уставној жалби, а о повреди истог права редовни суд, уколико је та повреда истакнута после почетка примене Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова. **Ове две тврдње** Уставног суда су **међусобно противречне** па ако се прихвати став изражен у одлуци Уставног суда да **почетком примене** одредаба члана 2. Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова уставна жалба постаје супсидијерно правно средство, онда је потпуно нејасно како се истовремено уставна жалба поднета **пре примене** овог новог правног средства може сматрати тим правним средством. Тиме је повређено и уставно начело забране повратног дејства закона и других општих аката из члана 197. Устава, па је образложење одлуке Уставног суда, правно неодрживо. **Према члану 197. Устава, да би поједине одредбе закона могле имати повратно**

дејство, потребно је да то налаже општи интерес утврђен при доношењу закона, а што је у овом случају изостало.

Уставни суд је био дужан да поступке по поднетим уставним жалбама пре 22.5.2014. године доврши. Правило о примени нових процесних закона на ситуације у току, не односи се на поступак пред Уставним судом. Уставни суд не суди по редовним процесним законима већ у складу са Законом о Уставном суду и Пословником о раду Уставног суда. Не може се прихватити ни закључак Уставног суда да су нове одредбе Закона о уређењу судова из члана 8а, 8б. и 8в. процесно-правне, јер управо члан 8в. упућује на примену одредаба Закона о ванпарничном поступку. Закон о уређењу судова уређује само надлежност у одлучивању и не прописује правила поступка, што потврђују одредба члана 8в. која упућује на Закон о ванпарничном поступку и чињеница да је Министарство правде припремило Нацрт процесног закона који регулише поступак за заштиту права на суђење у разумном року.

Свих ових околности и те како је свестан Уставни суд, али користећи се овлашћењем из члана 167. став 2. тачка 1. Устава, Уставни суд је ову ситуацију решио

кроз негативни сукоб надлежности, кршећи одредбу члана 197. Устава о забрани ретроактивности закона. **После наведене одлуке Уставног суда број предмета у српском правосуђу је повећан за око 2000 старих предмета уставних жалби поднетих Уставном суду у последњих неколико година, пре ступања на снагу одредаба Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова** којима је уведено ново правно средство – захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Како је одредбом члана 171. Устава предвиђено да је свако дужан да поштује и извршава одлуку Уставног суда, Врховни касациони суд је дана 16.07.2014. године одржао трећу седницу Одељења за заштиту права на суђење у разумном року ради упознавања одељења са ставом израженим у одлуци Уставног суда У. број 353/2014 од 3.7.2014. године и заузимања става у вези са њом. На тој седници усвојен је закључак да примљене предмете у којима је решењем Уставног суда одређена надлежност Врховног касационог суда за вођење поступка и одлучивање о истакнутој повреди права на суђење у разумном року, заведе у одговарајући уписник и распореди судијама ради одлучивања, **ради заштите интереса грађана** који су то тражили. Извршавајући одлуку Уставног

суда, Врховни касациони суд практично доводи у неједнак положај грађане који су поднели захтев за заштиту права на суђење у разумном року неколико дана пре ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова, јер су њихови захтеви одбачени. Ипак, када се има у виду да су уступљене уставне жалбе поднете много година пре установљивања новог правног средства, Врховни касациони суд је већински сматрао да је у интересу грађана, подносилаца уставних жалби, да поступи по одлуци Уставног суда, иако је она веома упитна.

Да ли одредбе чл. 8а, 8б и 8в Закона о уређењу судова омогућавају поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року?

Одредбама чланова 8а, 8б и 8в Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова установљава се ново правно средство захтев за заштиту права на суђење у разумном року, регулише надлежност судова за поступање по њему, прописује хитност поступка и упућује на примену одредаба закона којима се уређује ванпарнични поступак. Из овога је сасвим

јасно да процесних одредаба у овом закону нема, али је нејасно које одредбе Закона о ванпарничном поступку могу бити одговарајуће за поступање у овом поступку. Ванпарнични поступак може бити једностраначки, двостраначки и вишестраначки, могу се одржавати рочишта за главну расправу али и не морају и томе слично. У одсуству процесног закона који би уредио примену овог правног средства и неадекватности примене Закона о ванпарничном поступку у целини, Врховни касациони суд је усвојио ставове на седницама Грађанског и Кривичног одељења одржаним 13. маја и 20. маја 2014. године, будући да још није било конституисано Одељење за заштиту права на суђење у разумном року. На тим седницама утврђени су ставови којима ће се Врховни касациони суд руководити приликом одлучивања у овим предметима до доношења посебног закона.

Ставови грађанског и кривичног одељења Врховног Касационог Суда (утврђени на седницама одељења одржаним 13.5. и 20.5.2014. године)

1. Поступак за заштиту права на суђење у разумном року је **једностраначки**.

2. Странка у предмету у коме поступак није правноснажно окончан може истаћи **два захтева**: Први је захтев за убрзање поступка; и други за примерену накнаду (нематеријална штета у новцу или други вид сатисфакције који може бити усвојен ако је захтев за убрзање основан).

3. У погледу активне легитимације **раздвајају се правна лица** која и поред успеха у погледу првог захтева не могу остварити право на накнаду (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа).

4. Пред судом првостепене заштите права на суђење у разумном року **рочиште се не одржава**.

5. У првом степену суди **појединац**. Врховни касациони суд суди **у зборном саставу**.

6. Одлука мора бити **образложена**.

7. Све одлуке у овом поступку се доносе **у облику решења**.

8. Поступак је **хитан**. Не примењују се правила о застоју, прекиду, упућивању на парницу.

9. На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, **такса се не плаћа** ако се само захтева одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада нематеријалне штете у новцу (примерене накнаде) **такса се плаћа** у складу са правилима Закона о судским таксама (зависи од новчане висине захтева).

10. Имајући у виду да се захтев за убрзање поступка (контролни захтев) сматра притужбом и да одлука има карактер акта судске управе, и из практичних разлога жалба на одређивање рока ради завршетка предмета **не задржава** извршење решења. У погледу одређивања примерене накнаде жалба има **суспензивно дејство**.

11. У случају успеха у поступку, странка **има право на накнаду трошкова** у складу са правилима о накнади трошкова поступка (Глава XII ЗПП).

12. Рок из члана 86. Закона (**три месеца**) представља парижони рок и тече од дана подношења захтева странке за исплату на основу правноснажне и извршне судске одлуке.

13. У случају када се захтева примерена новчана накнада због кршења права на суђење у разумном

року, суд је овлашћен да као сатисфакцију, уместо досуђивања новчане накнаде утврди да је дошло до повреде права на суђење у разумном року и објави одлуку на сајту Врховног касационог суда (пракса ЕСЉП и Уставног суда Србије), а то може учинити и сваки други суд из своје надлежности, на сајту свог суда.

14. Под појмом “непосредно виши суд” подразумева се суд из члана 15. став 3. у вези чл. 23. и 24. Закона о уређењу судова – стварна надлежност вишег и апелационог суда.

15. У кривичним предметима активно легитимисани за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року су: приватни тужилац, оштећени као супсидијарни тужилац и окривљени, као и оштећени, уколико је у току поступка истакао имовинско-правни захтев.

Врховни касациони суд је својим ставовима покушао да установи правила поступка која се садрже у Закону о ванпарничном поступку а која су одговарајућа поступку по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року. Усвојени став под тачком 9. судије нису једногласно прихватиле, један (мањински) део

судија сматра да такса не треба уопште да се плаћа, јер се ради о средству за убрзање судског поступка који неразумно траје. Самим тим странка не сме да буде санкционисана плаћањем судске таксе, пошто је таксу платила подношењем иницијалног акта за покретање одговарајућег поступка. Да овај став треба преиспитати сведочи и понуђено решење у члану 3. став 2. нацрта Закона о заштити права на суђење у разумном року, који је припремило Министарство правде, а према коме странка не плаћа судску таксу у поступку по правним средствима којима се штити право на суђење у разумном року.

Шта је разумни рок?

Грађани па и судије често постављају питање који временски период представља разумни рок. Чују се мишљења да је то у парници две године, у кривици једна година и томе слично, па су и из Министарства правде у ранијем периоду давана таква саопштења. Грађани су тиме практично дезинформисани. У најкраћем, могло би се рећи да је **разумни рок онај временски период који је оптимално потребан да се отклони правна неизвесност о постојању неког права или да се отклони сумња о основаности**

оптужбе против неког лица. Дужина тог временског периода није иста у свим случајевима, па чак и на око веома сличним, јер постоји више критеријума који су установљени у дугогодишњој пракси Европског суда за људска права за оцену да ли је дужина одређеног – конкретног поступка била разумна. Не постоје стриктна и непроменљива правила која се односе на дужину судског поступка али уколико суђење у првом степену траје дуже од три године, у другом степену дуже од две године и у трећем степену дуже од једне године то је обавезни аларм да треба испитати оправданост дужине трајања поступка у питању²⁵. Међутим, ово не значи да је свака дужина трајања поступка краћа од наведене разумна, јер значај правног питања које се разматра, његова природа или хитност, определиће дужину поступка и у знатно краћем временском периоду ако то околности случаја налажу.

Као што је наведено ратификацијом Европске конвенције 2003. године, она је постала саставни део нашег правног поретка и непосредно се примењује на основу члана 16. став 2. и члана 18. став 1. Устава, док

²⁵ Наведено према презентацији судије Bert Maan-а из Апелационог суда у Амстердаму изложеној у Београду на предавању судијама о применљивости члана 6. Европске конвенције од 17. до 19. јуна 2014. године.

члан 18. став 3. Устава одређује оквир за тумачење одредаба о људским и мањинским правима. Зато су пракса Европског суда за људска права и препоруке Комитета министара Савета Европе²⁶ пожељна и потребна литература за савладавање ове правне материје.

До 2000. године када је Европски суд пресудио у предмету Kudła против Пољске²⁷ за оцену дужине трајања судског поступка разматран је само члан 6. тачка 1. Европске конвенције. У том предмету је установљена веза између члана 6. став 1. и члана 13. Европске конвенције, то јест, члан 6. Европске конвенције се мора тумачити у вези са чланом 13. Европске конвенције због његове делотворности, да би се гарантовали делотворни правни лекови за заштиту права на суђење у разумном року. Тај став је више пута понављан у одлукама Европског суда за људска права²⁸. Зато земље чланице

26 Препорука CM/Rec (2010) 3 Комитета министара земљама –чланицама о делотворним правним лековима за прекомерну дужину поступка и Препорука Rec (2006) 2 Комитета министара земљама – чланицама о Европским затворским правилима. Обе препоруке усвојио је Комитет министара 24. фебруара 2010. године на 1077 састанку заменика министара

27 Kudła V. Poland, Eur.ct.H.R., No. 30210/96, октобар 2000. године

28 Изражен је на пример у предмету Лукенда против Словеније Eur.Ct.H.R 23032 од 6. октобра 2005. године

Савета Европе морају да донесу законе и предузму друге мере да би се тај циљ остварио. У Србији је зато и уведено ново правно средство – захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Члан 13. Европске конвенције регулише делотворни правни лек и гласи:

Свако коме су повређена права и слободе у овој конвенцији има право на делотворни правни лек пред националним властима, без обзира јесу ли повреду извршила лица која су поступала у службеном положају и својству.

Садржина овог члана одговара садржини члана 36. став 2. Устава Републике Србије који предвиђа сваком лицу право на жалбу или друго правно средство против одлуке којом се одлучује о његовом праву или обавези или на закону заснованом интересу.

Ако се има у виду установљена системска веза између члана 6. став 1. и члана 13. Европске конвенције изражена у предмету Kudła против Пољске, то исто таква веза мора да постоји у односу члана 36. став 2. и члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

Када је у питању разумни рок овом пресудом се указује на неопходност да у домаћем правном систему треба

да постоји делотворни правни лек за заштиту сваког људског права па и права на суђење у разумном року као дела права на правично суђење. Отуда потреба да наша земља као чланица Савета Европе која је ратификовала Европску конвенцију, донесе посебан закон који ту заштиту омогућава. Практично, члан 13. Европске конвенције захтева да високе стране уговорнице јемче постојање унутрашњег правног лека о коме ће одлучивати национални орган и који ће бити подобан (делотворан) да отклони повреду насталу прекомерном дужином судског поступка. При том свака држава има право да сама одабере начин на који ће то учинити: утврђивањем повреде и налагањем окончања поступка, досуђивањем накнаде, јавним објављивањем одлуке или на било који други начин који је подобан да учињену повреду отклони.

Одређени број земаља се определили само за накнаду²⁹, неке су се определиле за комбиновани систем³⁰, као што је то учинила и Србија³¹. Србија се определила за

29 Италија (Пинто закон од 2001. године)

30 Словенија, Пољска, Аустрија, Хрватска, Шпанија

31 Сви наведени примери узети су из презентације експерта Савета Европе Peter Pavlina изнете на семинару људска права и слободе – дужина судског поступка 17. до 19. јуна 2014. године у Београду.

комбиновано правно средство које предвиђа убрзање судског поступка уз могућност досуђивања накнаде, што је већ раније оцењено као веома добро решење у пресуди Европског суда Skordino против Италије³².

Критеријуми за оцену дужине трајања поступка

Право на суђење у разумном року је **аутономни појам** који се тумачи у сваком конкретном случају. Он је најчешће везан за члан 6. Европске конвенције али се мора тумачити у вези са чланом 13. Европске конвенције због његове делотворности, да би се гарантовали делотворни правни лекови за заштиту права на суђење у разумном року. У **дугогодишњој пракси Европског суда** за људска права **утврђени су критеријуми** за оцену да ли су судски рокови разумни, а то су:

1. сложеност предмета,
2. понашање подносиоца представке,
3. понашање надлежних органа,
4. значај спора за подносиоца представке.

32 Еур.суд.Н.Р., No. 36813/97 од 29.03.2006. године, став 186.

Поред наведених критеријума Европски суд врши и **свеукупну оцену** околности конкретног случаја, што значи да **суд може да утврди да је разумни рок прекорачен ако је укупно трајање неког поступка било предуго или је било дугих периода неактивности надлежних органа**³³.

1. Сложеност случаја

Сложеност случаја може бити **чињенична** или **правна**.

Чињенична сложеност ће постојати када постоји већи број лица на страни тужиоца или туженог, потреба за саслушањем већег броја сведока, њиховог проналажења и уручења позива, потреба за

³³ У изради овог реферата у погледу критеријума за оцену дужине трајања судског поступка аутор се користио анализом судских рокова у државама чланицама Савета Европе на основу судске праксе Европског суда за људска права са стањем на дан 31.7.2011. године урађеном од стране Европске комисије за ефикасност правосуђа (CEPEJ) аутора госпође Françoise Calvez – судије из Француске. Извештај је усвојила CEPEJ на својој XX Пленарној седници (Стразбур). Главни извор на основу ког је овај извештај урађен био је сајт Нидос на коме је вршено претраживање уношењем члана 6. § 1 као и кључних речи „разумни рок“. Аутор овог реферата се послужио готовим решењима из извештаја.

вештачењем ради утврђивања правно-релевантних чињеница, или потреба за више вештачења, коришћење судских тумача, превођење докумената, одсуство сведока у кривичном предмету, проширење истраге, вештачење пословања међусобно повезаних предузећа ради откривања незаконитости у њиховом раду и слично.

Правна сложеност предмета настаје најчешће код промена закона, повезаности судског и управног поступка, прекида грађанског поступка до окончања кривичног поступка, присуства више оптужених и томе сличном. **Неки поступци су по својој природи сложени**, као што су ортачка градња, стицање у породичној заједници, финансијска кривична дела са међународним елементима, преваре, комасације, експропријације и томе слично.

Сложеност случаја сама по себи није довољна да би се дужина поступка могла оправдати, већ се узима у обзир са осталим критеријумима након чега суд врши укупну оцену свих околности случаја.

2. Понашање подносиоца представке

Да би се утврдило кршење разумног рока потребно је да постоји неактивност или спорост државног органа

– суда. Ако је дужини поступка искључиво допринео **подносилац представке** и ако је он **суштински узрочник** кашњења, **неће бити кршења разумног рока**. Али, и када се подносиоцу представке може замерити извесна спорост у поступању код извођења доказа у првом степену, тиме се не може објаснити спорост у апелацији по правном леку.³⁴ Ипак, од странке у грађанском поступку се може очекивати “нормална брзина у поступању” док се у кривичним стварима не захтева активна сарадња са правосудним органима али се не толерише неблаговремено извршавање процесних радњи које се од окривљеног захтевају. У кривичном поступку од укупног трајања поступка се увек одузима период у коме је подносилац представке био незаконито у бекству³⁵. Не толерише се ни успоравање - одуговлачење поступка недостављањем потребне адресе надлежном органу и суду³⁶. Кашњења која су резултат више силе не узимају се на терет подносиоца представке, као што је примера ради хоспитализација током поступка због лошег

34 *Случај Oberling против Француске од 11.04.2006. године – поступак је трајао више од шест година и два месеца у две инстанце*

35 *Случај Sari против Турске*

36 *Пресуда Mitev против Бугарске од 22.12.2004. године*

здравственог стања³⁷. Чињеница што окривљени у судском поступку користи све могућности које му нуди домаће право, не може се узети на терет окривљеног као ни када окривљени више пута не присуствује суђењу због лошег здравственог стања. Подносилац представке је одговоран за кашњење у поступку само када се код њега утврди одсуство добре воље, или намера да се поступак одуговлачи.

У грађанској материји се подносиоцу представке мора ставити на терет чињеница да је више пута неоправдано тражио одлагање рочишта, јер је тиме допринео дужини трајања судског поступка, или изузеће свих судија, што је законом недопуштено али му се не може замерити што је употребио све понуђене правне лекове које му је домаће законодавство ставило на располагање, без обзира што су неки од њих били одбачени³⁸. Подносилац представке је одговоран за дужину трајања судског поступка и у случају када је подносио непрецизне и неосноване захтеве, неоправдано није долазио на рочиште, износио тврдње које су супротне тврдњама његовог пуномоћника ради одуговлачења поступка или

37 *Пресуда Lavents против Летоније од 28.2.2003. године*

38 *Erkner et Hofauer s.Autriche од 23. априла 1987. године*

неоправдано одбијао да се подвргне медицинском вештачењу уколико је то било потребно.

Можемо да закључимо цитатом из пресуде Европског суда *Wiesinger s.Autriche* од 30. октобра 1991. године где се наводи да: „понашање подносиоца представке представља **објективан елемент**, који се не може приписати туженој држави и који се узима у обзир да би се утврдило да ли је било или није било прекорачења разумног рока“.

3. Понашање надлежних органа

Европска конвенција налаже државама уговорницама да своје судове организују тако да они могу да одговоре на захтеве из члана 6. став 1. Европске конвенције када се ради о разумном року. Буџетска ограничења државе не могу је ослободити одговорности за неразумну дужину трајања поступака³⁹.

За пролазну преоптерећеност судова једне државе, држава не може бити одговорна ако благовремено предузима мере за превазилажење такве изузетне ситуације, али **хронична преоптерећеност судова не ослобађа државу** уговорницу одговорности јер

39 *Burdov C. Russie* од 15. јануар 2009. године

је била дужна да уреди свој правосудни систем тако да он одговара захтеву разумног рока⁴⁰. Државе уговорнице су биле дужне да организују своје правосудне системе тако да њихови судови могу сваком да гарантују право на коначну пресуду за спорове у вези са његовим правима и обавезама у грађанским стварима, у разумном року. Периоди неактивности, било због хроничног преоптерећења суда или због очигледне недовољности правосудног особља, државу чине одговорном за дужину трајања поступка.

Према пракси Европског суда за људска права чак и кад је неки грађански поступак заснован на начелу диспозиције, у коме странке у спору имају иницијативу у предлагању извођења доказа, на држави је да свој правосудни систем организује тако да захтев за суђењем у разумном року буде поштован, па је судија дужан да обезбеди поштовање захтева из члана 6. у погледу разумног рока, тако што ће вршити овлашћења која су му законом стављена на располагање како би спречио понашање странака у циљу одуговлачења поступка⁴¹. Такође се наводи да судија увек мора да

40 *Пресуда Dumont c.Belgique* од 28. априла 2005. године

41 *Случајеви Poelmans c. Belgique* и *Leonardi s. Belgique* од 3. фебруара 2009. године као и *пресуда Kosta Ribeiro c.Portugal* од 30. априла 2003. године

искористи сва овлашћења за издавање наредби које му стоје на располагању, да би обезбедио суђење темпом који налаже њихова природа и положај странака, да странкама одреди рокове за поступање у складу са захтевима из члана 6. став 1. Европске конвенције, да контролише њихову примену и да евентуално санкционише непоштовање његових одлука. У једној од пресуда Европског суда за људска права се наводи да подносилац представке не може да трпи због кашњења до кога дође због повећаног прилива предмета након неке измене прописа⁴². У кривичном поступку суд посебно мора да води рачуна да оптужени не остане предуго у неизвесности о својој судбини када се налази у притвору, чиме се посебно апострофира хитност поступка који се води против притвореника у вези са чланом 5. став 3. Европске конвенције.

4. Значај спора за подносиоца представке

Значај спора за подносиоца представке **оцењује се у сваком конкретном случају. Европски суд за људска права издваја као приоритетне:** радне спорове, накнаду штете жртвама несрећних случајева, притворске предмете, полицијско насиље,

42 *Случај Desrues C.France od 21.јула 2005. године*

здравствено стање и старосно доба подносиоца представке. Питања на која посебно треба обратити пажњу су питања која се тичу слободе, приватног живота, дома, породичних односа, безбедности, здравља, старосни доби и рањивости особе – подносиоца представке.

Поступци у области радних спорова морају се решавати са посебном експедитивношћу јер се односе на професионалну ситуацију подносиоца представке или његову егзистенцијалну угроженост. Накнада штете жртвама несрећних случајева захтева хитност у поступању, да би жртва од себе отклонила штету или да у случају њене смрти лица која она издржава не буду лишена своје финансијске подршке. У кривичним стварима суђење у разумном року има за циљ да се избегне ситуација да неко окривљено лице остане предуго у неизвесности о својој судбини, посебно ако се налази у притвору. Здравствено стање и угроженост живота подносиоца представке захтевају посебну хитност⁴³ јер неизлечива болест скраћује животни век. Од државних органа се захтева посебна експедитивност кад је подносилац

43 *Случај Х против Француске од 31.марта 1992. године у коме је подносилац представке који је примио трансфузију преминуо од сиде током трајања суђења пред Европским судом*

представке оболео од тешке и неизлечиве болести и кад се његово здравствено стање убрзано погоршава⁴⁴. Животно доба подносиоца оправдава вођење поступка експедитивно, нарочито ако се ради о остварењу права на пензију коју је затражило лице које је примера ради већ старо 80 година⁴⁵. Очување породичних веза, одлучивање о старању о детету, вршењу родитељског права, досуђивању алиментације у поступку развога брака захтевају да суд поступа брзо⁴⁶.

Када се размотри сваки од ових критеријума појединачно, према пракси Европског суда за људска права код оцене дужине трајања судског поступка, **суд врши свеукупну оцenu околности конкретног случаја**, тако да може да утврди да је разумни рок прекорачен ако је укупно трајање неког поступка било предуго или је било дугих периода неактивности надлежних органа, посебно суда.

Тако се може догодити да у свакој од понуђених инстанци суђење буде одвијано у разумном року,

44 *Случај Georgi против Румуније од 15. јуна 2007. године*

45 *Панталеон против Грчке од 10. маја 2007. године.*

46 *Пресуда Нокапел против Финске од 23. септембра 1994. године*

али да свеукупна дужина трајања судског поступка превазилази оквире разумног рока, и да буде констатовано кршење права на суђење у разумном року.

Рачунање рока

Пре свега треба истаћи да период који се узима у обзир за израчунавање разумног рока почиње да тече од датума ступања на снагу Конвенције у држави која је ратификовала, имајући у виду стање поступка на дан ступања на снагу конвенције⁴⁷.

У кривичним стварима рок почиње да тече од првог службеног саопштења лицу – подносиоцу представке од стране надлежног органа о учињеном кривичном делу, то јест првог саслушања подносиоца представке у својству осумњиченог. Тако у предмету *MC Farlane C.Irlande* од 10. септембра 2010. године суд подсећа да у кривичним стварима разумни рок из члана 6. тачка 1 почиње да тече од тренутка када неко лице буде оптужено. Оптужба у смислу члана 6. став 1. може се дефинисати као службено саопштење од стране

47 *Пресуда Кајић и други против Хрватске од 17. јула 2008. године*

надлежног органа о учињеном кривичном делу, која дефиниција одговара појму наступања значајних последица по ситуацију осумњиченог. Суд сматра да је у том случају подносилац представке претрпео значајне реперкусије од тренутка хапшења, јер је у том тренутку први пут био информисан од стране полиције о оптужбама које му се стављају на терет.

У грађанским стварима разумни рок почиње да тече од датума подношења тужбе надлежном суду или иницијалног акта другом органу уколико се ради о поступку који претходи судском и везан је са њим.

У погледу управне материје разумни рок почиње да тече и пре подношења тужбе Управном суду уколико томе претходи обавезно обраћање одговарајућој инстанци ван суда, без обзира о ком органу се ради, било да је то неко министарство, комисија којој се мора обратити, управни орган, социјални савет, уколико се ради о обавезном претходном обраћању тој институцији.

Фазе преговарања пре било каквог обраћања суду између будућих странака у спору око износа тражених накнада, не узимају се у обзир као временски период који се рачуна у разумни рок јер ни

један од преговарача не може оном другом да наметне споразум, а преговарање може да престане у сваком тренутку вољом преговарача.

Посебно је питање када се завршава разумни рок односно где је крај рока. Према пракси Европског суда за људска права у кривичним стварима крај рока одговара датуму када је донета правноснажна ослобађајућа или осуђујућа пресуда или одлука јавног тужилаштва да обуставља гоњење, или пресуда којом се констатује застарелост дела.

У грађанским стварима правноснажна и извршна пресуда не мора да значи завршетак разумног рока, јер према становишту Европског суда за људска права појам пресуђене ствари обухвата и фазу извршења.

У поступцима у којима се комбинују правосудне и управне надлежности као што је поступак експропријације, поступак се разматра у целини почев од поступка који се води пред Управним органом до окончања судског поступка за одлучивање о накнади⁴⁸.

48 *Пресуда Европског суда за људска права Guilemin против Француске од 21. фебруара 1997. године.*

Да се у израчунавање разумног рока укључује и извршни поступак сведочи пресуда Европског суда у којој се наводи: право на суђење у разумном року било би илузорно кад би домаћи правни систем неке државе омогућавао да нека коначна и обавезујућа судска одлука остане неизвршена на штету једне стране⁴⁹.

У једном италијанском предмету суд је оценио да је извршни поступак требало да се сматра другом фазом иницијалног поступка, па будући да државни органи нису у разумном року поступили у складу са коначном пресудом, дошло је до кршења члана 6. став 1. Конвенције.

Поступање суда по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Видели смо ставове и стандарде изражене у пракси Европског суда за људска права, које је у великој мери прихватио и на њих се позива и Уставни суд. Сада треба укратко објаснити поступак пред домаћим судовима поводом захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

Усвојени ставови на седницама Грађанског и Кривичног одељења Врховног касационог суда, помоћи ће судијама да отклоне неке дилеме и недоумице око битних правила којима ће се руководити приликом одлучивања по захтеву странке за заштиту права на суђење у разумном року.

Убрзање поступка је легитимни захтев странке. Свака странка у поступку било да се ради о физичком или правном лицу са приватно-правним или јавно-правним елементима, има право и правни интерес да од суда захтева ефикасно поступање – суђење у разумном року. По захтеву странке суд ће ценити да ли је укупна дужина трајања поступка до подношења захтева разумна или није. При том ће имати у виду укупно трајање поступка од подношења иницијалног акта којим се поступак покреће па до правноснажности судске одлуке или до пријема одлуке суда. У укупни период трајања поступка мора се урачунати и период пре ратификације Европске конвенције, јер се поступак мора посматрати као целина од подношења иницијалног акта до одлуке по правном средству. Ако се повреда права на суђење у разумном року односи на поступак извршења или стечаја после правноснажног пресуђења, те поступке је могуће одвојено посматрати, што није случај када странка својим захтевом тражи

49 Пресуда *Hornsby против Грчке* од 19. марта 1997. године

утврђење неразумне дужине поступка само у жалбеном поступку. У том случају се мора имати у виду дужина укупног трајања поступка.

Када суд прими захтев за заштиту права на суђење у разумном року провериће његову допуштеност и уредност, и оценити да ли је он надлежан за поступање по том захтеву, или се ради о надлежности неког другог суда⁵⁰.

Уколико закључи да се ради о уредном, допуштеном и потпуном захтеву за заштиту права на суђење у разумном року суд ће затражити на увид списе на које се тај захтев односи. По пријему списка извршиће детаљни увид у списе од подношења иницијалног акта па до тренутка подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року и сачинити исцрпну службену белешку у којој ће забележити све важне фазе поступка, поступање суда и странака.

⁵⁰ Закон о изменама и допунама о уређењу судова регулише питање надлежности, али доста непрецизно, тако да остаје велики број отворених питања као што су питања надлежности за поступање у предметима који се тичу извршног поступка или који се односе на поступак пред нижестепеним судовима, ако је томе претходио поступак пред инстационо вишим или највишим судом у држави, па је било укидања одлука.

У поступцима у којима на страни тужиоца или туженог постоји више лица, право на заштиту права на суђење у разумном року има свако од њих појединачно и ничије право није условљено правом другог. Они захтев не морају поднети истовремено а захтев не мора бити основан у односу на сваког од њих. Да ли ће захтев у односу на једног бити основан, а у односу на другог не, зависи од свих околности случаја, а посебно од понашања подносиоца захтева у току текућег поступка. Понашање друге стране у поступку које би се могло сматрати неадекватним, или обрнуто не може утицати на основаност захтева странке која је захтев поднела, осим ако је суд уважавањем предлога друге стране који су били срачунати на одуговлачење поступка и сам допринео дужини трајања поступка. Али, ти пропусти ће се ставити на терет поступању суда и водиће основаности захтева странке која је тражила заштиту. Тако се може догодити да је захтев једне странке у поступку основан а друге није, иако се ради о истој дужини поступка и истом предмету. Као логична последица оваквог става јесте и закључак Врховног касационог суда да је овај поступак једностраначки и да се одржава без заказивања рочишта. Самим тим није потребно ни обавештавање друге стране о њеном покретању и току.

У службеној белешци коју ће суд сачинити посебно ће се навести да ли је суд поступао у складу са законом прописаним роковима приликом заказивања рочишта, достављања поднесака, израде одлука, одлучивања о доказним предлозима, одлагању рочишта и томе слично. Затим ће се констатовати хронолошки читав ток поступка, уз такође посебно наглашавање пропуста странака у поступању, њихових захтева за одлагање рочишта који нису оправдани, захтева за изузеће свих судија што је законом недозвољено, преиначења тужбеног захтева пред само закључење расправе, иако је то могло бити учињено много раније, слањем неразумљивих поднесака и томе слично. Водиће се рачуна о томе да ли је нека странка својим поступањима вршила злоупотребу права, да ли је суд те злоупотребе санкционисао. У случају када вештак није благовремено доставио налаз констатоваће се разлог непоступања вештака, и понашање суда у односу на такво поступање. Пре тога, водиће се рачуна да ли је задатак вештаку прецизно и јасно дат и опредељен у складу са законом, као и дали су странке благовремено уплатиле накнаду за вештачење.

Начело диспозиције странака у парничном поступку од странака захтева да допринесу убрзању а не

одуговлачењу поступка, у ком смислу су стипулисане одредбе Закона о парничном поступку, па се доследна примена процесних одредаба мора проверити и констатовати у службеној белешци. Посебно ће се констатовати да ли је другостепени суд неоправдано враћао предмет првостепеном суду ради провере околности које нису од битног утицаја, као и да ли је било виšekратних укидања одлука супротно законској одредби.

Службену белешку суд је дужан да сачини у најкраћем могућем року и да предмет који му је достављен ради увида одмах врати поступајућем суду, да би он наставио поступак. Суд који одлучује о захтеву неће чекати израду одлуке по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року да би вратио предмет, већ ће предмет одмах вратити а одлуку по захтеву донети у што краћем року обзиром на начело хитности у поступању.

Одлука о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року доноси се у облику решења којим се захтев усваја или одбија. Одлука се доноси након оцене свих критеријума који су исказани и у пракси Европског суда за људска права и пракси Уставног суда а који су од утицаја на дужину поступка и

оправданост трајања поступка. Одлука – решење мора бити образложено у односу на сваки од конкретних критеријума, као што су сложеност предмета, чињенична и правна, понашање подносиоца захтева, понашање суда, дужина трајања поступка и свеукупне околности случаја⁵¹.

Главни захтев је захтев за утврђење повреде права на суђење у разумном року и о њему суд мора донети одлуку његовим усвајањем или одбијањем. Ако усвоји захтев којим утврђује повреду права на суђење у разумном року, суд ће даље одлучивати о осталим постављеним захтевима као што су захтев за убрзање поступка који је неминовно везан са захтевом за утврђење повреде права на суђење у разумном року а затим и о захтеву за примерену накнаду.

У погледу захтева за предузимање мера за убрзање поступка, суд ће према околностима случаја или

51 Одлука Уставног суда Уж 1579/2009 од 22.12.2010. године управо указује на наведено, јер Уставни суд наводи да је неделотворно поступање судова у предметној правној ствари превасходно довело до тога да управни спор у коме није било сложених чињеничних и правних питања, а који је био од егзистенцијалног значаја за подносиоца, траје три године и шест месеци, чиме је подносиоцу уставне жалбе повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава.

одредити тачан временски период у коме поступак треба да буде довршен, или ће то учинити на начин да се предузму све мере да се поступак што пре оконча. Када се ради о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року за поступак пред апелационим судом односно жалбеним судом, зависно од околности случаја, остављени рок за окончање поступка односно доношење одлуке може бити временски одређен, док када се ради о поступку пред првостепеним судом, такво одређивање временског оквира је често непримерено. Извођење одређених доказа захтева одређено време, па је временско одређење са великом прецизношћу немогуће. Стога ће суд наложити да се поступак спроведе у што краћем року и без одуговлачења. Остављање тачног временског периода као времена потребног за завршетак првостепеног поступка као и одређивање које доказе суд тачно треба да изведе, могло би представљати и нарушавање начела независности судије. Али то истовремено не значи да независност судије представља његову независност од закона и свих стандарда који се тичу разумне дужине трајања поступка. Судија када добије налог за што хитнији завршетак предмета, такав налог мора схватити као озбиљно упозорење на предузимање свих потребних мера за што брже пресуђење.

У погледу досуђивања новчане накнаде због повреде права на суђење у разумном року, суд ће на основу свих околности случаја оценити да ли је захтев за досуђивање накнаде основан или није. Ако је подносилац захтева у највећој мери допринео дужини трајања поступка, његов захтев за досуђивање накнаде биће одбијен. Ако је поступање суда искључиво или у највећој мери допринело дужини трајања поступка због неактивности суда или његовог поступања супротно процесним одредбама, накнада ће се увек досудити. Висина накнаде се може умањити у складу са доприносом самог подносиоца захтева дужини трајања поступка али и увећати у посебном случају када је због неоправдане дужине трајања поступка подносилац захтева осујећен на остварење судске заштите или му је њено остварење значајно отежано. За оцену основаности овог захтева није од значаја чињеница да ли је подносилац захтева странка која ће успети или неће успети у спору.

Досуђивање новчане накнаде везано је за постојање опредељеног захтева за накнаду у самом захтеву за заштиту права на суђење у разумном року⁵². Ако

52 *Закон о ванпарничном поступку упућује на сходну примену Закона о парничном поступку а у Закону о парничном поступку је предвиђено да суд одлучује по тачно опредељеном захтеву странке.*

одлучи да је захтев подносиоца за новчану накнаду основан, суд ће му накнаду и досудити, у образложењу навести разлоге за своју одлуку а изреком решења одредити рок за исплату досуђене накнаде на начин како је одређено одредбом члана 86 став 2. Закона о уређењу судова. Досуђена новчана накнада мора бити одређена према критеријумима из праксе Европског суда за људска права, али може бити и мања од ње, с тим да не сме представљати минорни износ у односу на установљену праксу Европског суда за људска права, јер ће у том случају Европски суд за људска права санкционисати такво поступање и закључити да је овај правни лек неделотворан⁵³. Правна лица која су под контролом државе као што су (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа) сагласно тачки 3. усвојених ставова Грађанског и Кривичног одељења Врховног касационог суда, не могу остварити право на накнаду, иако могу поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року којим могу тражити утврђење повреде права и убрзање поступка а никако и новчану накнаду као сатисфакцију. Тиме ће се и њима омогућити коришћење делотворног правног средства

53 *Pinto zakon propisivaо је новчану накнаду, али због практичне примене досуђивањем прениске накнаде поставило се питање његове делотворности*

– захтева за заштиту права на суђење у разумном року ради убрзања и ефикасног окончања поступка, али не и као начин за досуђивање новчане накнаде. Они могу тражити и објављивање одлуке на сајту суда, као сатисфакцију.

Према одредби члана 86 Закона о уређењу судова против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана. У погледу жалбе на одлуку Врховног касационог суда поводом захтева за заштиту права на суђење у разумном року, Врховни касациони суд је на II седници одељења за заштиту права на суђење у разумном року усвојио правни став по коме жалба на такву одлуку није дозвољена.

Министарство правде Републике Србије припремило је Нацрт Закона о заштити права на суђење у разумном року који је био предмет јавне расправе, о коме се дискутовало на другој седници одељења на заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 2.7.2014. године, на којој је констатовано да предложени нацрт не испуњава услов делотворности, да се на основу њега не може брзо и једноставно остварити заштита права на суђење у разумном року пред националним судом, чиме може бити доведено у

питање постигнути стандард делотворности уставне жалбе у поступку пред Уставним судом. После пресуде Винчић против Србије утврђено је да је уставна жалба делотворно правно средство⁵⁴. У октобру 2013. године донета је одлука Европског суда, у којој је исказан стандард да је уставна жалба када су у питању извршни предмети делотворно правно средство⁵⁵. Нацрт садржи комбинацију неколико врста правних лекова који у различитим нивоима треба да буду задовољени а продужиће поступак заштите права на суђење у

54 У предмету Винчић против Србије у пасусу 51 одлуке Европског суда се наводи да је „суд мишљења да уставну жалбу треба, у начелу, сматрати делотворним домаћим средством у смислу значења члана 35. став 1. Конвенције у вези са свим представкама поднетим почев од 7. августа 2008. године, као датума када су прве мериторне одлуке Уставног суда о основаности наведених жалби објављене у „Службеном листу Србије“

55 Одлука Европског суда за људска права у предмету ДКД Унион ДОО против Србије и Зарков против Србије у којима је суд обавезао државу да из сопствених средстава и у року од три месеца исплати износе одређене решењем о извршењу од 11. марта 2003. године. У пресуди Зарков ради се о потраживањима из радног односа ПК Јумко АДД, „друштвеном / државном предузећу“ из Врања и неизвршењу правноснажних пресуда Општинског суда у Босилеграду. Суд је сматрао да држава треба да исплати предметна дуговања из сопствених средстава по основу пресуда ДКД Унион и пресуда Зарков.

разумном року, вођењем парнице ради накнаде штете. Према нацрту тог закона, закон треба да се донесе и ступи на снагу од 1.1.2015. године. Пошто овај закон још увек није донет, судови ће бити у ситуацији да поступају по одредбама Закона о уређењу судова 8а, 8б. и 8в. руководећи се критеријумима и стандардима исказаним кроз пресуде Европског суда за људска права и Уставног суда.

Закључак

У циљу убрзања судских поступака и остварења права на заштиту у разумном року држава Србија је предузела мере које су биле нужне, установљавањем новог правног средства за заштиту права на суђење у разумном року, судови су почели да поступају по том правном средству, иако оно није довољно прецизно одређено, процесно уобличено, у чему је велику улогу имао Врховни касациони суд. Већ су донете одлуке у којима је утврђена повреда права на суђење у разумном року⁵⁶, досуђена накнада, наложено убрзање

поступка, а и неке одлуке у којима је захтев одбијен⁵⁷. Поједине од тих одлука објављене су на сајту Врховног касационог суда. Доношење новог процесног закона о заштити права на суђење у разумном року трасираће даљи пут, па ће време пред нама показати да ли ће ово правно средство бити делотворно или не.

На крају, ваља додати и став изражен у пресуди Европског суда за људска права према коме: „врло кратки рокови нису увек гаранција добре правде. Неки експедитивни поступци који се воде без поштовања права на одбрану, опасно претежу вагу на страну брзине, али на штету квалитета правде. А Суд⁵⁸ је увек тврдио да начело доброг вршења правде има већи домет од начела разумног рока и да може оправдати избор мање брзих али праведнијих поступака“⁵⁹.

Судија треба пажљиво да одмери и оцени све разлоге за и против и када донесе одлуку да буде сигуран да је поступао брзо, али законито и правично.

57 Предмет Врховног касационог суда Р4 г 14/2014 у којој је наведено да је главни узрок дужине трајања поступка понашање подносиоца захтева

58 Европски суд за људска права

59 Пресуде *Intiba c. Turquie* од 24. маја 2005. године и пресуда *Boddaert c. Belgique* од 12. октобра 1992. године, обе наведене у цитираном извештају CEPEJ

56 Одлука Врховног касационог суда Р4 р 12/2014 у којој је цењена укупна дужина трајања поступка који се у два наврата налазио пред апелационим судом

ПРАВНА СХВАТАЊА И ЗАКЉУЧЦИ

СТАВОВИ И ЗАКЉУЧЦИ ОДЕЉЕЊА ЗА ЗАШТИТУ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Законом о уређењу судова („Службени гласник Републике Србије“ 116/2008 ... 101/2013) у правни систем Републике Србије уведено је ново правно средство којим се штити Уставом гарантовано право грађана на правну заштиту у разумном року (члан 32. став 1. Устава) и конвенцијско право из Европске конвенције о људским правима (члан 6. Конвенције) која је након ратификације постала саставни део правног поретка Републике Србије и непосредно се примењује у смислу члана 16. став 2. Устава.

Ово правно средство Законом о уређењу судова је регулисано са свега три члана (8а, 8б, 8в) којима се

омогућава странкама подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, обраћањем непосредно вишем суду уз могућност тражења накнаде у случају повреде тог права. Прописана је хитност поступка и сходна примена одредаба којима се уређује ванпарнични поступак.

Изменом Пословника о раду Врховног касационог суда (Су I-7, 32/14-1 од 09.05.2014. године) установљено је Одељење за заштиту права на суђење у разумном року које чине судије и саветници суда који су годишњим распоредом послова одређени да раде у предметима првостепене и другостепене заштите права на суђење у разумном року.

О захтевима за заштиту права на суђење у разумном року одлучују трочлана судска већа. Судска већа су формирана изменом годишњег распореда послова који је утврђен на Општој седници Врховног касационог суда од 09.05.2014. године. Одређен је председник Одељења, заменик председника Одељења, председник Одељења судске праксе, заменик Одељења судске праксе и секретар Одељења.

Одредбе Закона о уређењу судова (8а, 8б, 8в) примењују се од 22.05.2014. године.

I

Да би се судије благовремено припремиле за поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року, Грађанско одељење Врховног касационог суда је на седницама 13.05.2014. године и 20.05.2014. године усвојило одређене ставове по којима ће поступати, које је прихватило Кривично одељење Врховног касационог суда:

Правни ставови грађанског и кривичног одељења Врховног касационог суда

1. Поступак за заштиту права на суђење у разумном року је једностраначки.

2. Странка у предмету који није правноснажно окончан - тзв. "живом предмету" може истаћи два захтева: Први је захтев за убрзање поступка; и други за примерену накнаду (у новцу или други вид сатисфакције који може бити усвојен ако је захтев за убрзање основан)⁶⁰.

⁶⁰ Овај правни став је коригован на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року одржаној 15.09.2014. године

3. У погледу активне легитимације раздвајају се правна лица која и поред успеха у погледу првог захтева не могу остварити право на примерену накнаду (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа).

4. Пред судом првостепене заштите права на суђење у разумном року рочиште се не одржава.

5. У првом степену суди судија појединац. Врховни касациони суд суди у зборном саставу.

6. Одлука мора бити образложена.

7. Све одлуке се доносе у облику решења.

8. Поступак је хитан. Не примењују се правила о застоју, прекиду, упућивању на парницу.

9. На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, такса се не плаћа ако се захтева само одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада у новцу (примерена накнада) такса се плаћа у складу са правилима Закона о судским таксама (зависи од новчане висине захтева)⁶¹.

⁶¹ Исто

10. Имајући у виду да се захтев за убрзање поступка (контролни захтев) сматра притужбом и да одлука има карактер акта судске управе, и из практичних разлога жалба на одређивање рока ради завршетка предмета не задржава извршење решења. У погледу одређивања примерене накнаде жалба има суспензивно дејство.

11. У случају успеха у поступку, странка има право на накнаду трошкова у складу са правилима о накнади трошкова поступка (Глава XII ЗПП).

12. Рок из члана 86. Закона (три месеца) представља парициони рок и тече од дана подношења захтева странке за исплату на основу правноснажне и извршне судске одлуке.

13. У случају када се захтева примерена новчана накнада због кршења права на суђење у разумном року, суд је овлашћен да као сатисфакцију, уместо досуђивања новчане накнаде утврди да је дошло до повреде права на суђење у разумном року и објави одлуку на сајту Врховног касационог суда (пракса ЕСЉП и Уставног суда Србије)⁶².

14. Под појмом “непосредно виши суд” подразумева се суд из члана 15. став 3. у вези чл. 23. и 24. Закона о уређењу судова – стварна надлежност вишег и апелационог суда.

15. У кривичним предметима активно легитимисани за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року су: приватни тужилац, оштећени као супсидијарни тужилац и окривљени, као и оштећени, уколико је у току поступка истакао имовинско-правни захтев.

⁶² На сајту Врховног касационог суда се објављују одлуке ВКС, а сваки суд своје одлуке објављује на свом сајту.

II

Правни ставови и закључци одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда

Поступање по уставним жалбама поднетим Уставном суду до 22.05.2014. године

1. Судови установљени Законом о уређењу судова нису надлежни да поступају по уставним жалбама за заштиту права на суђење у разумном року, поднетим Уставном суду до 22.05.2014. године, од када почиње да се примењује Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 101/2013).

2. Уставне жалбе које су поднете Уставном суду закључно са 21.05.2014. године, вратиће се Уставном суду.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 30.05.2014. године)

Закључци

1. Судска писарница ће одмах по завођењу у уписник судске писарнице, захтев за заштиту права на суђење у разумном року изнети судији известиоцу.

2. Судија известилац даје наредбу судској писарници да затражи списе од нижестепеног суда.

3. Управитељ писарнице ће, у складу са наредбом судије известиоца, дописом затражити од нижестепеног суда да Врховном касационом суду достави спис на који се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи.

4. Када списи стигну у Врховни касациони суд, предмет се износи судији у рад.

5. Предмет нижестепеног суда, вратиће се том суду у што краћем року, а најкасније у року од 15 дана.

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 30.05.2014. године)

Правни став о недозвољености жалбе против одлуке Врховног касационог суда

Против одлуке Врховног касационог суда када одлучује у првом степену није дозвољена жалба.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 02.07.2014. године)

Правни став о обавези опредељивања захтева за правичну накнаду

Уколико странка у захтеву за утврђење повреде права

на суђење у разумном року није определила новчани износ правичне накнаде, у том случају накнада се не досуђује. Захтев се не враћа на уређење и не досуђује се накнада.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 02.07.2014. године)

Садржина решења о стварној ненадлежности

Врховни касациони суд треба да се огласи стварно ненадлежним и уступи предмет надлежном суду, а не да само уступи предмет надлежном суду.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 02.07.2014. године)

Разумни рок у правном спору

Почетак разумног рока рачуна се од подношења тужбе управном суду и не узима се у обзир време трајања поступка пред органима управе.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Мериторно одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Ако у време подношења захтева за суђење у разумном

року предмет у коме се тражи утврђивање повреде права на суђење у разумном року није правноснажно решен, о таквом захтеву се мериторно одлучује.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року после укидања решења органа управе

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року, који је поднет након што је у управном спору поништено решење органа управе, одбацује се зато што је поступак (у овом случају управни спор), окончан.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Дејство пуномоћја адвоката

Адвокату који је био пуномоћник странке у поступку у односу на који се тражи утврђивање повреде права на суђење у разумном року није потребно пуномоћје у предмету по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту

права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Стварна надлежност Вишег суда за поступање по захтевима за заштиту права на суђење у разумном року у извршном поступку

Виши суд је непосредно виши суд, када се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи на извршни поступак.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Закључак о измени утврђених правних ставова

Ставови утврђени на седницама Грађанског и Кривичног одељења одржаним 13.05. и 20.05.2014. године под тачком 2. и под тачком 9. се коригују:

I

Тачка број 2 се мења и гласи:

У предмету који није окончан, главни захтев је захтев за утврђење повреде права на суђење у разумном року и суд о њему мора одлучити.

Странка може истаћи још два захтева: Први је захтев за убрзање поступка; и други за примерену накнаду (у новцу или други вид сатисфакције који може бити усвојен ако је захтев за убрзање основан).

II

Тачка број 9 се мења и гласи:

На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, такса се не плаћа ако се само захтева одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада нематеријалне штете у новцу (примерене накнаде) такса се плаћа у складу са тарифним бројевима 4. и 5. Таксене тарифе Закона о судским таксама („Службени гласник РС“ 28/94 ... 93/2012).

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.09.2014. године)

Правни став о одбацивању захтева

Ако је истог дана поднет захтев за заштиту права на суђење у разумном року и донета одлука којом је окончан поступак у односу на који се тражи утврђивање повреде права на суђење у разумном року, захтев се одбацује.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 30.10.2014. године)

Закључак о поступању са уставном жалбом поднетом пре 22.5.2014. године

Ако је поднета уставна жалба којом се, поред повреде

права на суђење у разумном року, тражи утврђење повреда других уставних права, а Врховни касациони суд одлучује о жалби на првостепену одлуку донету по тој уставној жалби, у изреку решења Врховног касационог суда се уноси и посебан став да се уставна жалба враћа Уставном суду на одлучивање о повреди осталих уставних права, уколико то већ није учинио првостепени суд изреком своје одлуке.

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року од 05.12.2014. године)

Рокови за исплату правичне накнаде и трошкова поступка

Када се одлучује досуђивањем примерене накнаде у било ком износу, истим ставом изреке се досуђују трошкови поступка у јединственом року од три месеца. У случају када се не досуђује примерена накнада или подносилац није тражио накнаду, а основан је захтев за утврђење повреде права и за налагање убрзања поступка, подносиоцу захтева припадају и трошкови поступка ако их тражи. Како се у том случају одлучује само о трошковима поступка, исти се досуђују у року од 15 дана.

(Правни став усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 05.12.2014. године)

Закључак о поступању са уставним жалбама поднетим пре 22.05.2014. године

I

Када је поступак за заштиту права на суђење у разумном року започет уставном жалбом, а судски поступак правноснажно окончан пре 22.05.2014. године (од када почиње да се примењује Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова објављен у „Службеном гласнику РС“ 101/2013), уставна жалба се враћа Уставном суду.

II

Када је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет пре 22.05.2014. године, захтев се одбацује.

III

Када је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет на основу Закона о уређењу судова после 22.05.2014. године, а судски поступак на који се односи правноснажно окончан пре 22.05.2014. године или после тога, а пре подношења захтева, захтев се одбацује.

(Закључак усвојен на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року Врховног касационог суда од 15.12.2014. године)

СЕНТЕНЦЕ

Активна легитимација оштећеног да захтева заштиту права на суђење у разумном року

Оштећени је активно легитимисан да тражи заштиту права на суђење у разумном року под условом да је у оквиру кривичног поступка истакао имовинскоправни захтев.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда у Београду од 19.09.2014. године одбачен је као недозвољен захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року и накнаду штете пуномоћника оштећеног. Против овог решења жалбу су поднели пуномоћници предлагача – оштећеног. Одлучујући о изјављеној жалби пуномоћника предлагача, Врховни касациони суд је нашао да је жалба основана.

Првостепени суд је одбацио као недозвољен захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року и накнаду штете, налазећи да оштећено привредно друштво није активно легитимисано за подношење овог захтева. Образлажући овакав став, првостепени суд је навео да су у конкретном случају, у фази истраге, у својству сведока саслушани и законски заступник оштећеног привредног друштва, као и представник оштећеног предузећа, те да ни један ни други нису истакли имовинско-правни захтев, те да стога оштећено предузеће није активно легитимисано за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року.

Међутим, из списка предмета, утврђује се да је приликом саслушања представник оштећеног изјавио да он има овлашћење да истакне имовинско-правни захтев, који ће касније одредити, те да се придружује кривичном гоњењу против учиниоца кривичног дела.

Како је представник оштећеног привредног друштва приликом саслушања очигледно истакао имовинско-правни захтев, то је нејасан и неприхватљив став првостепеног суда – да оштећено предузеће у конкретном случају није активно легитимисано за

подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, те да захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року оштећеног предузећа ваља одбацити као недозвољен.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 32/2014 од 24.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Активна легитимација правних лица која су под контролом државе да траже одређивање примерене новчане накнаде

Правна лица која су под контролом државе (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа) могу да поднесу захтев за заштиту права на суђење у разумном року и траже убрзање поступка, али не могу остварити право на новчану накнаду због повреде права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда делимично је усвојен захтев предлагача; наложено је Основном суду да предузме све мере како би се поступак извршења окончао у најкраћем року; одбијен је захтев за накнаду; обавезана је Република Србија да предлагачу на име поступка исплати 6.000,00 динара.

Одлучујући о жалби предлагача Врховни касациони суд је утврдио да је жалба неоснована.

Предлагач је захтевом за утврђење повреде права на суђење у разумном року тражио убрзање поступка, и досуђивање новчане накнаде због повреде тог права.

Чланом 8а став 1. Закона о уређењу судова прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, а ставом 2. да се захтевом из става 1. овог члана може тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Према члану 8б став 1. истог закона прописано је да ако непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан, може одредити примерену накнаду за повреду права на суђење у разумном

року и одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року.

Правна лица која су под контролом државе (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа), сагласно ставу Врховног касационог суда и у складу са праксом Уставног суда РС и Европског суда за људска права у Стразбуру, иако могу да поднесу захтев за заштиту права на суђење у разумном року ради утврђења повреде права и убрзање поступка, не могу остварити право на новчану накнаду као сатисфакцију.

Како је у конкретном случају предлагач правно лице чији је оснивач општина ..., јединица локалне самоуправе, са 100% удела у капиталу предузећа, то је супротно наводима жалбе предлагача, правилно првостепени суд закључио да предлагач није активно легитимисан за остварење права на новчану накнаду. Дакле, и по схватању овог суда, предлагачу не припада накнада, а налагањем првостепеном суду да предузме све неопходне мере како би се поступак окончао у најкраћем року постићи ће се сврха заштите прописана члановима 8а и 8б Закона о уређењу судова”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 395/2014 од 17.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Активна легитимација у поступку за заштиту права на суђење у разумном року

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року може поднети само странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, а не њен пуномоћник у своје име.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда, одбачен је као недозвољен захтев за заштиту права на суђење у разумном року пуномоћника странке као предлагача у извршном предмету Основног суда.

Према стању у списима, извршни поверилац, чији је пуномоћник адвокат, овде предлагач, поднео је Општинском суду предлог за дозволу извршења

против извршног дужника. Предлог за извршење је поднет на основу правноснажне и извршне пресуде Општинског суда, пописом, пленидбом и продајом покретних ствари, ради наплате трошкова парничног поступка. Поводом наведеног предлога формиран предмет је, а Општински суд је донео решење о извршењу и овим решењем одредио предложено извршење. Након тога је Основни суд донео решење, којим се огласио месно ненадлежним за поступање у овој правној ствари, па је списе доставио Основном суду.

Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 116/2008... 101/2013), прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Захтев за заштиту права на суђење у разумном року може поднети само странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року. Дакле, само оно лице о чијим се правима и обавезама у судском поступку одлучује има активну легитимацију за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року. У поступку који се води

пред Основним судом, подносилац захтева за заштиту на право на суђење у разумном року није странка већ њен пуномоћник, па нема активну легитимацију за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року у том поступку и не може остваривати заштиту права на суђење у разумном року у судском поступку у коме се не одлучује о његовим правима и обавезама. Истовремено, условно означавање, у напомени захтева, извршног повериоца као странке ако суд „сматра да изрека решења треба да гласи на извршног повериоца“ није дозвољено, супротно је законској обавези из члана 98. став 3. ЗПП у вези члана 30. став 2. ЗВП, доводи у сумњу личност предлагача и захтев чини неразумљивим. Стога је и по оцени Врховног касационог суда правилно одлучено одбацивањем захтева и жалба предлагача против побијаног решења Вишег суда није основана”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 505/2014 од 5.2.2015. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Дејство прекида поступка

Када је одређен прекид поступка, неактивност суда у току трајања прекида поступка не може се узети као пропуст суда у оцени разумне дужине трајања поступка.

Из образложења:

”Из садржине списка произилази да је предлагач дана 24.10.2008. године, поднео тужбу Привредном суду којом је тражио да се обавезе тужени у стечају да му исплати на име штете одређени износ са законском затезном каматом и трошковима поступка.

Привредни суд је утврдио да се између парничних странака води још један спор, који представља претходно питање за предметни спор.

Поступак је био у прекиду све до 2014. године, када су се и стекли услови да се прекинути поступак настави. Привредни суд је парницу окончао дана 29.7.2014. године, доношењем пресуде којом је одбио тужбени захтев као неоснован.

По жалби тужиоца, овде предлагача, списи предмета достављени су Привредном апелационом суду. На основу прибављених података о прегледу предмета Привредног апелационог суда, утврђује се да је поступак по жалби окончан дана 15.10.2014. године.

На основу овако утврђеног чињеничног стања, Врховни касациони суд је оценио да предлагачу у предмету Привредног суда није повређено право на суђење у разумном року, јер је предмет окончан како у првостепеном поступку тако и у другостепеном поступку у кратком року, по испуњењу услова за наставак поступка. Привредни суд не може бити одговоран због тога што су се стекли услови да се поступак у овој правној ствари прекине и да прекид поступка траје нешто више од пет година, јер такву процесну ситуацију, која је довела до дугог трајања поступка, није изазвао Привредни суд, већ је то последица чињенице да је предлагач водио више спорова пред Привредним судом, који су међусобно повезани један са другим. У периоду док је поступак био у прекиду суд није могао предузимати никакве радње у поступку.”

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4 гп 17/2014 од 20.11.2014. године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Дуго трајање поступка због понашања подносиоца

Није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року ако је дужина трајања поступка узрокована у највећој мери понашањем подносиоца захтева као странке у поступку.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда одбијен је захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року.

Према стању у списима предмета парнични поступак је покренут тужбом од 8.7.2008. године а против туженог - предлагача у овом поступку, ради утврђивања постојања права стварне службености пролаза. Апелациони суд је оценио да се ради о сложеној парници и да је суд имао пропуста у поступању, јер није довољно водио рачуна о процесној дисциплини али је и закључио да је дужина

трајања поступка у највећој мери проузрокована понашањем предлагача као странке у поступку, јер је између рочишта за главну расправу суду достављао у кратком временском размаку, два, три или више поднесака, због чега је већи број расправа одлаган, да би се тужилац или геодетски вештак изјаснио по овим поднесцима. Утврђено је да је предлагач тражио изузеће претходног и сада поступајућег судије, што је такође допринело дужем трајању поступка. Посматрајући целокупан ток поступка, који траје 6 година и 3 месеца, као и објективне околности које су узроковале одлагање одређених процесних радњи, Апелациони суд је закључио да нема значајнијег доприноса поступајућег суда у овако дугом трајању поступка, већ да је у највећој мери за то одговоран управо предлагач, па је са свих наведених разлога одбио захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 148/2014 од 27.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Дужина трајања поступка као последица понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року

Предлагачу није повређено право на суђење у разумном року ако је својим поступцима и опструкцијама ометао и одуговлачио судски поступак.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је као неоснован захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, као и захтев за новчану накнаду и утврђено је да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року зајемчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије. Одлучујући о жалби предлагача, Врховни касациони суд је испитао побијано решење и одлучио да жалба није основана.

Поступајући по предлогу предлагача Виши суд је извршио увид у списе предмета Основног суда и утврдио да су четири правна лица поднели Општинском суду

предлог за извршење против извршног дужника, овде предлагача и ЈКП ... са предлогом да извршни дужници солидарно отклоне недостатке на инсталацији топловодне мреже у сутерену зграде и изврше повраћај топловодне мреже у функцију грејања, те омогуће повериоцима несметано коришћење грејања у њиховим пословним просторијама, а уколико то не учине у остављеном року од 30 дана овлашћују се тужиоци да исто учине преко других извођача на терет тужених, под претњом извршења. Предлог за извршење извршних поверилаца усвојен је решењем о извршењу. Решење о извршењу је извршено у целости у погледу наплате тражених трошкова, али исто до доношења одлуке Вишег суда није извршено у делу отклањања недостатака на инсталацији топловодне мреже, јер и поред предузетих процесних радњи Основног суда и спремности солидарног дужника да приступи извршењу извршење није спроведено због противљења извршног дужника, овде предлагача. Извршни дужник је Основном суду доставио поднесак којим је оспорио тврдње да се противи извршењу у погледу успостављања топлотне енергије, те је Основни суд од 26.9.2014. године наложио извршном дужнику ЈКП ... да се у року од пет дана изјасни на наведени поднесак, овде предлагача. То је била последња радња која је извршена у наведеном извршном поступку.

Код овако утврђених чињеница, оцењујући поднети захтев предлагача и разлоге изнете у њему, те ценећи гаранције из члана 32. став 1. Устава Републике Србије и одредбе члана 5. став 1. Закона о извршеном поступку, односно члан 6. став 1. Закона о извршењу и обезбеђењу из којих произилазе начела хитности извршног поступка, Виши суд је утврдио да подносиоцу захтева није повређено уставно право на суђење у разумном року, јер је својим радњама и понашањем у наведеном извршном предмету Основног суда допринео дугом трајању извршног поступка, уз напомену да подносилац захтева у том извршном предмету има својство солидарног извршног дужника.

Разумна дужина трајања судског поступка зависи од сложености случаја, понашања подносиоца захтева као странке у поступку, поступања надлежног суда који води поступак, као и значаја и природе постављеног захтева за странку која је покренула поступак. Ценећи наведене критеријуме правилно је Виши суд закључио да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року поступањем извршног суда, већ напротив подносилац захтева је као извршни солидарни дужник био у обавези да омогући спровођење извршења решења отклањањем

недостака на инсталацији топловодне мреже уместо што је својим противљењем и опструкцијама ометао поступак извршења, те обзиром на понашање подносиоца захтева као странке у поступку нису испуњени услови из чл. 8а и 8б за утврђење повреде права на суђење у разумном року, а самим тим и утврђење права на примерену накнаду и трошкове поступка.

Жалбени наводи предлагача да је у поступку извршења продао кућу ради измирења обавеза према извршним повериоцима у погледу плаћања износа утврђене штете и трошкова поступка у засебно формираном извршном предмету нису од утицаја на другачију одлуку по предлогу за заштиту права на суђење у разумном року у предмету, јер се ради о посебним поступцима извршења у којима је предлагач имао својство извршног дужника, а самим тим и обавезу да намири потраживања поверилаца. Предлагач је као извршни дужник имао обавезу да поступи по решењу о извршењу и са другим солидарним дужником пронађе решење за поступање по том решењу, те разлози на које се позивао предлагач као извршни дужник при одбијању да се нарушава ентеријер његовог пословног простора у поступку спровођења извршења нису разлози који утичу на

другачији закључак нижестепеног суда о доприносу предлагача дугом трајању поступка извршења. Стога непоступање предлагача као извршног дужника по обавезама из извршног решења не може водити успостављању његовог права на утврђење повреде права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 543/2014 од 22.01.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Иницијални акт као правно релевантна чињеница за одређивање почетка судског поступка

Судски поступак је покренут када је поднет иницијални акт; околност што је прво поступао суд посебне, а затим суд опште надлежности нема значаја за оцену дужине трајања поступка и постојања повреде права на суђење у разумном року, па се разумни рок рачуна од дана подношења иницијалног акта.

Из образложења:

”Предлагач је у својству извршног повериоца Трговинском суду, поднео предлог за извршење на основу веродостојне исправе дана 9.10.2007. године против извршног дужника ради наплате новчаног потраживања. Привредни суд је донео решење којим је ставио ван снаге решење о извршењу, обуставио извршење и укинуо све спроведене извршне радње, огласио се стварно ненадлежним за одлучивање о предлогу и предмет доставио Основном суду као стварно и месно надлежном, дана 13.5.2010. године. Основни суд је закључком наложио извршном повериоцу да уреди предлог за извршење, што је извршни поверилац учинио поднеском од 26.5.2010. године; потом је извршни суд 1.6.2010. године донео решење о извршењу.

Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, а чланом 8б став 1. истог закона прописано је да ако непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан, може одредити примерену накнаду за повреду права

на суђење у разумном року и одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року.

Како је применом цитираних законских одредаба суд утврдио повреду права на суђење у разумном року, одредио је накнаду од 20.000,00 динара, при чему је ценио трајање поступка од 13.5.2010. године, када је предмет достављен Основном суду, а за период од 9.10.2007. године, када је поднет предлог за извршење Трговинском суду па до 13.5.2010. године, нашао је да није релевантан. По оцени Врховног касационог суда, поступак извршења у конкретном случају траје од 9.10.2007. године, када је поднет акт којим је инициран судски поступак, а околност што је прво поступао суд посебне а затим суд опште надлежности нема значаја за оцену постојања повреде права на суђење у разумном року, с обзиром на то да се разуман рок рачуна од дана подношења иницијалног акта. Погрешна оцена трајања конкретног извршног поступка у вези је са висином одређене накнаде, па како поступак траје од 9.10.2007. године, то је овај суд одредио накнаду од још 10.000,00 динара, поред 20.000,00 динара, тако да укупна накнада износи 30.000,00 динара, у смислу члана 86 Закона о уређењу судова, према свим околностима овог случаја, што

уз изречену меру за убрзање поступка представља сатисфакцију предлагачу за утврђену повреду права”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 81/2014 од 01.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Једностраначки карактер поступка захтева за заштиту права на суђење у разумном року и дозвољеност жалбе Републике Србије

Жалба Републике Србије против одлуке суда о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року није дозвољена, јер се ради о једностраначком поступку у коме Република Србија није странка у смислу Закона о ванпарничном поступку.

Из образложења:

”Чланом 8а Закона о уређењу судова прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може

непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року (став 1), ставом 2. прописано је да се захтевом из става 1. овог члана може тражити и накнада за повреду права за суђење у разумном року, а чланом 8б став 2. прописано је да ће се накнада исплатити из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова у року од три месеца од дана подношења захтева странке за исплату. Чланом 8в истог закона прописано је да се на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Ценећи цитиране одредбе Закона о уређењу судова, поступак за заштиту права на суђење у разумном року, је једностраначки и странка која сматра да јој је повређено ово право може да тражи и накнаду за повреду права на суђење у разумном року која ће се исплатити из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова. Предлагач је у овом поступку тражио накнаду за повреду права на суђење у разумном року и накнаду трошкова поступка.

То значи да се овај поступак покреће по захтеву странке која може да тражи убрзање судског поступка

који је у току и примерену накнаду, а у случају да је захтев основан, предлагач има право на накнаду трошкова поступка.

Како је поступак за заштиту права на суђење у разумном року једностраначки, што произлази из одредаба Закона о уређењу судова, обзиром да се поступак може покренути искључиво по захтеву странке, трошкови овог поступка исплаћују се из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова, како је то прописано чланом 8б став 2. Закона о уређењу судова.

У овом поступку жалбу може изјавити подносилац захтева за заштиту права на суђење у разумном року, уколико је незадовољан одлуком суда о његовом захтеву, тако да законски обвезник исплате – Република Србија, није странка у овом поступку. Због тога је жалба Републике Србије против побијаног решења недозвољена”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 142/2014 од 06.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Надлежност суда и дозвољеност захтева за заштиту права на суђење у разумном року

Суд по службеној дужности води рачуна о својој апсолутној надлежности и дужан је да оцени надлежност и дозвољеност правног средства пре него што приступи мериторном одлучивању.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је, као неоснован, захтев предлагача којим је тражио да суд утврди да му је повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда, да наложи поступајућем суду да предузме све мере ради хитног окончања поступка, као и захтев за накнаду нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року у висини од 150.000,00 динара.

Одлучујући о жалби предлагача Врховни касациони суд је нашао да је жалба основана.

Предлагач је 23.4.2014. године поднео Вишем суду захтев за заштиту права на суђење у разумном року у

предмету Основног суда, али је његов захтев, решењем Вишег суда, одбијен као неоснован, уз закључак суда да је првостепени суд ажурно и савесно поступао, а да је предмет трајао 4,5 године из објективних разлога, имајући у виду сложеност поступка, велики број изведених доказа, посебно вештачења, основних и допунских, неопходних ради потпуног и правилног утврђивања чињеничног стања.

Право странке на подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року предвиђено је Законом о изменама и допунама Закона о уређењу судова Републике Србије („Службени гласник РС“ 101/13), и то одредбом члана 2. овог закона, којом је прописано да се после члана 8. додају и чланови 8а до 8в, који гласе: „Заштита права на суђење у разумном року“. Закон ступа на снагу наредног дана од дана објављивања у „Службеном гласнику РС“ а примењује се од 1.1.2014. године, осим члана 2. који се примењује по истеку шест месеци од дана ступања на снагу овог закона. Закон о изменама и допунама Закона о уређењу судова објављен је у „Службеном гласнику РС“ бр. 101/2013, дана 20.11.2013. године.

Имајући у виду одредбом члана 33 утврђени почетак примене одредаба Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова, у делу којим је регулисано

право странака за заштиту права на суђење у разумном року, као и датум подношења захтева предлагача у овој правној ствари, Врховни касациони суд налази да је Виши суд, пре оцене основаности захтева, морао ценити његову дозвољеност, што у конкретном случају није учињено”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 1/2014 од 09.07.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Накнада нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року

У поступку за заштиту права на суђење у разумном року суд не досуђује предлагачу накнаду нематеријалне штете због повреде права на суђење у разумном року, већ само примерену накнаду, у смислу Закона о уређењу судова.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда усвојен је захтев предлагача

за заштиту права на суђење у разумном року, и утврђено је да је у кривичном поступку који се води пред Основним судом повређено право предлагача – оштећеног као тужиоца у овом кривичном поступку, које гарантује одредба члана 32. став 1. Устава Републике Србије.

Истим решењем утврђено је право предлагача на накнаду нематеријалне штете у износу од 20.000,00 динара због повреде права на суђење у разумном року, која ће се исплатити на терет буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова, у року од три месеца од дана подношења захтева предлагача за исплату.

По оцени Врховног касационог суда, Виши суд је правилно поступио када је усвојио захтев за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, утврдио да је учињена повреда овог права у кривичном поступку који се води пред Основним судом и одредио предлагачу накнаду у износу од 20.000,00 динара, имајући при томе у виду постојећу праксу Уставног суда Србије, праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, као и саму суштину накнаде због повреде права на суђење у разумном року.

Приликом доношења одлуке, Врховни касациони суд је имао у виду жалбене наводе предлагача, којима се истиче да утврђени износ од 20.000,00 динара не представља правичну новчану надокнаду за повреду права на суђење у разумном року и да би одговарајуће задовољење на име нематеријалне штете представљао износ од 20.000,00 динара месечно од дана подношења захтева за спровођење истраге до дана подношења захтева, али је изнете жалбене наводе оценио неоснованим, имајући у виду да се сходно одредби члана 86 став 1. Закона о уређењу судова предлагачима не досуђује накнада нематеријалне штете коју је подносилац захтева претрпео, већ се досуђује примерена накнада, и то искључиво због утврђене повреде права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 63/2014 од 12.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неактивно и неефикасно суђење

Учестало одлагања суђење због: недоласка надлежног тужиоца, спајања и раздвајања поступка,

спречености поступајућег судије, прибављања извештаја, непредузимања мера процесне дисциплине и неиспуњености процесних претпоставки за одржавање главног претреса, представља неактивно и неефикасно поступање суда и повреду права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Из списка предмета се утврђује да је у току кривичног поступка пред Основним судом претрес заказиван 25 пута и то: један главни претрес у току 2007. године, који није одржан, три главна претреса у току 2008. године, од којих је један одржан а два неодржана, у току 2009. године заказана су четири главна претреса, од којих је само један одржан, а три нису одржана, у току 2010. године заказана су два главна претреса од којих ниједан није одржан, у току 2011. године један главни претрес који није одржан, у току 2012. године два главна претреса од којих ниједан није одржан, 2013. године шест главних претреса од којих су два одржана а четири неодржана, а у току 2014. године шест главних претреса од којих су четири одржана а два неодржана.

Дакле, главни претрес од 2007. до 2014. године одлаган

је 17 пута, и то три пута због недоласка окривљеног који је уредно позван и који се није одазвао позиву суда нити свој изостанак оправдао, два пута због спречености поступајућег судије, два пута због недоласка окривљеног или његовог браниоца, једном због захтева браниоца окривљеног да се прибави извештај и утврди ко је овлашћено лице за заступање оштећеног, три пута због недоласка Основног јавног тужиоца, једном због недостављања налаза и мишљења вештака економско-финансијске струке, једном због прецизирања оптужног акта ОЈТ који је уручен окривљенима на главном претресу, два пута због захтева окривљеног за изузеће поступајућих судија и председника суда, те једном због захтева окривљеног за изузеће вештака и због захтева за спајање, раздвајање поступака поднетих од стране окривљених и њихових бранилаца.

Имајући у виду чињеницу да је главни претрес од 2007. године до краја 2012. године заказан свега тринаест пута, те да је за шест година одржано свега два главна претреса, док остали нису одржани, при чему су главни претреси одлагани, између осталог, због недоласка Основног јавног тужиоца, због захтева за спајање и раздвајање поступака, због спречености поступајућег судије, као и због прибављања извештаја

у циљу утврђивања ко је овлашћено лице за заступање оштећеног, при чему очигледно нису предузимане све мере процесне дисциплине у циљу одржавања главног претреса, нису коришћене све процесне могућности за заказивање и одржавање главног претреса, то је неприхватљив став првостепеног суда да се трајање овог поступка од 2007. године до данас не може сматрати неразумним, те да је дужина трајања поступка у великој мери узрокована радњама самог окривљеног.

По оцени Врховног касационог суда приликом оцене да ли је конкретни кривични поступак вођен у разумном року или не, треба узети у обзир целокупни период трајања кривичног поступка од подношења оптужнице Општинског јавног тужилаштва 6.7.2007. године, те чињеницу да поступак у овој кривично-правној ствари још увек није окончан. При томе је евидентно да је у конкретном случају, имајући у виду кривична дела која су окривљенима стављена на терет, надлежни суд требало да расправи и оцени низ сложених чињеничних питања и спроведе доказни поступак, те да је било потребно извести више вештачења и саслушати више лица у својству сведока. Међутим, имајући у виду да се у конкретном случају ради о свега двојици окривљених, а посебно

чињеницу да је прва оптужница поднета 6.7.2007. године, у конкретном случају сложеност поступка не може представљати прихватљиво оправдање, имајући у виду да кривични поступак у овом предмету још увек није окончан.

У конкретном случају разлог дугог трајања првостепеног поступка је управо неефикасност и неактивност првостепеног суда, те чињеница да суд није користио све процесне могућности за заказивање и одржавање главног претреса, нити је водио довољно рачуна о процесној дисциплини странака. На то указује, између осталог, и изостанак јавног тужиоца, односно његов недолазак на три главна претреса, а посебно чињеница да првостепена пресуда није донета ни након више од седам година од подношења оптужнице, те је очигледно да је у конкретном случају учињена повреда права подносиоца жалбе на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 8/2014 од 21.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Недозвољеност жалбе против решења којим је Врховни касациони суд одлучио о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Жалбом се не може побијати одлука Врховног касационог суда, јер је жалба редовни правни лек, о коме не одлучује Врховни касациони суд, па је недозвољена.

Из образложења:

”Решењем Врховног касационог суда у првом ставу изреке, утврђено је да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у поступку пред Апелационом суду. У другом ставу изреке Апелационом суду је наложено да о жалби парничних странака одлучи у року од 15 дана од дана достављања овог решења. У трећем ставу изреке предлагачу је одређена накнада за повреду права на суђење у разумном року од 50.000,00 динара. У четвртом ставу изреке одбијен је захтев предлагача за накнаду нематеријалне штете преко одређених 50.000,00 динара до тражених 2.000 евра. Против наведеног решења предлагач је изјавила жалбу.

Одлучујући о жалби предлагача, на основу члана 86 став 3. Закона о уређењу судова („Сл. гласник РС“ 116/08... 101/13), Врховни касациони суд је испитао побијано решење, применом члана 387. у вези члана 402. ЗПП („Службени гласник РС“ 72/11... 55/14), у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“ 25/82... „Службени гласник РС“ 46/95... 55/14), који се примењује на основу члана 8в Закона о уређењу судова, па је нашао да је жалба недозвољена.

Одлучујући о жалби предлагача, на основу члана 86 став 3. Закона о уређењу судова („Сл. гласник РС“ 116/08... 101/13), Врховни касациони суд је испитао побијано решење, применом члана 387. у вези члана 402. ЗПП („Службени гласник РС“ 72/11... 55/14), у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку („Службени гласник РС“ 25/82... „Службени гласник РС“ 46/95... 55/14), који се примењује на основу члана 8в Закона о уређењу судова, па је нашао да је жалба недозвољена.

Надлежност Врховног касационог суда у суђењу, осим наведеном одредбом, одређена је и чланом 30. Закона о уређењу судова, тако што је ставом 1. овог члана предвиђено да Врховни касациони суд одлучује о ванредним правним средствима изјављеним на одлуке судова Републике Србије и у другим стварима

одређеним законом, а према ставу 2. истог члана, одлучује о сукобу надлежности између судова, ако за одлучивање није надлежан други суд, као и о преношењу надлежности судова ради лакшег вођења поступка или других важних разлога.

Имајући у виду изнето, произлази да је, одредбом члана 86 Закона о уређењу судова, предвиђено да Врховни касациони суд одлучује о жалбама против решења којима је одлучено о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, само као другостепени суд, односно само када је у питању жалба поднета против решења којима су нижестепени судови одлучили о овом захтеву, из чега даље произлази да жалба против решења којим је Врховни касациони суд одлучио о заштити овог права странке није дозвољена”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 26/2014 од 03.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Недозвољена примена ван правних критеријума приликом одређивања примерене накнаде

Појам “значајне штете” није законом прописан критеријум за одређивање примерене накнаде, нити је правни стандард заснован на установљеној судској пракси тако да је недозвољена примена тог и сличних критеријума приликом одређивања примерене накнаде.

Из образложења:

”Подносилац захтева је покренула поступак ради заштите права на суђење у разумном року наводећи да јој је право повређено у поступку који се води пред Основним судом. Тим актом подносилац захтева је кумулативно тражила: - да се утврди да је у поступку повређено њено право на суђење у разумном року, - да се одреди рок у коме ће извршни суд окончати поступак принудног извршења и - да јој на име накнаде нематеријалне штете буде досуђен износ од 80.000 динара са законском затезном каматом, као и трошкови поступка. Првостепени суд је усвојио прва

два захтева, одлучио је (ставом III изреке) да не досуди накнаду за повреду права на суђење у разумном року, док о захтеву за накнаду трошкова није одлучивао.

Одлуку да подносиоцу захтева не досуди накнаду нематеријалне штете односно примерену новчану накнаду због повреде права на суђење у разумном року првостепени суд објашњава тиме да је подносилац захтева делимично наплатио своје потраживање те да у примарном поступку (поступку који је претходио извршном поступку) није одлучивано о питањима која би указивала да је подносилац захтева претрпео значајан губитак. За наведени закључак првостепени суд се паушално позвао на став Европског суда за људска права и став Уставног суда, без навођења конкретних одлука тих судова

Зато је нејасно којим чињеницама се првостепени суд руководио када је применом критеријума “значајне штете” одлучио да подносиоцу захтева не досуди новчану накнаду. Исто тако, нејасно је значење наведеног критеријума као и због чега је првостепени суд одлуку о захтеву донео применом критеријума, а не одговарајућег материјалног права. Првостепени суд заузима став да примена критеријума “значајне штете” зависи од степена озбиљности штете, а

која се процењује имајући у виду материјални (финансијски) значај и важности предмета за подносиоца. Позитивно-правни прописи не познају тај правни стандард (као услов за досуђивање накнаде нематеријалне штете), а спорно је и његово суштинско значење, с обзиром да га првостепени суд није јасно и потпуно објаснио. Првостепени суд, наиме, дефинише појам “значајне штете” употребом, исто тако, недовољно одређеног појма “степен озбиљности”, па је стога нејасно на основу ког критеријума је одлучено о захтеву за исплату примерене новчане накнаде због повреде права на суђење у разумном року, која повреда је утврђена ставом I ожалбеног решења. Ако се при томе узме у обзир да појмови озбиљна и значајна штете немају идентично значење односно нису синоними, нејасно је како је првостепени суд одлучио о наведеном захтеву подносиоца захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Рж з 111/2014 од 23.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неки од узрока дугог трајања поступка које је скривио подносилац захтева

Одговорност због дугог трајања поступка коју је проузроковао подносилац захтева својим поступањем у виду подношења неуредне тужбе и предлагања одлагања рочишта ради мирног решења спора, а затим одустајања од тих предлога, сноси подносилац захтева а не суд, који није имао дугих периода неактивности.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је захтев предлагача којим је тражио да се утврди да му је повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда.

Према стању у списима предмета, предлагач је поднео Вишем суду захтев за заштиту права на суђење у разумном року. У захтеву је навео да му је пред Основним судом повређено право на суђење у разумном року. Предмет тужбеног захтева се односи на утврђење удела у заједничкој имовини стеченој у току трајања брака. Тужба је поднета дана 24.5.2013.

године и према наводима предлагача, првостепени суд није поступао хитно и у законским роковима прописаним Законом о парничном поступку. Првостепени суд није поступао на начин на који је у обавези с обзиром на то да је предлагач материјално и стамбено угрожен, јер из непокретности – куће у којој је са туженим живела, иселила се због његовог насилничког понашања а чијој је адаптацији допринела средствима које у спору потражује.

Виши суд је утврдио да је захтев предлагача неоснован, јер је на основу стања у списима утврдио да је на дужину до сада вођеног поступка утицала и сама тужиља-предлагач у овом поступку будући да је тужба неуредна и да је њена жалба на решење којим је тужба у једном делу одбачена (због тога што није поступила по налогу суда и тужбени захтев определила у складу са прописима материјалног и процесног права), одбијена од стране Вишег суда као неоснована. На дужину поступка је утицало и то што је сама тужиља предлагала да суд одлаже, односно заказује рочишта за покушај мирног решења спора, од ког предлога је затим на рочишту за мирење одустајала. Виши суд је закључио да није било дужих периода у којима Основни суд није предузимао никакве радње у поступку по тужби тужиље, па имајући у виду ту

чињеницу као и сложеност предметног тековинског спора, закључио је да у конкретном случају није дошло до повреде права на суђење у разумном року због чега је и захтев предлагача одбио у целини као неоснован.

На основу наведених чињеница правилно је закључио Виши суд да је трајању поступка у периоду од подношења тужбе па до дана када је заказано рочиште за главну расправу, допринео искључиво предлагач због неуредне тужбе и непоступања по налогу суда да у одређеном року исправи и допуни тужбу. Имајући у виду датум када је тужба суду поднета и радње које су до подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року предузете од стране суда пред којим се води поступак, те имајући у виду целокупни протек времена од подношења тужбе до дана подношења овог захтева и Врховни касациони суд закључује да за сада није дошло до повреде права на суђење у разумном року предлагачу у поступку који се води пред Основним судом, због чега је и одбијена жалба као неоснована”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 71/2014 од 18.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Некоришћење притужбе као средства за отклањање неправилности у судском поступку

Пропуштање странке да искористи могућност да притужбом укаже на неправилности у поступању суда не може јој се ставити на терет приликом одлучивања о повреди права на суђење у разумном року, посебно када је на страни суда утврђена неоправдана неактивност у дужем периоду времена.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је, као неоснован, захтев предлагача којим су тражили да се утврди да је повређено њихово право на суђење у разумном року у поступку који се води пред Основним судом у кривичном поступку.

Виши суд је у побијаном решењу, као разлоге због којих налази да предлагачима није повређено право на суђење у разумном року, навео да предлагачи након што су поднели приватну кривичну тужбу нису

ургирани за убрзање предметног кривичног поступка код Основног суда иако су на располагању имали делотворна правна средства ради убрзања поступка попут ургенције поступајућем судији или притужбе председнику суда. Врховни касациони суд налази да су изнети разлози Вишег суда нејасни и противречни.

Наиме, суд је дужан да кривични поступак спроведе без одуговлачења и да онемогући сваку злоупотребу права усмерену на одуговлачење поступка, како је то прописано одредбом члана 14. Законика о кривичном поступку.

Пропуштање предлагача да искористе могућност да и притужбом укажу на неправилност у поступању Основног суда у кривичном поступку не може им се ставити на терет приликом одлучивања о повреди права на суђење у разумном року, а посебно у ситуацији када је на страни суда утврђена неоправдана, потпуна, неактивност у периоду дужем од једне године и пет месеци”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 33/2014 од 17.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неокончавање стечајног поступка и поред ажурног поступања суда

Стечајни поступак је по својој природи сложен и дуг судски поступак, па ако није окончан упркос ажурном поступању суда, не постоји повреда права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Како се повреда права на суђење у разумном року у конкретној ситуацији односи само на поступак стечаја, правилно Привредни апелациони суд као првостепени оцењује да ли је дошло до повреде права анализом само стечајног поступка, а не и поступка који је претходио доношењу извршне исправе за спорно потраживање. Ценећи да је суд предузимао све законом предвиђене радње од тренутка подношења предлога за отварање стечаја, и то у законом прописаним роковима, Привредни апелациони суд налази да није повређено право на суђење у разумном року јер сама чињеница да се подносилац захтева још увек није наплатио то не доказује. У конкретном предмету, према утврђеном

стању од стране Привредног апелационог суда и поред ажурног предузимања свих законом предвиђених радњи није дошло до окончања стечајног поступка, јер нема лица која су заинтересована за куповину имовине стечајног дужника, иако је са више покушаја продаје и то различитим начинима продаје, суд предузео све да до наведеног дође.

Из наведених разлога, правилно закључује Привредни апелациони суд да не постоји повреда права суђење у разумном року у поступку стечаја, који је по својој природи веома компликован и дуг, а нема могућности да суд у потпуности утиче на његову дужину, па стога при наведеним околностима у којима је суд предузимао све да се поступак ажурно оконча, без обзира на његову дужину која је пет година, правилно налази да није повређено право предлагача на суђење у разумном року.

Фаза уновчења имовине стечајног дужника је фаза која делимично зависи и од фактора ван самог поступка – тржишта, економске ситуације у земљи и других фактора, те стога дуже трајање уновчења имовине, не може да се уброји припише у повреду права на суђење у разумном року, нити да се припише неажурности суда у случају у коме он предузима

све разумне мере да у конкретним економским околностима дође до уновчења имовине, како је то у конкретном предмету случај. Стога, иако је Законом о стечају прописано да је стечајни поступак хитан, правилно налази Привредни апелациони суд да су све радње у њему хитно и предузимане, те да нема повреде права на суђење у разумном року, већ да се ради о тржишним околностима којеа су у одређеној фази стечајног поступка, који је по својој природи и дуготрајан, заправо условиле и његову дужину, а тиме и остварење права стечајног дужника.

Из наведених разлога, правилно закључује Привредни апелациони суд да у наведеном стечајном поступку није дошло до повреде права на суђење у разумном року, па стога одбија захтев предлагача да се наведена повреда утврди, а самим тим и да се досуди примерена накнада у опредељеном износу.

Нису основани ни жалбени наводи према којима је одлука донета уз апсолутно битну повреду, с обзиром на то да је одлука донета пред Привредним апелационим судом у већу састављеном од тројице судија тога суда, а с обзиром да по одредбама Закона о ванпарничном поступку треба да суди појединац. Наведено са разлога што зборни састав суда, односно

веће тројица судија истог суда по општем принципу да онај ко може више може и мање, не чини апсолутно битну повреду, ако суди и оне предмете у којима би била надлежност судије појединца.

Стога иако постоји став Врховног касационог суда да је примерном одредаба Закона о ванпарничном поступку, одлуке о повреди права на суђење у разумном року доноси судија појединац у првом степену, доношење конкретне одлуке од стране трочланог судског већа не представља апсолутно битну повреду поступка и не утиче на правилност одлуке”

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4 гп 22/2014 од 18.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Непоштовање дужности окривљеног да се одазове на позив суда

Нема повреде права на суђење у разумном року ако је до дугог трајања судског поступка дошло услед

предузимања потребних мера ради обезбеђивања присуства окривљеног у кривичном поступку.

Из образложења:

”Решењем вишег суда одбијен је као неоснован захтев предлагача којим је тражио да се утврди да је повређено његово право на суђење у разумном року у поступку пред основним судом, као и захтев да се предлагачу досуди накнада због повреде права.

Наиме, према стању у списима, предлагач - окривљени је овде, пресудом Основног суда од 24.08.2011. године, у одсуству, оглашен кривим због извршења кривичног дела тешка крађа из члана 204. став 1. тачка 1. КЗ у вези члана 33. КЗ и осуђен на казну затвора у трајању од 1 (једне) године, а која пресуда је постала правноснажна и извршна дана 23.10.2011. године. Након тога је Основни суд решењем од 31.10.2013. године уважио захтев осуђеног и дозволио понављање кривичног поступка, те је донето решење Основног суда од 02.12.2013. године којим је обустављено извршење казне затвора према окривљеном. У међувремену је донет нови Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, те је предмет достављен другом Основном суду, по којем је вршилац функције

председника тог суда донео налог од 15.05.2014. године за хитно прекоредно поступање, решавање и експедовање из Основног суда тог предмета, уз напомену да је наведени предмет потребно решити најкасније до 15.11.2014. године, а по ком налогу је поступајући судија дана 16.05.2014. године заказао главни претрес за 15.07.2014. године који је одржан, а следећи претрес је заказан за 11.09.2014. године ради извођења доказа који су на записнику и констатовани.

По налажењу Врховног касационог суда правилно је првостепени суд, приликом доношења одлуке, разматрајући разлоге и наводе захтева за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, имао у виду да оцена разумног трајања судског поступка зависи од низа чинилаца који се морају узети у обзир у сваком појединачном случају према његовим специфичним околностима, а пре свега зависи од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања странака, односно овде предлагача као странке у поступку, те понашања надлежних власти, односно судова који воде поступак и других државних органа који су укључени и који поступају у границама своје надлежности, као и значаја случаја за подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, односно природе

постављеног захтева, а што су све критеријуми који утичу на оцену дужине трајања поступка и одређују да ли је поступак окончан у оквиру разумног рока или није.

Правилно је првостепени суд нашао да је, према стању у списима предмета, дужину трајања поступка до доношења решења Основног суда од 31.10.2013. године којим је уважен захтев осуђеног и дозвољено понављање кривичног поступка окончаног правноснажном пресудом Основног суда од 24.08.2011. године, скривио искључиво окривљени својим понашањем као странка у поступку, те да није било пропуста у поступању надлежних власти, односно судова и органа унутрашњих послова у оном делу који се односи на њихово поступање, односно проверу адресе окривљеног, те реализацију издатих наредби за његово довођење, као и у поступку по наредби којом је тражено издавање потернице, и за наведено је првостепени суд на странама 5. и 6. образложења побијаног решења дао јасне и аргументоване разлоге, које у свему прихвата и овај суд и на њих упућује”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 13/2014 од 15.10.2014. године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Неразумно дуго одлучивање о камати као споредном потраживању

Подносиоцу захтева је повређено право на суђење у разумном року када поступак неразумно дуго траје, и ако је о главном захтеву правноснажно одлучено, а о камати као споредном потраживању није. У том случају суд води рачуна о природи спорног права-камате, приликом одлучивања о висини примерене накнаде.

Из образложења:

”Одлучујући о поднетом захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, Привредни апелациони суд је извршио увид у списе предмета првостепеног суда и утврдио да је тужба поднета Општинском суду 02.03.1998. године, да је у том предмету донета једна пресуда, да је потом поступак у истом предмету прекинут због отварања стечајног поступка над туженим дана 22.10.2004. године, и да до подношења уставне жалбе поступак није правноснажно окончан.

Ценећи цео ток поступка и све околности и критеријуме за оцену поступања у разумном року, Привредни апелациони суд је утврдио да је дошло до повреде права на суђење у разумном року што и констатује првим ставом побиијаног решења.

Суд посебно цени чињеницу да је реч о радном спору који по својој природи представља посебно хитан поступак, да је поступак још увек у току јер о свим захтевима није донета правноснажна одлука, а да је до дана извршеног увида и оцене основаности захтева протекло више од 16 година. Имајући у виду ове околности, Привредни апелациони суд правилно закључује да поступак није окончан у оквиру разумног рока. Испитујући критеријуме Привредни апелациони суд налази да се ради о релативно једноставном поступку који је усложњен чињеницом да се на страни тужиоца осим предлагача налазило више десетина физичких лица што у процесном смислу усложњава поступак и проузрокује његово дуже временско трајање. Суд је такође посебно ценио и чињеницу да је о главном захтеву тужиоца решено одлуком Општинског суда од 19.09.2001. године, те да је међу странкама остало спорно само право тужиоца на тражену затезну камату за период од 27.02.1998. године до 23.07.2002. године. Чињеница да

је у наведеном спору остало нерешено само питање камате као споредног потраживања тужиоца, док је о главном захтеву донета одлука, доводи до правилног закључка суда да је повређено право на суђење у разумном року али истовремено и утиче на висину одмерене правичне накнаде.

Имајући у виду све наведено, Привредни апелациони суд констатује да се ради о захтеву посебне хитности с обзиром да је у питању радни спор, али да је суштински давно одлучено о главном потраживању те да је остао предмет расправе само споредно потраживање затезне камате, које није од виталног и егзистенцијалног значаја за предлагача”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Рж гп 13/2014 од 27.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Несанкционисање процесне недисциплине окривљеног и његовог браниоца као разлог неразумно дугог суђења

Суд је дужан да санкционише процесну недисциплину окривљеног и његовог браниоца, па ако то не чини и због тога суђење дуго траје, повређено је право странке на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, којим је тражио да суд утврди повреду права и досуди му примерену накнаду и трошкове састава захтева.

Жалбу је изјавио предлагач са предлогом да Врховни касациони суд укине решење Вишег суда и предмет врати првостепеном суду на поновну одлуку или да наведено решење преиначи и усвојио захтев предлагача.

Одлучујући о изјављеној жалби предлагача, Врховни касациони суд је одржао седницу већа, на којој је

размотрио списе предмета и испитао побијано решење применом члана 386. у вези члана 402. Закона о парничном поступку, у вези члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, на чију примену упућује члан 8в Закона о уређењу судова, па је нашао: жалба је основана.

Трајање кривичног поступка и појам разумног трајања судског поступка је релативна категорија која зависи од низа чинилаца које је потребно ценити у сваком појединачном случају према његовим специфичним околностима, а пре свега зависи од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања странака, односно овде предлагача као странке у поступку, те понашања надлежних власти, односно судова који воде поступак и других државних органа који су укључени и који поступају у границама своје надлежности, као и значаја случаја за подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, односно природе постављеног захтева, а што су све критеријуми који утичу на оцену дужине трајања поступка и одређују да ли је поступак окончан у оквиру разумног рока или није.

У конкретном случају првостепени суд је у побијаном решењу правилно утврдио све чињенице и околности које су од значаја за одлучивање о захтеву предлагача

за заштиту права на суђење у разумном року и правилно је навео да се у конкретном случају ради о предмету који чињенично није сложен и да није било нарочито сложених спорних чињеничних и правних питања које је требало расправити, те да сложеност чињеничних и правних питања није од утицаја на трајање предметног кривичног поступка, као и да је у поступању основног суда у овом предмету било пропуста који се огледају у томе што суд није водио довољно рачуна о процесној дисциплини странака, те им је дозвољавао да поступак одуговлаче несанкционисањем изостанка пре свега окривљеног и његових бранилаца са заказаних претреса. Међутим, по налажењу Врховног касационог суда, првостепени суд, приликом доношења одлуке да ли је конкретни кривични поступак вођен у разумном року или није, напред наведене чињенице није правилно ценио и иако је утврдио постојање пропуста у поступању основног суда, извео је погрешан закључак да се трајање предметног кривичног поступка од 2011. године до данас не може сматрати неразумним и да у конкретном случају није повређено право предлагача на суђење у разумном року.

Наиме, имајући у виду целокупни период трајања кривичног поступка од дана 22.10.2011. године када је

поднет оптужни предлог оштећеног као тужиоца, те имајући при томе у виду да се ради о предмету који чињенично и правно није уопште сложен, а што су критеријуми који, између осталих, утичу на оцену да ли је конкретан кривични поступак вођен у разумном року или није, по налажењу Врховног касационог суда, очигледно да је разлог неоправдано дугог трајања првостепеног поступка то што основни суд није водио довољно рачуна о процесној дисциплини странака код изостанка окривљеног и његових бранилаца са заказаних претреса, а што је резултирало одлагањем – неодржавањем већег броја главних претреса и то 20 од укупно заказана 23 главна претреса, због чега је повређено право подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, а на шта се основано указује жалбом предлагача.

С обзиром на напред наведено, Врховни касациони суд је утврдио да је подносиоцу жалбе неефикасним поступањем основног суда и органа унутрашњих послова повређено право на суђење у разумном року, зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије, па је усвојио жалбу предлагача и сходно члану 401. тачка 3. ЗПП и члану 30. став 2. ЗВП, а у вези члана 8в Закона о уређењу судова, преиначио побијану одлуку и одлучио као у изреци решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 36/2014 од 24.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одговорност подносиоца захтева за дужину трајања судског поступка

Подносилац захтева који је својим процесним радњама и понашањем у току поступка значајно допринео дужини судског поступка, не ужива правну заштиту због повреде права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је као неоснован захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, којим је тражио да суд утврди повреду права и предлагачу досуди накнаду у износу од 200.000,00 динара.

У наведеном поступку заказано је 12 рочишта, саслушане су странке и одређено је грађевинско

вештачење, које није спроведено првобитно због недостатка потребне документације за вештачење, неуплаћеног предудја за вештачење од стране тужиоца, два рочишта су одложена због несагласности странака око личности вештака – једно због траженог изузећа поступајућег судије а било је и одлагања због недостатка документације за вештачење.

Предлагач није истакао захтев за убрзање поступка иако је законска сврха овог поступка првенствено у предузимању мера за хитно окончање судског поступка, изрицањем налога за пресуђење без одуговлачења. Одлуком о усвајању захтева може се одредити примерена новчана накнада због учињене повреде права на суђење у разумном року али је то само могућност а не и кумулативна обавеза суда. У овом случају међутим у окончаном предмету утврђен је значајан допринос предлагача трајању поступка и трајањем парнице од пет година и пет месеци није повређено право предлагача на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 173/2014 од 13.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одлучивање о притвору и процесна овлашћења суда у поступку одлучивања о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року

Мера притвора, њено изрицање или укидање, може бити предмет одлучивања само у кривичном поступку, а не и у поступку одлучивања о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда усвојен је захтев предлагача, па је утврђено да му је у кривичном поступку који се водио код Вишег суда за кривично дело тешко убиство повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбама чл. 31. и 32. став 1. Устава Републике Србије, те је наложено Вишем суду да у року од десет месеци од дана достављања тог решења оконча кривични поступак доношењем пресуде.

Против наведеног решења предлагач је благовремено изјавио жалбу због повреде права на ограничено

трајање притвора из члана 31. Устава Републике Србије, повреде права на слободу и безбедност зајемчено одредбом члана 5. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода и повреде права на слободу и безбедност из чл. 26. и 27. Устава Републике Србије, са предлогом да Врховни касациони суд донесе наредбу за извршење решења Апелационог суда и укине му притвор да би се бранио са слободе.

Жалба је неоснована.

Предлагач у жалби указује да је Апелациони суд, пошто је усвојио његов захтев и утврдио да му је у предметном кривичном поступку повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбама чл. 31. и 32. став 1. Устава Републике Србије, требало да му укине притвор у коме се налази дуже од четири године, а да при том првостепени поступак још увек није окончан. Врховни касациони суд налази да су изнети наводи жалбе предлагача неосновани.

Апелациони суд није надлежан да у поступку по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року одлучује и о укидању притвора према окривљеном, овде предлагачу, јер ова мера не може бити предмет

одлучивања суда у овом, већ искључиво у кривичном поступку у смислу одредби чл. 210-216. Законика о кривичном поступку”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 81/2014 од 11.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одређеност захтева за досуђивање примерене накнаде и његова акцесорна природа

Захтев за одређивање примерене накнаде мора бити одређен и може се истаћи само уз захтев за утврђивање повреде права на суђење у разумном року (примарни захтев).

Из образложења:

”Решењем Вишег одбијен је захтев за накнаду штете због повреде права на суђење у разумном року. Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода (члан 6. став 1), Уставом

Републике Србије (члан 32. став 1) и Законом о парничном поступку (члан 10) прописано је право сваког грађанина на правично суђење у разумном року. Према члану 8а став 1. Закона о уређењу судова странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Ставом 2. истог члана је прописано да се захтевом из става 1. може тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Из наведеног произилази да досуђење накнаде због повреде права на суђење у разумном року није обавезно и приоритетно правно средство за заштиту већ се првенствено утврђењем повреде права на суђење у разумном року и одређивањем рока за окончање судског поступка спречава даљи ток повреде. Накнада штете може и не мора да се досуди зависно од садржине поднетог захтева и околности конкретног случаја. Потраживање накнаде је условљено претходним утврђењем повреде права на суђење у разумном року и формалним захтевом за утврђење повреде и убрзање поступка.

У овом случају захтев предлагача не садржи предлог за утврђење повреде права на суђење у разумном року, нити захтев за убрзање поступка већ само

предлог за досуђење накнаде и то у неопредељеном износу. У ванпарничном поступку се сходно примењују одредбе Закона о парничном поступку ако овим или другим законом није друкчије одређено (члан 30. став 2. ЗВП). Тужба у парничном поступку мора да садржи одређени захтев у погледу главне ствари и споредних тражења (члан 192. став 1. ЗПП). Са изнетих разлога како предлогом није опредељен захтев за утврђење повреде права и убрзање поступка, нити је опредељена висина тражене накнаде штете, правилно је побијаним решењем одлучено одбијањем захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 78/2014 од 01.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Одређивање правичне накнаде као дискреционо овлашћење суда

Ако нађе да је повређено право на суђење у разумном року, суд ће утврди повреду права, а у зависности од свих околности конкретног случаја

суд може да уместо примерене новчане накнаде одреди објављивање одлуке на сајту суда, посебно ако је подносилац захтева и сам допринео дужини поступка.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда усвојен је захтев подносиоца за заштиту права на суђење у разумном року и утврђено је да је у поступку, који се води пред Основним судом подносиоцу захтева повређено право на суђење у разумном року, зајамчено чланом 32. став 1. Устава Републике Србије. Наложено је Основном суду да предузме све неопходне мере да би се овај поступак окончао у року од шест месеци. Одлучено је да ће се решење по правоснажности објавити на интернет страници Вишег суда. Одбијен је захтев предлагача да му суд досуди динарску противвредност 10.000 евра због повреде права на суђење у разумном року.

Имајући у виду да је предлагачу неефикасним и неделотворним поступањем суда у извршном поступку повређено право на суђење у разумном року, правилно су нижестепени судови одредили рок од шест месеци за окончање поступка и уместо новчане накнаде одредили меру објављивања одлуке

о утврђеној повреди права на суђење у разумном року на интернет страници суда. По оцени Врховног касационог суда, изреченим мерама остварује се сврха убрзања поступка и отклања последица повреде разумног рока. Одређивање примерене накнаде због повреде загарантованог права на суђење у разумном року, у конкретном случају, не би било оправдано, јер је поверилац својим радњама у поступку допринео његовом дугом трајању”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 187/2014 од 26.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета

Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета.

Из образложења:

“Када се има у виду да се ради о спору из радног односа, који је хитне природе, то непоступање Управног суда од фебруара месеца 2013. године, односно након пријема одговора на тужбу и достављених списа предмета не испуњава захтев разумне дужине поступања. Посебно ваља имати у виду да је решење туженог органа већ два пута поништено, најпре пресудом Управног суда од 22.12.2011. године, а потом и пресудом од 22.11.2012. године, да овај предмет чињенично и правно није сложен, да је хитан, као и да предлагач као тужилац у овом спору није допринео да предмет не буде решен у разумном року, због чега нема разлога за неодлучивање Управног суда у периоду од фебруара месеца 2013. године до дана подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року. Врховни касациони суд је из свих изнетих разлога усвојио захтев предлагача и утврдио да му је радњама Управног суда повређено право на суђење у разумном року, јер није отклоњена правна неизвесност у погледу његовог права које је од суштинске важности.

Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета. Имајући

у виду дужину поступка пред Управним судом, као и да је решење туженог органа два пута поништено пресудама Управног суда, ценећи сложеност и хитност предмета, Врховни касациони суд је одлучио као у диспозитиву решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4у 28/2014 од 02.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Подељена надлежност у области заштите права на суђење у разумном року између судова установљених Законом о уређењу судова и Уставног суда

Пред судовима установљеним Законом о уређењу судова заштита права на суђење у разумном року се остварује ако је судски поступак у току – пре правноснажности, док је Уставни суд надлежан да одлучује о повреди права у правноснажно окончаним судским поступцима.

Из образложења:

”Побијаним решењем одбачен је као недозвољен захтев подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року, којим је тражио да суд утврди повреду наведеног права у поступку пред Основним судом.

Заштита права на суђење у разумном року као дела права на правично суђење (конвенцијско право из члана 6. Европске конвенције) људског и мањинског права из члана 32. Устава (”Службени гласник РС” 98/06), у вези члана 89. Закона о Уставном суду (”Службени гласник РС” 109/07, 99/11 и 18/13), остварује се пред Европским судом за људска права и Уставним судом по правилу када је поступак пред редовним судовима окончан и када су исцрпљена остала правна средства. По чл. 8а, 8б и 8в Закона о изменама и допунама Закона о уређењу судова то право се остварује и пред редовним и специјализованим судом (Привредним апелационим) када је поступак у току.

Дакле, законодавац је регулисао заштиту наведеног праватакоштојеподелио надлежности између редовних судова и специјализованог суда, са једне стране, и

Уставног суда, са друге стране, прописивањем правила да се пред редовним судовима и специјализованим судом заштита права остварује само када је поступак у току. У конкретном случају подносилац захтева је пред редовним судом тражио заштиту права на суђење у разумном року, упркос чињеници да је пре покретања овог поступка правноснажно окончан судски спор поводом ког је наводно дошло до повреде права на суђење у разумном року. Тиме је он изабрао суд који је апсолутно ненадлежан да одлучи о његовом захтеву, због чега је правилно другостепени суд одбацио као недозвољен предлог подносиоца захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 252/2014 од 26.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Поступак за опозив условне осуде и захтев за заштиту права на суђење у разумном року

Оштећени као тужилац у кривичном поступку је активно легитимисан за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, у

судском поступку за опозив условне осуде изречене пресудом основног суда, који захтев је поднео пре правноснажног окончања кривичног поступка.

Из образложења:

”Виши суд у побијаном решењу као разлоге због којих одбацује захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року наводи да, како је предмет захтева за заштиту права на суђење у разумном року, који је поднет дана 04.08.2014. године, одлучивање о опозиву условне осуде, која је опозвана пресудом Основног суда, то је по оцени првостепеног суда предлагач доношењем те пресуде изгубио правни интерес за вођење поступка по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

Из свега наведеног јасно произилази да је по захтеву оштећеног као тужιοца, овде предлагача, од 22.07.2014. године покренут поступак за опозив условне осуде која је окривљеној изречена пресудом Основног суда, те да је првостепена пресуда поводом наведеног захтева за опозив условне осуде донета 11.09.2014. године, а да је предлагач захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднео 04.08.2014. године, дакле пре доношења првостепене одлуке и

пре правноснажног окончања предметног поступка за опозивање условне осуде.

Одредбом члана 8а Закона о уређењу судова је прописано да странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Чланом 2. ЗКП, који одређује значење израза употребљених у том законик, и то тачком 5) одређено је да је „туžilац“ јавни тужилац, приватни тужилац и оштећени као тужилац, док је тачком 9) прописано да је „странка“ тужилац и окривљени.

Чланом 545. ЗКП између осталог је прописано да се поступак за опозивање условне осуде покреће на захтев овлашћеног тужиоца пред судом који је судио у првом степену.

Полазећи од наведеног, по оцени Врховног касационог суда, а како се то основано истиче у жалби предлагача, не може се прихватити закључак првостепеног суда да у конкретном случају предлагач нема правни интерес за вођење поступка за заштиту права на суђење у разумном року, будући да поступак за опозив условне осуде изречене пресудом Основног суда,

који је посебан судски поступак, није правноснажно окончан даном подношења захтева за заштиту права на суђење у разумном року, 04.08.2014. године, а чињеница да је 11.09.2014. године донета првостепена пресуда Основног суда којом је опозвана наведена условна осуда не може утицати, а како то погрешно закључује првостепени суд, на постојање правног интереса за вођење поступка за заштиту права на суђење у разумном року предлагача, који с обзиром на то да има својство странке у предметном поступку за опозив условне осуде самим тим има и правни интерес и активно је легитимисан за покретање и за вођење поступка за заштиту права на суђење у разумном року.

С тим у вези, по оцени овог суда предлагач је активно легитимисан за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року у судском поступку за опозив условне осуде изречене пресудом Основног суда, који је захтев поднео пре правноснажног окончања тог поступка”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 71/2014 од 25.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Повреда права на суђење у разумном року у поступку пред Врховним касационим судом

О повреди права на суђење у разумном року пред Врховним касационим судом не одлучује Врховни касациони суд.

Из образложења:

“Одредбом члана 8а Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 101/2013), предвиђено је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Захтевом из става 1. овог члана може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд, а одредбом члана 8б став 3. наведеног закона предвиђено је да се против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном

року може поднети жалба Врховном касационим суду у року од 15 дана.

Из поднетог захтева произилази да се захтев односи на трајање поступка пред Врховним касационим судом (Врховним судом Србије).

Наведеном одредбом члана 8а став 3. Закона о уређењу судова предвиђено је да Врховни касациони суд одлучује ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом.

Како се поднети захтев односи на трајање поступка пред Врховним касационим судом (Врховним судом Србије), а наведена законска одредба не предвиђа могућност одлучивања по захтеву који се односи на трајање поступка пред Врховним касационим судом, то је Врховни касациони суд, сходно члану 16. став 2. Закона о парничном поступку који се примењује сходно члану 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, одлучио као у изреци решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4к 13/2014 од 24.11.2014.године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Повреда права на суђење у разумном року пред органом управе и надлежност суда

Судови опште и посебне надлежности не одлучују о захтеву за заштиту права на суђење у поступку пред органом управе.

Из образложења:

”Подносилац захтева поднела је захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету који се води пред другостепеним управним органом. Тражи да Врховни касациони суд утврди да јој је повређено право на суђење у разумном року у предмету који се води пред наведеним другостепеним управним органом.

Одредбом члана 8а став 1. Закона о уређењу судова (”Службени гласник РС” 116/08... 101/13) прописано је да странка у судском поступку, која сматра да јој

је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду да поднесе захтев за заштиту права на суђење у разумном року.

Имајући у виду цитирану одредбу Закона о уређењу судова, те да у конкретном случају подносилац захтева подноси захтев због повреде права на суђење у разумном року од стране другостепеног управног органа – Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре Републике Србије, што значи не као странка у судском поступку, то, по налажењу Врховног касационог суда, подносилац захтева нема право на заштиту предвиђену одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије (”Службени гласник РС” 98/06), у вези члана 8а став 1. Закона о уређењу судова, па је захтев подносиоца за заштиту права на суђење у разумном року недозвољен”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4у 66/2014 од 07.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Повреда права на суђење у разумном року у поступку лишења пословне способности

Због хитности поступка и значаја права која се у поступку за лишење пословне способности штите, суд је дужан да ефикасно спроведе тај поступак, без обзира што је лице о чијем праву се одлучује својим радњама допринело дужини трајања поступка.

Из образложења:

”Анализирајући дужину трајања поступка, Виши суд је утврдио да поступак за лишење пословне способности није окончан више од 10 година те је утврђено да је повређено право предлагача на суђење у разумном року, наложено Основном суду да предузме све мере како би се поступак окончао у року од шест месеци од правноснажности првостепеног решења. Предлагачу је одређена примерена накнада за повреду права на суђење у разумном року од 300 евра у динарској противвредности по средњем курсу Народне банке Србије на дан исплате.

По оцени Врховног касационог суда, у поступку за лишење пословне способности суд није поступао ефикасно, без обзира што је лице о чијем праву се одлучује својим радњама допринело дужини трајања поступка. Међутим, доприносом предлагача се не може оправдати дужина трајања поступка преко 10 година, који је по својој природи хитан, обзиром да је лице о чијим правима се одлучује од 2004. године у неизвесности да ли ће му бити одузета пословна способност.

Жалбом се неосновано побија висина накнаде за повреду права на суђење у разумном року јер је правна природа ове накнаде, коју суд може али не мора одредити, санкција за учињену повреду права, а не накнада штете због повреде неког личног или имовинског права. Када је странци у судском поступку повређено право на суђење у разумном року, примарни циљ је да се судски поступак заврши, а евентуално одређивање накнаде за повреду права је секундарног карактера. Висина накнаде се одређује на основу околности конкретног случаја, као и критеријума за оцену дужине трајања поступка као што су сложеност предмета, поступање суда, понашање предлагача и значај спора за подносиоца захтева”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 257/2014 од 26.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Правна природа поступка за обуставу извршења таксене обавезе

Поступак за обуставу извршавања таксене обавезе не ужива заштиту по основу захтева за заштиту права на суђење у разумном року, у смислу члана 8а став 1. Закона о уређењу судова.

Из образложења:

”Решењем Привредног Апелационог суда одбачен је захтев предлагача, којим је тражено да се утврди да је подносиоцима повређено право на суђење у разумном року, те да се одреди рок у коме ће нижи суд окончати поступак који се води пред Привредним судом, као и да се одреди исплата примерене накнаде штете.

У конкретном случају, утврђено је да је поступак у предмету правноснажно окончан, те је Привредни

Апелациони суд правилном применом материјалног права одбацио захтев предлагача да се утврди да им је повређено право на суђење у разумном року и да се одреди рок у коме ће нижи суд окончати поступак који се пред Привредним судом, као и захтев за накнаду штете.

Осим тога, поступање по захтеву за обуставу извршења таксене обавезе, процесно не води поступању суда на начин заштићен одредбом члана 32. став 1. Устава Републике Србије (“Службени гласник РС” бр. 98/06), у вези члана 8. а. став 1. Закона о уређењу судова, којом одредбом је прописано да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року, те је, по оцени Врховног касационог суда, Привредни Апелациони суд правилно одбацио захтев предлагача да се утврди да им је у поступку који је вођен пред Привредним судом, повређено право на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржгп 12/2014 од 14.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Правна природа права на примерену накнаду

Примерена новчана накнада због повреде права на суђење у разумном року није материјална или нематеријална штета, већ посебна врста накнаде, законом прописана (накнада *sui generis*).

Из образложења:

“Након утврђења повреде права на суђење у разумном року и одређивања периода од три месеца за спровођење извршења првостепени суд је одбио предлог за накнаду оцењујући да предлагач не трпи штету услед трајања поступка, јер ће у сваком случају остварити камату, а подносилац предлога је допринео дужини извршног поступка, те су досуђене мере довољна сатисфакција.

Тражена накнада због повреде права на суђење у разумном року нема правни карактер материјалне штете већ законом прописане накнаде под одређеним условима. Стога код чињенице да је исплатом новчаног износа (на име камате на главни дуг)

признато право из извршне исправе, њена будућа исплата не искључује право лица коме је повређено право на суђење у разумном року да тражи новчану накнаду због неоправдане дужине извршног поступка сходно члану 8а став 2. и 8б Закона о уређењу судова. Другостепени суд је ценио и наводе побијане одлуке да је утврђење повреде права и одређивање рока за убрзање извршног поступка за предлагача довољна сатисфакција, али их као паушалне и недовољне није прихватио”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 95/2014 од 01.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Правноснажност као један од критеријума за одређивање апсолутне надлежности суда

Ако је у моменту подношења захтева за утврђење повреде права на суђење у разумном року кривични или други судски поступак у току – није правноснажно окончан, суд није овлашћен да

захтев одбаци, па ни онда када је у међувремену дошло до правноснажног пресуђења, већ је дужан да о захтеву мериторно одлучи.

Из образложења:

”Решењем од 03.11.2014. године, Виши суд огласио се ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року поднетом од стране предлагача, те је одлучено да се поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Основног суда одбаци.

Предлагачу жалби је навео да је Виши суд, образлажући у побијаном решењу своју одлуку којом се огласио ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року и захтев предлагача одбацио, навео да је пре подношења захтева кривични поступак против предлагача правноснажно окончан доношењем одбијајуће пресуде јер је наступила апсолутна застарелост кривичног гоњења, иако је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет 29.10.2014. године, а правноснажна пресуда Вишег суда донета дана 30.10.2014. године, из чега произлази да у време подношења захтева предметни кривични поступак није био правноснажно окончан,

те да је самим тим Виши суд у смислу члана 8а Закона о уређењу судова био у обавези да мериторно одлучи о поднетом захтеву. Врховни касациони суд налази да су наводи жалбе предлагача основани.

Ако у моменту подношења захтева за утврђење повреде права на суђење у разумном року кривични поступак није правноснажно окончан (без обзира да ли је у међувремену до одлуке суда о захтеву поступак правноснажно окончан), суд није овлашћен да захтев одбаци већ је дужан да одлучи мериторно о захтеву и да утврди да ли је до подношења захтева учињена повреда и да, у случају постојања повреде права предлагача на суђење у разумном року, евентуално одлучи о правичном задовољењу које се, осим у смислу убрзања поступка (које је беспредметно ако је поступак у међувремену окончан), може састојати и у примереној накнади (члан 86 став 1. у вези члана 8а став 2. Закона о уређењу судова).”

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 70/2014 од 11.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Право на пензију као егзистенцијално право

Остваривање права на старосну пензију подразумева приоритетно, хитно и ефикасно поступање суда, собзиром на његово егзистенцијални карактер.

Из образложења:

”Увидом у списе Управног суда и списе туженог органа, Врховни касациони суд је утврдио да је тужилац поднео тужбу против решења којим је одбијена његова жалба, изјављена против решења којим му је утврђено право на старосну пензију у номиналном месечном износу, а према признатом пензијском.

Када се има у виду да се ради о спору који је покренут тужбом дана 09.05.2013. године против одлуке туженог органа од 27.02.2013. године, те имајући у виду да је тужени орган доставио одговор на тужбу и списе предмета дана 27.06.2013. године, непоступање Управног суда по пријему одговора на

тужбу са списима предмета, по налажењу Врховног касационог суда, не испуњава захтев разумне дужине поступања. Овај суд је, при томе, имао у виду да се у конкретном случају ради о предмету који по својој природи захтева хитност одлучивања, јер се ради о егзистенцијалном праву странке у поступку, па је, са изнетих разлога, суд усвојио захтев предлагача и утврдио да му је недоношењем одлуке од стране Управног суда повређено право на суђење у разумном року.

Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета. Имајући у виду дужину трајања овог спора пред Управним судом, као и дужину трајања управног поступка, ценећи сложеност и значај предмета, Врховни касациони суд је нашао да је непоступање Управног суда неоправдано, па је одлучио као у диспозитиву решења”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Р4у 55/2014 од 19.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Примена принципа *reformatio in peius* у поступку за заштиту права на суђење у разумном року

Ако је утврђена повреда права, а подносилац захтева се жали само на одлуку о неодређивању примерене новчане накнаде, Врховни касациони суд у поступку по жалби не може да преиначи утврђујући део одлуке, чак и када је нашао да је подносилац захтева својом кривицом проузроковао дуго трајање поступка, јер би тиме био повређен принцип *reformatio in peius*.

Из образложења:

“Делимично је усвојен захтев предлагача за заштиту права на суђење у разумном року па је утврђено да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у том предмету и наложено је Основном суду да поступак оконча у року од 6 месеци од правоснажности решења. Одбијен је као неоснован захтев предлагача да му се досуди примерена накнада због повреде права на суђење у разумном року у износу од 78.000,00 динара, који износ би исплатио из

буџетских средстава Републике Србије, опредељених за рад судова.

Примерена накнада се досуђује странци у неокончаном судском поступку, ако је повређено право на суђење у разумном року претежно због судске неактивности. Али, ако поступак дуго траје искључиво због кривице предлагача, као у овом случају (промена адресе, немогућност уручења), странка нема право на накнаду нематеријалне штете јер би то било противно сврси досуђивања. Врховни касациони суд као жалбени суд не може да преиначи одлуку у ставу првом (у погледу утврђивања права), јер би тиме био повређен принцип *reformatio in peius*. Из свих изнетих разлога, одређивањем рока за завршетак поступка постићиће се заштита предлагача у извршном поступку.

Како по важећим прописима суд није обавезан да досуди примерену накнаду у случају када утврди да је повређено право на суђење у разумном року, неоснован је жалбени навод предлагача да је првостепени суд погрешно применио материјално право када му није досудио накнаду иако је утврдио да му је повређено право на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 297/2014 од 10.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Принудна наплата новчаног потраживања и достављање решења о извршењу НБС као релевантна чињеница за окончавање извршног поступка

Извршни поступак се не може сматрати окончаним достављањем решења о извршењу Народној банци Србије, Одсеку за принудну наплату.

Из образложења:

”Виши суд се огласио апсолутно ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року и поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року одбацио.

Одлучујући о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, Виши суд је извршио увид у списе

предмета основног суда и утврдио да је извршни поступак у наведеним предметима окончан, достављањем решења о извршењу на спровођење Народној банци Србије, Одсеку за принудну наплату Крагујевац, због чега се огласио апсолутно ненадлежним и одбацио захтев за заштиту права на суђење у разумном року у наведеним предметима извршења.

По одредби члана 75. Закона о извршењу и обезбеђењу извршни поступак се окончава обуставом или закључењем. Члан 76. истог закона прописује услове за доношење одлуке о обустави извршења, а чланом 77. истог закона прописано је да се одлука о закључењу поступка извршења доноси по намирењу извршног повериоца. Окончање извршног поступка самим тим не наступа чињеницом достављања решења о извршењу Народној банци Србије, Одсеку за принудну наплату. По члану 187. ЗИО организација за принудну наплату новчаног потраживања са рачуна извршног дужника има обавезу да обавести суд о разлозима неспровођења извршења, што имплицира даљу обавезу суда да позове извршног дужника ради изјашњења о даљем току поступка и тек ако се извршни поверилац у остављеном року не изјасни, суд обуставља поступак извршења. То подразумева

и активну улогу суда у случају да организација за принудну наплату пропусти достављање обавештења.

Побијаним решењем Вишег суда, поступање суда у поступку спровођења извршења, које се спроводи по службеној дужности, није испитано и оцењено обзиром на погрешан став првостепеног суда да је поступак извршења окончан достављањем решења о извршењу Одсеку за принудну наплату Крагујевац, ради спровођења извршења са рачуна извршног дужника”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 389/2014 од 18.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Процесна конверзија уставне жалбе у захтев за заштиту права на суђење у разумном року и правна судбина неопредељеног захтева за одређивање примерене накнаде

Подносиоцу уставне жалбе, који у складу са Законом о Уставном суду у уставној жалби није определио

захтев за одређивање примерене накнаде, не може се накнадно (по наступању процесне конверзије) у поступку за заштиту права на суђење у разумном року одредити примерена накнада.

Из образложења:

”Према садржини поднете уставне жалбе, која је поступању на снагу Закона о уређењу судова постала захтев за заштиту права на суђење у разумном року, Привредни апелациони суд правилно утврђује да подносилац није поднео опредељени захтев за накнаду због повреде наведеног права, јер ни у уставној жалби није определио износ накнаде коју тражи, а што је био дужан и према одредби члана 85. Закона о Уставном суду („Службени гласник РС“ 109/2007 и 99/2011), а и према одредби члана 192. став 1. ЗПП, који се примењује на основу члана 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку, већ се само позвао на члан 89. став 3. Закона о Уставном суду, што не представља одређени захтев траженог новчаног износа накнаде”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржгп 10/2014 од 14.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Промена судске надлежности и дужина поступка

Промена закона у погледу надлежности за поступање у појединим споровима не представља разлог за оправдано продужење трајања поступка.

Из образложења:

”Решењем Апелационог суда одбијен је захтев предлагача којим је тражио да се утврди да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда и предлагачу одреди накнада због повреде права на суђење у разумном року.

Према разлозима побијане одлуке предлагач је у својству тужиоца поднео тужбу Основном суду против тужених ради утврђења дискриминаторског понашања према предлагачу, да се решењем Основни суд огласио стварно ненадлежним и спис уступио Вишем суду као првостепеном суду, као и да је наведено решење потврђено одлуком Вишег суда као другостепеног суда. У току поступка Основни суд је

одредио временски оквир од годину дана за решавање овог предмета и предвидео одржавање три рочишта ради извођења доказа. По уступању предмета Вишем суду тај суд је заказао прво рочиште за 08.09.2014. године.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања Апелациони суд је закључио да захтев предлагача за суђење у разумном року није основан будући да је основни суд радње предузимао у разумном року, да је доставио тужбу на одговор и одређивао рочишта на којима су странке расправљале а да се надлежним огласио због промене закона у току овога спора.

Жалбом предлагача се основано указује да су разлози првостепеног суда нејасни и противречни и да је због погрешне примене материјалног права чињенично стање непотпуно утврђено.

Промена закона у погледу надлежности за поступање у појединим споровима не представља разлог за оправдано продужење трајања поступка. Нарочито што је било неопходно природу захтева предлагача оценити и према одредбама Закона о забрани дискриминације које прописују хитност поступања суда у оваквим предметима ради судске заштите због

дискриминације и правила о терету доказивања у оваквој врсти спорова, па је сагласно томе требало оценити да ли се ради и приоритетном предмету који захтева предузимање судских радњи у краћим роковима а потом оценити да ли заказивање рочишта од стране вишег суда на рок од четири месеца у приоритетном предмету задовољава стандард правичног суђења у разумном року или не”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржр 5/2014 од 02.10.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Пуномоћје издато у парничном или другом судском поступку и његово дејство у оквиру поступа за заштиту права на суђење у разумном року

Адвокату као пуномоћнику странке у парничном или другом судском поступку није потребно посебно пуномоћје за заступање подносиоца захтева у поступак за заштиту права на суђење у разумном року.

Из образложења:

“Према члану 89. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ 72/11, 55/14), ако је странка издала пуномоћје за вођење парнице, а није ближе одредила овлашћења у пуномоћју, пуномоћник адвокат је на основу оваквог пуномоћја овлашћен да: 1) врши све радње у поступку, а нарочито поднесе тужбу, да је повуче, призна тужбени захтев или се одрекне тужбеног захтева, закључи поравнање, изјави правни лек и да се одрекне или одустане од њега, као и да предлаже издавање привремених мера обезбеђења; 2) подноси предлог за извршење или за обезбеђење и предузима потребне радње у поступку поводом таквог захтева; 3) пренесе пуномоћје на другог пуномоћника или овласти другог пуномоћника на предузимање само појединих радњи у поступку; 4) од противне стране прими и наплати досуђене трошкове.

Према члану 91. ЗПП, пуномоћник је дужан да приликом предузимања прве радње у поступку поднесе пуномоћје. Суд је дужан да у току целог поступка пази да ли је лице које се појављује као пуномоћник овлашћено за заступање. Ако утврди да лице које се појављује као пуномоћник није

овлашћено за предузимање одређене радње, суд ће укинути парничне радње које је то лице предузело ако те радње странка није накнадно одобрила.

Врховни касациони суд сматра да је поступак по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року адхезиони поступак са свим карактеристикама захтева за убрзање поступка и његова основна сврха, намена и циљ је да се текући поступак убрза и оконча у разумном року.

Ако се вратимо на садржину члана 89. Закона о парничном поступку према којој одредби пуномоћник адвокат врши све радње у поступку од подношења тужбе до повлачења тужбе, признања тужбеног захтева, одрицање од тужбеног захтева, закључења поравнања, изјављивања правног лека, одустанак или одрицање од њега и предлаже издавање привремених мера обезбеђења, те на основу истог пуномоћја подноси и предлог за извршење или обезбеђење и предузима потребне радње у поступку поводом таквог захтева, било би потпуно супротно смислу и циљу ове одредбе, да на основу тог истог пуномоћја он не може да тражи и убрзање поступка за који сматра да неразумно дуго траје. Стога се не може прихватити закључак Вишег

суда да је пуномоћник предлагача – адвокат морао имати посебно овлашћење за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року, већ је суд био дужан да провери да ли је пуномоћник који је поднео предлог за заштиту права на суђење у разумном року имао уредно пуномоћје за заступање странке у предмету чије трајање сматра неразумним”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 51/2014 од 17.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Разумно време за окончање судског поступка

Разумно време за окончање судског поступка је релативна категорија, која се процењује у сваком конкретном случају на основу околности које се тичу сложености чињеничних и правних питања у судском поступку, понашања подносиоца захтева, поступања суда, значаја спора за подносиоца захтева.

Из образложења:

”Апелациони суд је решењем одбио као неоснован захтев предлагача којим је тражио да суд утврди да му је у парничном поступку који се води пред Основним судом повређено право на суђење у разумном року, да се одреди рок од шест месеци за окончање наведеног поступка, а предлагачу досуди новчана накнада у износу од 60.000,00 динара и накнада трошкова поступка. У захтеву се, поред осталог, наводи да је предлагач 13.08.2012. године поднео тужбу ради својине и чинидбе против тужених, те како је поступак још у току а протекло је 7 година, то му је повређено право на суђење у разумном року.

Врховни касациони суд налази да је Апелациони суд, анализом дужине трајања поступка као и предузетих процесних радњи од стране суда и понашања тужиоца, овде предлагача у тој ствари, правилно оценио да нису испуњени услови за заштиту права на суђење у разумном року.

С обзиром на наведене критеријуме, Апелациони суд је правилно утврдио да је наведени парнични поступак сложен, предмет спора је утврђивање права својине, поништај купопродајног уговора, као

и чинидба, па обухвата веома сложена чињенична и правна питања, чије правилно решавање захтева извођење већег броја доказа и у коме суд треба да одлучи о правима тужиоца и првотужене по основу стицања имовине у ванбрачној заједници и о више тужбених, односно противтужбених захтева.

У конкретном случају ради се о предмету у коме није законом прописана хитност поступању. Два рочишта на којима је требало извести доказе саслушањем странака одложена су у циљу концентрације доказа, односно истовременог саслушања и евентуалног суочавања странака, а одлагање рочишта предлагао је сам тужилац. Једно рочиште одложено је услед успостављања нове мреже судова у Републици Србији, а једно услед обуставе рада од стране адвоката. Имајући у виду да је на рочишту одржаном дана 10.05.2013. године одређен временски оквир за окончање првостепеног парничног поступка у трајању од једне године и шест месеци, а да је захтев за заштиту права на суђење у разумном року поднет пре истека тог временског оквира (захтев поднет 14.10.2014. године), то је првостепени суд правилно нашао да није дошло до повреде права тужиоца на суђење у разумном року и правилно одлучио када је одбио захтев тужиоца”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 331/2014 од 10.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Реформа правосудног система и оцена њеног утицаја на дужину трајања судског поступка

Реформу правосудног система суд не узима у обзир када утврђује разлоге за дуго трајање конкретног судског поступка.

Из образложења:

”Виши суд у побијаном решењу као разлоге због којих сматра да предлагачу у кривичном предмету Основног суда није повређено право на суђење у разумном року наводи да је од подношења приватне тужбе 17.09.2013. године па до подношења захтева за повреду права на суђење у разумном року 23.05.2014. године прошло осам месеци, да је у међувремену заказан главни претрес за 12.09.2014. године, те да је рок апсолутне застарелости кривичног гоњења

у конкретном предмету четири године, а да се кривични поступак може окончати на пар главних претреса, јер су сви предложени докази доступни, те да је након подношења приватне тужбе донет нови Закон о седиштима и подручјима судова и јавних тужилаштава, па је предмет дат Основном суду, а према иницијалном акту не ради се о старом кривичном предмету који би био хитно прекоредно решаван.

Како из списка предмета Основног суда произилази да је приватна тужба, приватног тужиоца против окривљеног због кривичног дела увреде из члана 170. Кривичног законика за које је као главна казна прописана новчана казна поднета том суду 17.09.2013. године, те да је наредбом судије од 29.07.2014. године заказан главни претрес за 12.09.2014. године и наложено да се уз позив окривљеном за главни претрес достави и приватна тужба, по оцени Врховног касационог суда, Виши суд у побијаном решењу није ценио процесну неактивност Основног суда у конкретном кривичном предмету, а у смислу цитираних законских одредби, будући да од дана подношења приватне тужбе 17.09.2013. године па до 29.07.2014. године није предузета ниједна процесна радња, при чему, по оцени овог суда, не стоје наводи

дати у образложењу побијаног решења да је од дана подношења приватне тужбе, па до подношења захтева за повреду права на суђење у разумном року прошло осам месеци, а да је у међувремену главни претрес заказан за 12.09.2014. године, јер је из списка предмета утврђено да је захтев за повреду права за суђење у разумном року поднет дана 23.05.2014. године, а да је главни претрес заказан након тог датума, односно 29.07.2014. године и то наредбом поступајућег судије.

Осим тога, код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир реформа судског система, „сеоба“ предмета из једног суда у други, оптерећеност суда бројем предмета, као и чињеница у погледу могућности наступања апсолутне застарелости кривичног гоњења, а које чињенице управо првостепени суд наводи у побијаном решењу, као разлоге због којих сматра да у предметном кривичном поступку приватном тужиоцу, овде предлагачу, није повређено право на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржк 15/2014 од 23.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

RES JUDICATA

Не може се два пута поводом повреде права на суђење у разумном року тражити заштита права на суђење у разумном року ако су захтеви поднети истовремено или у кратком временском периоду, а о једном од њих је правноснажно одлучено.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда, допуњеним решењем истог суда, одбачен је, као недозвољен, захтев предлагача и одлучено је да трошкови поступка падају на терет предлагача.

Према стању у списима, предлагач је Уставном суду поднео уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року, повреде права на једнаку правну заштиту и правно средство и повреде права на имовину, учињених у предмету Основног суда. Уставни суд је предмет уступио Апелационом суду ради одлучивања о захтеву предлагача за заштиту права на суђење у разумном року, који је донео решење којим је предмет уступио Вишем суду на даљи поступак.

Поступајући по захтеву предлагача, Виши суд је побијаним решењем одбацио захтев, као недозвољен, применом члана 294. тачка 4. ЗПП, након што је утврдио да је овде предлагач, поднео два истоветна захтева за заштиту права на суђење у разумном року, која су у том суду заведени под различитим бројевима, и да је Виши суд донео решење којим је усвојен захтев и утврђено да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року у предмету Основног суда, наложено поступајућем извршном суду да поступак оконча у року од 6 месеци, а предлагачу, због утврђене повреде права, одређена накнада на терет Републике Србије, у висини од 800 евра у динарској противвредности. Наведено решење је правноснажно.

Имајући у виду да је о повреди права предлагача на суђење у разумном року, учињеном у предмету Основног суда, већ одлучено решењем Вишег суда, које је постало и правноснажно, то Врховни касациони суд налази да је побијаном одлуком, правилном применом члана 294. тачка 4. ЗПП, одбачен захтев предлагача, уз основан закључак суда да се ради о правноснажно пресуђеној ствари”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 22/2015 од 11.02.2015. године утврђена на седници

Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Сходна примена ЗПВ и ЗПП у поступку за заштиту права на суђење у разумном року

Судови опште и посебне надлежности у поступку по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року одлучују у складу са правилима ванпарничног и сходно правилима парничног поступка, јер их на то обавезује упућујућа одредба члана 8в Закона о уређењу судова.

Из образложења:

”Неосновани су наводи жалбе којима се указује да Прекршајни апелациони суд у ожалбеном решењу није могао примењивати одредбе Закона о парничном поступку, обзиром да се ради о прекршајном поступку, и налази да су исти неосновани јер је Прекршајни апелациони суд одлучивао по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року а одредбама члана 8в Закона о уређењу судова је прописано да се

на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаду за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак. У ванпарничном поступку се сходно примењују одредбе Закона о парничном поступку, ако овим или другим законом није другачије одређено (члан 30. став 2. Закона о ванпарничном поступку)”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржуп 10/2014 од 12.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Суђење у разумном року као правни стандард

Правилна примена правног стандарда суђења у разумном року подразумева утврђење скупа чињеница као што су сложеност предмета, понашања подносица захтева и других државних органа, значај предмета спора, међу којима чињеница колико дуго траје судски поступак, је показатељ да треба испитати све околности случаја.

Из образложења:

”Првостепени суд је правилно поступио када је основаност захтева ценио с обзиром на сложеност чињеничних и правних питања извршног предмета, понашање извршног повериоца одн. подносиоца захтева, понашање надлежних органа, значај извршног предмета за подносиоца захтева, исход извршног поступка и дужину његовог трајања, па је утврдио: да је извршни поступак покренут 14.05.2013. године, да је 10.01.2014. године извршни поверилац делимично намирио новчано потраживање у износима од 172.900 динара и 19.200 динара, да у поступку није било нарочито сложених и спорних правних питања, да подносилац захтев није допринео трајању поступка, да је извршни поступак значајан за подносиоца захтева, и да је било одређених пропусти извршног суда у поступку спровођења решења о извршењу.

Одлучујући о захтеву подносиоца захтева, првостепени суд је правилно закључио да није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року у поступку који се води пред Основним судом. За свој закључак првостепени суд је дао јасне и потпуне разлоге којима се правилно

указује да извршни поступак не траје неразумно дуго, с обзиром да је поступак покренут 14.05.2013. године и да је извршни поверилац делимично наплатио своје новчано потраживање у том поступку.

Дужина трајања поступка је једна од чињеница на основу које се одлучује о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року, а првостепени суд је ту чињеницу, као и чињеницу да је подносилац захтева делимично наплатио своје потраживање, сматрао кључним за одлуку о захтеву подносиоца захтева. Правилна примена правног стандарда суђења у разумном року подразумева утврђивање скупа чињеница (сложеност предмета, понашање подносиоца захтева и државних органа итд.) међу којима одговарајући значај има чињеница дужине трајања судског поступка. Када се утврди да судски поступак траје дужи временски период, приступа се утврђивању и других чињеница које се тичу сложености предмета, понашање подносиоца захтева и државних органа итд. како би се утврдило чијом кривицом се неразумно дуго суди и да ли је подносиоцу захтева повређено право на суђење у разумном року. У предметном случају извршни поступак није још окончан, али како је тај поступак покренут 14.05.2013. године и како је извршни

поверилац односно подносилац захтева делимично наплатио своје новчано потраживање, те околности говоре у прилог закључка првостепеног суда да није повређено право подносиоца захтева на суђење у разумном року (упркос одређеним пропустима извршног суда у поступку спровођења решења о извршењу)”.
(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 141/2014 од 05.11.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року

Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року је убрзање судског поступка, тако да се примерена новчана накнада не мора одредити у свим случајевима када је утврђена повреда права на суђење у разумном року, ако се налагањем убрзања поступка та сврха може остварити.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда утврђено је да је повређено право на суђење у разумном року предлагачу у предмету Основног суда па је наложено Основном суду да предузме све мере да се овај поступак оконча најдуже у року од 6 месеци рачунајући од правноснажности решења. Одбијен је захтев предлагача да му се на име правичне накнаде због повреде права на суђење у разумном року на терет буџетских средстава Републике Србије досуди износ од 70.000,00 динара као неоснован. Предлагач је ослобођен од трошкова плаћања судске таксе.

Према стању у списима, предлагач је дана 17.10.2014. године поднео захтев за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Основног суда у коме се расправља о потраживању тужиоца ЈКП ... за неплаћене трошкове грејања у којима је предлагач тужени.

Дуго трајање поступка од 7 година и 10 месеци настало је због тога што се предлагачу као дужнику – туженом, није могла извршити достава решења о извршењу донетог на основу веродостојне исправе. Предлагач је променио пребивалиште још 1996. године, од када више не станује у стану за који је настао комунални

дуг, али иако је промена адресе настала пре покретања овог поступка, предлагач се није пријавио на адресу стварног пребивалишта ..., што је допринело да поступак дуго траје. Првостепени суд није предузимао све радње у оквиру својих овлашћења, да би поступак који је по својој природи релативно једноставан, окончао у што краћем року, па је због тога утврђено да је предлагачу повређено право на суђење у разумном року и наложено Основном суду да предузме мере да се поступак оконча најдуже у року од 6 месеци од правноснажности решења.

Захтев предлагача да му се досуди правична накнада због повреде права одбијен је јер према закључку Вишег суда, иако Основни суд има пропусти у достављању решења о извршењу и решавању приговора, ипак је предлагач на одређени начин скривио немогућност достављања јер не живи на адреси која је пријављена као његово пребивалиште. Поред тога ради се о спору релативно малог значаја за предлагача.

Према оцени Врховног касационог суда, правилно је Виши суд поступио када је одбио захтев предлагача у делу у коме је тражио накнаду због повреде права на суђење у разумном року у износу од 70.000,00 динара.

Сврха захтева за заштиту права на суђење у разумном року је пре свега убрзање поступка, тако да се накнада не мора досудити у свим случајевима када је утврђена повреда права на суђење у разумном року. Имајући у виду да је Виши суд издао налог Основном суду да предузме све мере да се поступак оконча у року од 6 месеци и имајући у виду вредност овог спора и да се спор води против предлагача као дужника зато што није платио комуналну услугу, према мишљењу Врховног касационог суда, на овај начин је постигнута сврха заштите права на суђење у разумном року, јер ће се предузетом мером која је наређена у конкретном случају отклонити последице настале повредом права на суђење у разумном року”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 294/2014 од 11.12.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Утицај сложености предмета на дужину трајања поступка

Ако је због сложених чињеничних питања спорног односа суду потребно одређено време да правилно

утврди и размотри та питања, протек времена у том циљу не представља повреду права на суђење у разумном року, чак и када се ради о предметима који се по закону сматрају хитним.

Из образложења:

”Решењем Вишег суда одбијен је као неоснован захтев за заштиту права на суђење у разумном року предлагача у парничном поступку који се води пред Основним судом. Врховни касациони суд је испитао побијану одлуку и утврдио да жалба предлагача није основана.

Предлагач је 18.06.2014. године поднео захтев за заштиту права за суђење у разумном року у парничном поступку који се води пред Основним судом по тужби од 27.01.2014. године ради лишења родитељског права против бивше супруге због кршења права детета, злостављања и занемаривања. Сматра да је поступајући судија прекршио одредбу члана 269. став 1. и 2. Закона, због чега је поднео захтев за изузеће поступајућег судије, а из истих разлога подноси и захтев за заштиту права на суђење у разумном року са предлогом да се исти усвоји.

Поступајући по захтеву предлагача у смислу члана 8а. и 8б. Закона о уређењу судова Виши суд као непосредно виши суд у односу на Основни суд је утврдио да је након развода брака предлагача са бившом супругом њихово заједничко дете, рођено 08.08.2005. године, поверено мајци на самостално вршење родитељског права и уређен начин виђања предлагача са дететом. По тужби центра за социјални рад донета је првостепена неправноснажна одлука којом је предлагач делимично лишен родитељског права у делу који се односи на одлучивање о питањима која битно утичу на живот малолетног детета и у делу који се односи на одржавање личних односа подносиоца захтева са малолетним дететом и измењен је начин његовог виђања са дететом у контролисаним условима, у просторијама центра за социјални рад у присуству два стручна радника центра и мајке детета и то два пута седмично. Предлагач је дана 27.01.2014. године поднео Основном суду тужбу за лишење родитељског права његовог бившег супружника, у којој се наводи да бивша супруга крши право детета, да га злоставља и занемарује, па је предложио да се усвоји привремена мера забране контакта супруге са дететом до окончања поступка лишења родитељског права. Поступајући суд је најпре заказао рочиште по поднетој тужби за 07.04.2014. године, али је померио

тај термин унапред и рочиште заказао за 04.03.2014. године. У међувремену, решењем председника Основног суда одбијен је захтев подносиоца захтева за изузеће поступајућег судије. Затим је пред Основним судом 04.03.2014. године одржано рочиште и донета одлука да се прибави мишљење центра за социјални рад, а након пријема тог мишљења 02.04.2014. године одржано је ново рочиште дана 06.05.2014. године. На овом рочишту предлагач се изјаснио да ће предложити имена сведока, што је и учинио, а ново рочиште заказано за 17.06.2014. године. На ово рочиште су приступили и тужилац и тужена, али је тужилац-овде предлагач напустио суђење наводећи да ће поднети нови захтев за изузеће поступајућег судије. Нови захтев је поднео, исти је одбачен од стране поступајућег судије као недозвољен 19.06.2014. године, а рочиште је заказано за 30.09.2014. године, те је померено за 08.07.2014. године.

Поступајући судија у предмету Основног суда се изјаснио да се између предлагача и његове бивше супруге воде многобројни парнични, извршни и кривични поступци у вези спорних питања након развода брака и да је против предлагача вођен извршни поступак јер није желео да добровољно врати дете и да га је скривао на разним местима због

чега је двома правноснажним кривичним пресудама оптужен због кривичног дела одузимање малолетног лица. На основу тужбе Центра за социјални рад, предлагач је делимично лишен родитељског права, а његово виђање са дететом се одвија у контролисаним условима у просторијама Центра. Имајући у виду све околности случаја и посебно водећи рачуна о томе да ли је угрожен интерес детета, суд је поступао у најразумније могућим роковима.

Виши суд је имао у виду да оцена разумног трајања судског поступка зависи од низа чинилаца, а пре свега од сложености чињеничних и правних питања у конкретном предмету, понашања подносиоца захтева за заштиту права на суђење у разумном року као странке у поступку, поступање судова који воде поступак, као и значаја права за подносиоца.

Оцењујући критеријуме сложености поступка, Виши суд је утврдио да се парнични поступак води по тужби предлагача за лишење родитељског права бившег супружника у односу за заједничко дете, те да је у том поступку потребно прибавити одговарајући извештај од установа специјализованих за посредовање у породичним односима као и саслушати одређен број сведока. Правилно је Виши суд закључио да

се ради о нарочито осетљивом поступку и да је потребно утврдити сложена чињенична питања ради примене правних норми, што указује на потребу да поступак мора да траје одређено време да би се сва питања правилно размотрила. Правилно је Виши суд закључио да је предлагач као тужилац делимично одговоран за то што парнични поступак није још ефикасније текао у погледу извођења доказа. Наиме, од самог почетка предлагач је изражавао сумњу у рад поступајућег судије, па је подносио два захтева за изузеће, а рочиште заказано за 17.06.2014. године је морало бити одложено, иако су биле испуњене претпоставке за одржавање, јер је предлагач напустио суђење.

Оцењујући поступање првостепеног суда, Виши суд констатује да је основна дужност суда да обезбеди да се избегне непотребно одуговлачење и да се предузимају оне радње у поступку које имају за циљ да се поступак спроведе брзо и ефикасно. Правилно је Виши суд закључио да је првостепени суд редовно, у краћим временским интервалима, заказивао и одржавао рочишта, те да је ради утврђивања чињеничног стања прибавио одговарајући извештај Центра за социјални рад и правилно оценио да у конкретном случају нема значајних неажурности

нити пропуста у раду суда, а који су допринели дужем трајању оспореног поступка.

Правилно је Виши суд оценио да је парнични суд у поступку у коме није било одуговлачења, до сада предузимао све мере у циљу расправљања основаности тужбеног захтева који се односи на то да се супружник предлагача лиши родитељског права у односу на заједничко дете, водећи при томе рачуна да заштити најбоље интересе детета, те да предлагачу није повређено право на суђење у разумном року зајемчено одредбом члана 32. став 1. Устава и правилно одлучио када је одбио захтев за заштиту права на суђење у разумном року сагласно одредбама члана 8а. до 86. Закона о уређењу судова”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 5/2014 од 04.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Вредност предмета спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности

О захтеву за заштиту права на суђење у разумном року у поступку који није спор мале вредности, одлучује апелациони суд, као непосредно виши суд.

Из образложења:

”Виши суд се решењем огласио стварно ненадлежним запоступање у поступку који није спор мале вредности и одлучио да се предмет по правноснажности уступи Апелационом суду. Против решења вишег суда предлагач је изјавио жалбу.

Одлучујући о изјављеној жалби у смислу чланова 386, 401. и 402. Закона о парничном поступку („Службени гласник РС“ број 72/11 и 55/14), у вези члана 30. став 2. Закона о парничном поступку, Врховни касациони суд је нашао да жалба предлагача није основана.

Законом о уређењу судова („Службени гласник РС“ број 116/2008 и 101/2013), чланом 8а став 1. прописано

је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено правно на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року; ставом 2. прописано је да захтевом из става 1. овог члана може се тражити и накнада за повреду права за суђење у разумном року, а чланом 8в истог закона прописано је, да на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно се примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Појам непосредно вишег суда одређен је чланом 15. Закона о уређењу судова, којим је у ставу 2. прописано да је апелациони суд непосредно виши суд за виши суд и основни суд, док је ставом 3. истог члана одређено да је виши суд непосредно виши за основни суд када је то одређено овим Законом, као и за питања унутрашњег уређења судова и примене Закона о судијама. Члан 23. став 2. тачка 3. истог Закона прописује да виши суд одлучује о жалбама на одлуке основних судова и то на решења у грађанскоправним споровима, на пресуде основних судова у споровима мале вредности и у ванпарничним поступцима, док је чланом 24. став 1. тачка 3. Закона прописано да апелациони суд одлучује о жалбама на пресуде

основних судова у грађанскоправним споровима, ако за одлучивање о жалби није надлежан виши суд.

У конкретном случају, није реч о поступку у спору мале вредности из члана 468. Закона о парничном поступку, јер се тужбени захтев односи на потраживање у новцу које прелази динарску противвредност 3.000 евра по средњем курсу Народне банке Србије на дан подношења тужбе.

Имајући у виду цитиране законске одредбе и вредност предмета спора у овој правној ствари, непосредно виши суд који је надлежан да поступа по захтеву за суђење у разумном року је Апелациони суд, како то правилно закључује Виши суд”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 16/2014 од 10.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Врста грађанског-судског поступка као један од критеријума за разграничење стварне надлежности

Када се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи на поступак пред извршним судом, за одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року надлежан је виши суд, као непосредно виши суд у односу на основни суд у материји извршења.

Из образложења:

”Предлагач је, као извршни поверилац, Вишем суду дана 27.05.2014. године поднела захтев за заштиту права на суђење у разумном року у извршном поступку који се води пред Основним судом.

Налазећи да није непосредно виши суд у односу на суд пред којим се води извршни поступак, Виши суд се побијаним решењем огласио апсолутно ненадлежним за поступање по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року у предмету Основног суда.

Одредбом члана 8а. Закона о уређењу судова („Службени гласник Републике Србије“ бр. 116/2008, 104/2009 ... 101/2011 и 101/2013) прописано је да странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Захтевом из става 1. може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд. Против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана, у складу са одредбом члана 8б. став 3. овог закона. Одредбом члана 8в. овог закона, прописано је да се на поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Чланом 15. став 2. овог закона (између осталог) прописано је да је апелациони суд непосредно виши суд за виши суд и основни суд, док је ставом 3. истог члана одређено да је виши суд непосредно виши суд

за основни суд када је то одређено овим законом, као и за питања унутрашњег уређења судова и примене Закона о судијама.

Одредбом члана 23. став 2. тачка 3. истог закона, прописано је да виши суд у другом степену одлучује о жалбама на одлуке основних судова и то на решења у грађанскоправним споровима, на пресуде у споровима мале вредности; у ванпарничним поступцима.

Како се захтев за заштиту права на суђење у разумном року односи на поступање суда у извршном поступку, то је по оцени Врховног касационог суда, сагласно наведеним законским одредбама, за одлучивање о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року надлежан виши суд, као непосредно виши у односу на основни суд у овој материји, а на основу члана 15. став 3. Закона о уређењу судова. При том је надлежан да поступа по таквим захтевима само у предметима који нису правноснажно окончани”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржг 12/2014 од 03.09.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Врста спора као један од критеријума за разграничење стварне надлежности

Апелациони суд је стварно надлежан да, као непосредно виши суд, одлучи о жалбама на пресуде основних судова у радном спору. Самим тим апелациони суд одлучује и о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року у радном спору.

Из образложења:

”Одредбом члана 8а Закона о уређењу судова („Службени гласник РС“ 116/08, ... 101/13) прописано је да странка у судском поступку, која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Чланом 15. став 2. овог Закона (између осталог) утврђено је да је апелациони суд непосредно виши суд за виши суд и основни суд, док је ставом 3. истог члана одређено да је виши суд непосредно виши суд за основни суд када је то одређено овим законом, као и за питања унутрашњег уређења судова и примене Закона о судијама. Применом члана 24. став 1. тачка 3. Закона

о уређењу судова, апелациони суд одлучује о жалбама на пресуде основних судова у грађанскоправним споровима, ако за одлучивање о жалби није надлежан виши суд, а применом члана 23. став 2. тачка 3. Закона, виши суд одлучује о жалбама на одлуке основних судова и то на решења у грађанскоправним споровима, на пресуде основних судова у споровима мале вредности и у ванпарничним поступцима.

Имајући у виду да је у овој правној ствари предлагач поднео захтев за заштиту права на суђење у разумном року у радном спору, а да је применом члана 24. став 1. тачка 3. Закона о уређењу судова, апелациони суд надлежан да одлучује о жалбама на пресуде основних судова у радном спору, то је у конкретном случају апелациони суд непосредно виши за основни суд, на основу члана 15. став 2. Закона о уређењу судова”.

(Сентенца из решења Врховног касационог суда Ржр 1/2014 од 26.06.2014. године утврђена на седници Одељења за заштиту права на суђење у разумном року 19.03.2015. године)

Вида Петровић-Шкери,

судија Врховног суда Србије 2003 – 2015

председница Врховног суда 2005 – 2009

Дагмара Рајска*,

доктор права

Универзитет Aix-Marseille, Француска

правник у Европском суду за људска права

ПРАВО НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ ИЗ УГЛА ЈУРИСПРУДЕНЦИЈЕ ЕВРОПског СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

* Захвалан сам Klaudiusz Ryngielewicz, шефу Одсека, заменику секретара, на корисним коментарима и упутствима у вези са прекомерном дужином поступака, нарочито у Пољској (Rajska D., Ryngielewicz K., Nadmierna długość postępowania w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka - Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, Przegląd sądowy, 2014); Словачка и Италија (Rajska D., Ryngielewicz K., Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, Aracne, 2015).

ПРАВО НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Justicia Cunctator est Justicia Denego.

(Закаслела правда је ускраћена правда.)

Члан 6 став 1 Европске конвенције о људским правима („Конвенција“) установљава процедурално право на правично суђење у разумном року. Највећи број предмета у Европском суду за људска права односи се на члан 6 Конвенције и многи од њих баве се питањем прекомерне дужине поступака.

Ово није видљиво у званичним годишњим статистикама пресуда у којима се наводи да ли постоји или не постоји повреда Конвенције и ово је последица чињенице да је већина тих предмета одбачена као очигледно неоснована од стране судије појединца. Већина преосталих предмета завршава се нагодбом. Само врло мали број предмета даје повод за доношење пресуде и то када странке не прихватају предложу пријатељску нагодбу.

Члан 6 је потпуно аутономан у односу на начин на који домаћи поступак одређује дужину процесних радњи,

што за последицу има да кршење домаћег рока нужно не указује на кршење члана 6 Конвенције. За разлику од многих националних система, предметно право у пракси Европског суда за људска права („Суд“) не постоји фиксни рок за било коју врсту поступака, а све ситуације се разматрају од случаја до случаја.

Услов „разумног рока“ односи се и на цивилне и на кривичне предмете. Ово није само питање брзог суђења већ и правичног поступка, који у светлу свих околности треба да резултира правилним решавањем правно-неизвесне ситуације у разумном временском року у складу са укупном проценом (*Deumeland v. Germany*, 29. мај 1986, став 90, Серија А бр. 100; *Wemhoff v. Germany*, 27. јун 1968, став 18, Серија А бр. 7; *Boddaert v. Belgium*, 12. октобар 1992, став 36, Серија А бр. 235 D). У случају када се захтева да саслушање буде „у разумном року“, Конвенција наглашава значај доношења правде без одлагања које би могло угрозити њену ефикасност и кредибилитет (*H. v. France*, 24. октобар 1989, став 58, Серија А бр. 162 A).

Члан 6 став 1 обавезује државе уговорнице да организују своје правне системе тако да омогуће судовима да се придржавају различитих захтева садржаних у њему. Позитивна обавеза за државу

настаје према члану 13 Конвенције да створи правни лек унутар било ког цивилног или кривичног предмета како би се убрзала дуготрајна процедура што је циљ члана 6 (*Kudła v. Poland* [GC], бр. 30210/96, став 133, ECHR 2000 XI).

Акумулирање повреда од стране државе представља праксу која је у супротности са Конвенцијом (*Bottazzi v. Italy* [GC], бр. 34884/97, став 22, ECHR 1999 V).

I ПРИМЕНЉИВОСТ ЧЛАНА 6 СТАВА 1 НА ПОСТУПКЕ КОЈИ СЕ ОДНОСЕ НА „ГРАЂАНСКА ПРАВА И ОБАВЕЗЕ“

Члан 6 широко покрива све поступке и резултат је одлучујући за приватна права и обавезе (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 90, Серија А бр. 27) и обухвата све аспекте приватног континенталног права са новчаним импликацијама по подносиоца представке као одлучујућег фактора (*Editions Périscope v. France*, 26. март 1992, став 40, Серија А бр. 234 B). Појам грађанских права и обавеза аутономан је као суштински материјална дефиниција развијена од

стране Суда, независно од дефиниције успостављене у домаћем праву држава чланица.

Члан 6 се може применити на спорове између приватних лица и државних органа уколико управни поступци утичу на остваривање имовинских права. Члан 6 се такође односи и на поступке надокнаде, социјалне сигурности и социјалне помоћи, спорове у јавној служби, са изузетком званичника који имају моћ доношења одлука (*Eskelinen and Others v. Finland*, бр. 43803/98, став 62, 8. август 2006):

„Да сумирамо, како би тужена држава могла да се ослони пред Судом на статус подносиоца представке као државног службеника у искључивању заштите садржане у члану 6, два услова морају бити испуњена. Прво, држава у свом националном праву мора изричито искључити приступ суду за позицију или категорију запослених о којима је реч. Друго, искључење мора бити оправдано објективним основама у интересу државе. Сама чињеница да кандидат припада сектору или одељењу које учествује у вршењу овлашћења датих јавним правом није сама по себи одлучујућа. Да би искључење било оправдано, није довољно да држава утврди да државни службеник о којем је реч учествује у вршењу јавних овлашћења или да постоји, цитирајући речи из Случаја Пелегрин, „посебна веза поверења и

лојалности“ између државног службеника и државе, као послодавца. Држава такође треба да покаже да се предмет спора о којем је реч односи на вршење државне власти или да је посебна веза доведена у питање. Према томе, не би требало да постоји оправдање за искључење обичних радних спорова из гаранција члана 6, попут оних који се односе на плате, додатке или слична права, на основу посебне природе односа између одређеног државног службеника и државе о којој је реч. У том случају ће, заправо, постојати претпоставка да се примењује члан 6.“

Члан 6 се не односи на судске спорове који се тичу захтева за азил у погледу одлука о уласку, боравку и депортацији странаца, чак и када имају последице по приватни и породични живот подносилаца подставки (*Maaoiua v. France* [GC], бр. 39652/98, CEDH 2000-X, *Penafiel Salgado v. Spain* (dec.), бр. 65964/01, 16. април 2002, и *Sardinas Albo v. Italy* (dec.), бр. 56271/00, CEDH 2004-I, *Mamatkoulov and Askarov v. Turkey* [GC], бр. 46827/99 и 46951/99, CEDH 2005-I). Спорови који се тичу политичког представљања такође остају ван оквира члана 6.

Недавна измена у судској пракси везана за пореске спорове омогућава да се ти предмети испитају иако су ови спорови дуго били искључени из оквира члана

6 (*Ferrazzini v. Italy* [GC], бр. 44759/98, став 29, ECHR 2001 VII). Суд је већ испитао питања која се тичу пореског одбитка у предмету *Bulves AD v. Bulgaria* цитираног изнад, и пропратног предмета *Business Support Centre v. Bulgaria*, бр. 6689/03, 18. март 2010. Како питање примене члана 6 на пореске спорове није јасно дефинисано у овим пресудама, нови предмет је прослеђен држави на разматрање: *Formela v. Poland* бр. 31651/08. Суд ће ускоро одлучити да ли је надлежан да испита *in meriti* сагласност пореских спорова са чланом 6.

II ПРИМЕНЉИВОСТ ЧЛАНА 6 СТАВА 1 НА ПОСТУПKE KOJI CE OДНОСЕ НА „CBE KРИВИЧНЕ ОПТУЖБЕ“

Појам кривичне оптужбе аутономан је у подједнакој мери као и појам грађанских права и обавеза описан у претходном пасусу.

Када је реч о Суду, притужба жртве у кривичном поступку биће неприхватљива као неспојиви *ratione materiae* јер сви аспекти кривичних поступака против трећих лица не потпадају под оквир члана 6 Конвенције (*A contrario* неким пресудама: *Krzak v.*

Poland, бр. 51515/99, 6. април 2004; *Pieniążek v. Poland*, бр. 62179/00, 28. септембар 2004). На пример, према пољском закону, жртва злочина може уложити жалбу на дужину трајања кривичног поступка (виши ниво заштита у складу са маргином слободне процене).

Члан 6 се не односи на поновно отварање кривичних и парничних поступака, али се примењује од момента када је поступак поново отворен.

Заштита члана 6 не обухвата модалитете извршења казне, на пример поступак за добијање одсуства током издржавања казне (али је ову ситуацију потребно испитати по службеној дужности, на основу члана 8). Неопходно је навести почетак и крај периода који се узимају у обзир како би се израчунала дужина грађанских и кривичних поступака.

III ПОЧЕТАК ПЕРИОДА (*DIES A QUO*)

У кривичном поступку, рок почиње од дана уручења оптужнице (*Neumeister v. Austria*, 27. јун 1968, став 18, Серија А бр. 8).

Концепт оптужнице је аутономан и може се дефинисати као званично обавештење датом појединцу од

стране надлежног органа о наводу да је тај појединац починио кривично дело (*Deweer v. Belgium*, 27. фебруар 1980, став 46, Серија А бр. 35) и у неким случајевима може имати облик других мера са импликацијом таквог навода и које на сличан начин битно утичу на положај осумњиченог (*Foti and Others v. Italy*, 10. децембар 1982, став 52, Серија А бр. 56), нпр., датум покретања претходног поступка (*Ringeisen v. Austria*, 16. јул 1971, став 110, Серија А бр. 13), датум када је издат налог за хапшење (*Boddaert v. Belgium*, 12. октобар 1992, став 35, Серија А бр. 235 Д) или налог за претрес (*Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, став 75, Серија А бр. 51), датум хапшења подносиоца подставке (*Wemhoff v. Germany*, 27. јун 1968, став 19, Серија А бр. 7), итд.

У грађанским поступцима, рок почиње од тренутка када је покренута акција пред надлежним судом или када је подносилац представке приступио поступку у току (*Bock v. Germany*, 29. март 1989, став 35, Серија А бр. 150). Овај период може укључити обавезни претходни управни поступак пре парничног судског поступка (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 98, Серија А бр. 27, *Kress v. France* [GC], бр. 39594/98, став 90, ECHR 2001 VI) или поступке пред нотарима именованим и одобреним од стране судова (*Siegel v. France*, бр. 36350/97, ставови 33-38, ECHR 2000 XII).

Када је реч о учешћу трећих лица у парничном поступку, потребно је направити следећу разлику: када је подносилац представке учествовао у домаћем поступку само у сопствено име, период који треба узети у обзир почиње да тече од тог датума, међутим, уколико је подносилац представке исказао своју намеру да настави поступак у својству наследника, он или она могу уложити жалбу на комплетну дужину поступка (*Scordino v. Italy* (бр. 1) [GC], бр. 36813/97, § 220, ECHR 2006-V).

Применљивост члана 6 § 1 на претходни поступак ће зависити од тога да ли су испуњени одређени услови (*Micllef v. Malta* [GC], бр. 17056/06, § 83-86, ECHR 2009).

IV КРАЈ ПЕРИОДА (*DIES AD QUEM*)

У принципу, рок узет у обзир од стране Суда завршава се када последња одлука донета од стране домаћег правног система постане коначна и буде извршена.

Период узет у обзир обухвата све поступке, укључујући жалбене поступке (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 98, Серија А бр. 27, *Delcourt v. Belgium*, 17. јануар 1970, ставови 25-26, Серија А бр. 11).

Касациони поступци пред Врховним судом или Касационим судом обухваћени су условима из члана 6. Државе чланице нису у обавези да успоставе ванредне правне лекове, али уколико они постоје, требало би да испуне ове захтеве правичног суђења (*Siałkowska v. Poland*, бр. 8932/05, став 106, 22. март 2007).

Поступци пред Уставним судом узимају се у обзир где, иако Суд није надлежан да одлучује о меритуму, његова одлука може да утиче на исход спора пред редовним судом (*Süßmann v. Germany*, 16. септембар 1996, став 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1996 IV).

Поступци који се тичу упућивања питања на CJEC/ CJEU за претходну одлуку не узимају се у обзир (*Pafitis and Others v. Greece*, 26. фебруар 1998, став 95, *Reports of Judgments and Decisions* 1998 I).

У КРИТЕРИЈУМИ ЗА ОДЛУЧИВАЊЕ О ОПРАВДАНОСТИ ТРАЈАЊА ПОСТУПКА

Разумност дужине поступка мора се процењивати у сваком појединачном предмету, према специфичним околностима на основу мерила утврђених праксом

суда (*Frydlender v. France* [GC], бр. 30979/96, став 43, ECHR 2000 VII):

1. Сложеност предмета,
2. Понашање подносиоца представке,
3. Поступање надлежних власти,
4. Значај одлуке у предмету за подносиоца представке.

Принципи

Иако не постоји дефинисано опште упутство о времену дозвољеном чланом 6, оно пре свега зависи од броја судских инстанци и околности конкретнoг предмета. Близак посматрач може видети да се захтев за поступак у разумном року не поштује када поступак траје дуже од три године у једној инстанци (*Guincho v. Portugal*, 10. јул 1984, ставови 29-41, Серија А бр. 81), пет година *Donnadieu v. France* (бр. 2), бр. 19249/02, став 46, 7. фебруар 2006) у две инстанце, и шест година на три нивоа надлежности (*Gossa v. Poland*, бр. 47986/99, ставови 66-72, 9. јануар 2007). Суд је истакао да од државних органа очекује посебно ажурно поступање у предметима у којима домаћи закони захтевају хитно поступање (*Stevanović v. Serbia*, бр. 26642/05, став 55, 9. октобар 2007; *Stanković v. Serbia*, бр. 29907/05, став 29, 16. децембар 2008).

1. Сложеност предмета

Одлучивање у разумном року не значи да брзина треба да превлада над квалитетом одлучивања. Члан 6 наглашава опште начело правилног спровођења правде. Суд узима у обзир посебну сложеност правних и чињеничних питања (*Papachelas v. Greece* [GC], бр. 31423/96, став 39, ECHR 1999 IIand), а нарочито:

- Број странака или окривљених (*Angelucci v. Italy*, став 15, 19. фебруар 1991, Серија А бр. 196 Cand) и сведока (*Neumeister v. Austria, As to the law*, став 21, и *The facts*, став 19, 27. јун 1968, Серија А бр. 8);
- Обимност доказног материјала (*Neumeister v. Austria*, 27. јун 1968, Серија А бр. 8);
- Кашњење од стране судског већа у тражењу стручног мишљења (*Francesco Lombardo v. Italy*, 26. новембар 1992, став 22, Серија А бр. 249 B);
- Пропуст да се добије стручно мишљење по налогу суда (*Caruano v. Italy*, 25. јун 1987, став 32, Серија А бр. 119; *Rawa v. Poland*, бр. 38804/97, став 49-54, 14. јануар 2003);

- Међународни елементи, посебно у погледу прибављања доказа (*Van Pelt v. France*, бр. 31070/96, ставови 35-49, 23. мај 2000);

- Смрт једне од странака у току поступка (*Cardarelli v. Italy*, 27. фебруар 1992, став 17, Серија А бр. 229 G);

- Старост догађаја који је био предмет спора (*Kostovska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 44353/02, став 42, 15. јун 2006);

- Ефективна контрола поступака од стране судова, односно посебна процена који предлози странака о изношењу доказа јесу оправдани и неопходни за правилно вођење поступка (*Uljar and Others v. Croatia*, бр. 32668/02, став 37, 8. март 2007).

Најчешће се прихвата да предмет има „извесну сложеност“ али то не оправдава прекомерну дужину поступка (нпр. правни статус послодавца који је прошао неколико статусних промена током времена; развод који такође обухвата одлуку о издржавању и бризи о детету). Међутим, постоје предмети у којима сложеност домаћих поступака може објаснити њихову дужину, али чак и тада је држава чланица одговорна у случају када је трајање поступка прекомерно (*Tierce v. San Marino*, бр. 69700/01, став 31, ECHR 2003 VII).

2. Понашање подносиоца представке

- Кршење се утврђује ако је за дужину поступка претежно одговоран државни орган, а не подносилац представке; од странке се очекује да брзо предузме процесне радње/да сарађује са државним властима (*Bunčič v. Slovenia*, бр. 42852/02, ставови 54-59, 24. јануар 2008);
- Од туженог (окривљеног) се не може очекивати да активно допринесе убрзању поступка који може довести до његове/њене осуде (*Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, став 82, Серија А бр. 51);
- Тактике одуговлачења које користи једна од странака ослобађају власт њене одговорности да осигура вођење поступка у разумном року (*Mincheva v. Bulgaria*, бр. 21558/03, став 68, 2. септембар 2010).

(i) Примери понашања странака који доприносе дужини поступака:

- Ако подносилац представке не присуствује саслушањима својом кривицом (*A. Skočajić and T. Bjelić v. Serbia*, бр. 9460/05, *The law* п. 2; 18. септембар 2007);
- Ако подносилац представке често и без оправдања

захтева одлагање рочишта (*Šoć v. Croatia*, бр. 47863/99, ставови 104-117, 9. мај 2003);

- Ако подносилац представке не приложи суду тачну адресу пребивалишта (*Bunčič v. Slovenia*, бр. 42852/02, став 57, 24. јануар 2008);
- Ако се подносилац представке не одазове налогу за хапшење или уколико побегне (*Erdogan v. Turkey*, р. 2, бр. 14723/89, 9. јул 1992);
- Честе промене адвоката или велики број пуномоћника присутних на саслушању (*Bock v. Germany*, 29. март 1989, члан 41, Серија А бр. 150);
- Уколико подносилац представке изнесе нове чињенице које је потребно проверити, а за које се испостави да су нетачне (*Buchholz v. Germany*, 6. мај 1981, ставови 56 и 59, Серија А бр. 42);
- Ако подносилац представке не достави документа неопходна за даљи ток поступка (*Ivka Ljubičić v. Croatia*, *The law* п. 2, бр. 17338/05, 10. мај 2007);
- Ако адвокат подносиоца представке редовно присуствује саслушању, а судови годинама не могу да направе било какав напредак због немогућности да

саслушају подносиоца представке лично (боравак у иностранству, болест), уместо да пресуде на основу других доказа (*Popović v. Serbia*, бр. 38350/04, ставови 33-36, 20. новембар 2007);

- Чињеница да је подносилац користио правне лекове доступне према домаћем закону може продужити трајање поступка, али се не може приписати окривљеној држави (*Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, члан 82, Серија А бр. 51);
- Неуспели покушај пријатељске нагодбе (*Trevisan v. Italy*, 26. фебруар 1993, став 18, Серија А бр. 257 F) или покушај да се осигура пријатељска нагодба (*Laino v. Italy* [GC], бр. 33158/96, став 22, ECHR 1999 I);
- Упућивање на суд који нема надлежност (*Beaumont v. France*, 24. новембар 1994, ставови 12-13, Серија А бр. 296 B; *Allenet de Ribemont v. France*, 10. фебруар 1995, став 53, Серија А бр. 308).

3. Понашање надлежних органа

Само одлагања за које се држава може сматрати одговорном могу оправдати став да није испоштован „разумни рок“.

Првенствено треба имати у виду да поступком руководи суд и да је он дужан да ниједна странка не злоупотреби процесна права у циљу одуговлачења поступка. Начело диспозиције странака поставља се као веома битно начело судског развоја парнице (*Ringeisen v. Austria*, 16. јул 1971, став 110, Серија А бр. 13; *König v. Germany* (merits), 28. јун 1978, ставови 103 и 108, Серија А бр. 27; *Eckle v. Germany*, 15. јул 1982, ставови 82 и 90, Серија А бр. 51; *Bock v. Germany*, 29. март 1989, став 41, Серија А бр. 150).

(i) Неоправдана неактивност националних органа:

- Пинг-понг ефекат (*Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 14258/03, став 58, 7. фебруар 2008; *Wierciszewska v. Poland*, бр. 41431/98, став 46, 25. новембар 2003; *Pavlyulynets v. Ukraine*, бр. 70767/01, став 51, 6. септембар 2005);
- Незаказивање (саслушања) у дужем временском периоду (*Naprijalo v. Croatia*, бр. 66485/01, став 61, 13. новембар 2003; *Plazonić v. Croatia*, бр. 26455/04, 6. март 2008, *Plazonić v. Croatia*, 2008);
- Кашњење у току одређене фазе поступка може бити допуштено под условом да укупно трајање поступка

није прекорачено (*Pretto and Others v. Italy*, 8. децембар 1983, став 37, Серија А бр. 71);

- Пропуст да се донесе одлука о тачкама закона од стране Врховног суда у трајању од скоро три године чак и у контексту хроничног преоптерећења (*Markoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 22928/03, ставови 27-42, 2 новембар 2006; такође видети *Jelavić-Mitrović v. Croatia*, бр. 9591/02, став 28, 13. јануар 2005; *Debelić v. Croatia*, бр. 9235/04, став 38, 12. октобар 2006); према томе, претерани обим посла не може се узети у обзир (*Pammel v. Germany*, 1. јул 1997, став 69, *Reports of Judgments and Decisions* 1997 IV). Ипак, држава чланица не може се сматрати одговорном за привремено гомилање предмета, уколико је предузела разумно брзу акцију за решавање ове ситуације (*Buchholz v. Germany*, 6. мај 1981, став 51, Серија А бр. 42);

- Иако се ова обавеза односи и на Уставни суд, када је он примењује, не може се тумачити на исти начин као и код редовног суда. Улога Уставног суда као заштитника Устава понекад посебно обавезује овај суд да узме у обзир и друге околности осим пуког хронолошког редоследа по којем су се предмети нашли на листи, као што су природа предмета и његов политички и друштвени значај. Штавише,

иако члан 6 захтева да судски поступци буду брзи, он такође ставља акценат на општи принцип правилног спровођења правде (*Süßmann v. Germany*, 16. септембар 1996, ставови 56-57, *Reports of Judgments and Decisions* 1996 IV);

- Кашњење у сачињавању пресуде након што је донета, у њеном спровођењу, или у завођењу у Регистар (*B. v. Austria*, 28. март 1990, став 16, Серија А бр. 175; *Eckle v. Germany (merits)*, 15. јул 1982, став 84, Серија А бр. 51; *Terranova v. Italy*, 4. децембар 1995, став 22, Серија А бр. 337 В);

- Кашњење у састављању налаза вештака - суд је дужан да обезбеди да вештаци доставе своје налазе у разумном временском року (*Nankov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 26541/02, став 46, 29. новембар 2007);

- Губитак предмета у трајању од преко две године (*Bulović v. Serbia*, бр. 14145/04, став 52, 1. април 2008);

- Вишеструке измене судија у истом предмету (*Majkrzyk v. Poland*, бр. 52168/99, ставови 23 и 62, 6. мај 2003);

- Пропуст да се организује систем извршења пресуда

који је ефикасан и у закону и у пракси, и осигурава њихово извршење без непотребног одлагања (*EVT Company v. Serbia*, бр. 3102/05, ставови 52-54, 21. јун 2007);

- Суд је четири године проверавао здравље странке и њену способност да буде саслушана у поступку, уместо да је пресудио на основу расположивих доказа (*Porović v. Serbia*, бр. 38350/04, ставови 33-36, 20. новембар 2007);
- Одуговлачење поступака ради утврђивања очинства јер је окривљени избегавао ДНК тест, уместо пресуђивања на основу правила о терету доказивања (*Mikulić v. Croatia*, бр. 53176/99, ставови 44-46, ECHR 2002 I);
- Извршење пресуде је такође покривено правом на правично суђење без непотребног одлагања (*Bulović v. Serbia*, бр. 14145/04, 1. април 2008).

4. Значај спора за подносиоца представке

(i) Посебна позорност:

- Кривични поступци би требало да буду посебно ажурни када се окривљени налази у притвору

(*Jablonski v. Poland*, бр. 33492/96, ставови 102-105, 21. децембар 2000);

- Радни спорови (*König v. Germany*, 28. јун 1978, став 111, Серија А бр. 27);
- Поступци за остваривање права на пензију (*Doceovski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 66907/01, став 35, 1. март 2007; *Počiša v. Croatia*, бр. 38550/02, став 46, 29. јун 2006);
- Накнада штете због повреде/незгоде на раду или саобраћајних и других незгода (*Poje v. Croatia*, бр. 29159/03, ставови 26-28, 9. март 2006; *Dika v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр. 13270/02, став 59, 31. мај 2007);
- Породични спорови - посебно по питању остваривања родитељских права (*V.A.M. v. Serbia*, бр. 39177/05, ставови 98-101, 13. март 2007); издржавање детета (*Jevremović v. Serbia*, бр. 3150/05, 17. јул 2007);
- Статусни спорови - утврђивање очинства, одлучивање о пословној способности (*Jevremović v. Serbia*, бр. 3150/05, ставови 79-81, 17. јул 2007; *Bock v. Germany*, 29. март 1989, ставови 48-49, Серија А бр. 150);

- Поступци за накнаду штете због полицијске тортуре (*Caloc v. France*, бр. 33951/96, став 120, ECHR 2000 IX);
- Поступци којима је, услед одлагања, угрожено право на слободу кретања (*Naprijalo v. Croatia*, бр. 66485/01, став 62, 13. новембар 2003);
- Кривични поступци за злоупотребу службеног овлашћења од стране полицајаца (*Caloc v. France*, бр. 33951/96, став 120, ECHR 2000 IX);
- Одмакла старост подносиоца представке (*Codarcea v. Romania*, бр. 31675/04, став 89, 2. јун 2009);
- Поступци за увећање пензије због нарушеног здравља подносиоца представке и потребе за плаћање медицинског третмана (*Mocie v. France*, бр. 46096/99, став 22, 8. април 2003).

(ii) *Изузетна позорност:*

- Родитељи са ограниченим родитељским ауторитетом (због потенцијално озбиљних и неповратних последица на однос родитеља и детета). Поступци које су покренули родитељи ради смештања и чувања њихове деце у државним установама или ради сопственог старатељства и права приступа захтевају изузетну

брзину. Према мишљењу суда, такви поступци су одлучујући за будуће односе између родитеља и деце, они имају *посебан иреверзибилан квалитет* (*Paulsen-Medalen and Svensson v. Sweden*, 19. фебруар 1998, став 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1998 I);

- Поступци који се односе на лица која се сматрају угроженим јер болују од неизлечиве болести или им је умањен очекивани животни век: особе са инвалидитетом, особе која имају HIV/AIDS (*V.A.M. v. Serbia*, бр. 39177/05, ставови 98-101, 13. март 2007; *X v. France*, 31. март 1992, Серија А бр. 234 С).

VI МЕЃУСОБАН ОДНОС ПРАВА НА ПРАВИЧНО СУЂЕЊЕ И ДРУГИХ КОНВЕНЦИЈСКИХ ЗАХТЕВА

Суд проширује идеју правичног суђења у разумном року и на друге чланове Конвенције кроз процесна права која проистичу из принципа супсидијарности (члан 8, 9, 10 Конвенције). Ови чланови захтевају правосудну једнакост у интерним судским поступцима.

- Пошто се предмет односи на развод и бригу о деци,

а присутно је питање прекомерне дужине поступка, представку треба испитати по службеној дужности на основу члана 8 (*Mezl v. the Czech Republic*, бр. 27726/03, 9. јануар 2007; *Reslová v. the Czech Republic*, бр. 7550/04, 18. јул 2006);

- Захтев за ажурношћу и разумном брзином имплицитан је у контексту медицинског немара и смрти сина подносиоца представке. Чак и тамо где могу постојати препреке или потешкоће које спречавају напредак у истрази у одређеној ситуацији, брза реакција надлежних органа од виталног је значаја за одржавање поверења јавности у приврженост владавини права и за спречавање било какве појаве тајних споразума или толерисања незаконитих радњи (*Šilih v. Slovenia* [GC], бр. 71463/01, ставови 192-211, 9. април 2009).

VII ОБАВЕЗА ДРЖАВЕ ДА ОБЕЗБЕДИ ДЕЛОТВОРАН ПРАВНИ ЛЕК КОЈИ ЈЕ ОДМАХ ДОСТУПАН, ОДГОВАРАЈУЋИ И ЕФИКАСАН

1. Делотворност правног лека у убрзавању поступка

(i) Ситуација у Пољској

Било би добро да се представи механизам правног лека који је уведен у Пољској. Дана 30. октобра 1998. године, када је Суд дао своју пресуду у предмету *Styranowski* и по први пут установио повреду члана 6 става 1 у Пољској на основу прекомерне дужине поступка (видети *Styranowski v. Poland*, 30. октобар 1998, ставови 57-58 Извештаја о пресудама и одлукама 1998 VIII).

У пресуди *Kudła v. Poland* ([GC], бр. 30210/96, ECHR 2000 XI), суд је одлучио да не постоји делотворан правни лек који би надокнадио прекомерну дужину трајања поступка. У поменутој *Kudła* пресуди, Суд је утврдио да тада постојећи правни лекови нису испунили стандард „ефикасности“ неопходан за потребе члана 13 јер потребни правни лек против неоправданих кашњења поступака мора бити ефикасан и у закону и у пракси (ставови 158-159).

Дана 17. јуна 2004. године домаће власти донеле су Закон о жалбама на кршење права на суђење у разумном року (*Ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*), који је ступио на снагу 17. септембра 2004. (Закон од 17. јуна 2004. године). Овај закон омогућава подносиоцу представке да оствари компензацију за прекомерну дужину трајања судског

поступка. Максимални износ надокнаде одређен је у висини од 10.000 злота (2.500 евра), али се комплементарна надокнада може добити у складу са чланом 417 Грађанског законика. Суд је проценио да је овај правни лек ефикасан (*Charzyński v. Poland* бр. 15212/03 (dec.), ставови 36-43 ECHR 2005-V; *Ratajczyk v. Poland* бр. 11215/02 (dec.), ECHR 2005-VIII; и пресуда у предмету *Krasuski v. Poland*, бр. 61444/00, ставови 68-73, ECHR 2005-V).

Закон од 17. јуна 2004. о измени акта Грађанског законика и неколико других аката председник је потписао 5 јула 2004, а ступио је на снагу 1. септембра 2004. Ова измена нуди могућност остваривања надокнаде за прекомерну дужину поступка закључно са периодом од три године након завршетка.

Закон од 17. јуна 2004. имао је недостатке јер није обезбедио диспозицију која пружа могућност жалбе на прекомерну дужину уводног/претходног поступка (*Bąk v. Poland*, бр. 7870/04, став 73, 16. јануар 2007). Ниво надокнаде се сматрао исувише ниским.

Дана 20. фебруара 2009. дошло је до измена Закона од 17. јуна 2004. Законодавац је обезбедио могућност жалбе на дужину претходног поступка. Износ надокнаде је повећан на 20.000 злота (5.000 евра).

Као последица тога, у Пољској је на Суду одбијено око 600 нерешених предмета јер нису исцрпљена сва домаћа правна средства у 2005. години.

Међутим, од тада, сваке године најмање 300 на први поглед утемељених представки везаних за притужбе о повреди права на суђење у разумном року поднето је Суду од стране лица која су исцрпела све правне лекове у складу са Законом из 2004. године. Као и у предметима описаним у наставку, подносиоци се жале на прекомерну дужину поступака и одбијање домаћих судова да им одобре одговарајуће обештећење за кршење члана 6 става 1 Конвенције.

Тренутно пред Судом постоји око 400 нерешених предмета који се односе на жалбе због дужине трајања поступка, од којих је пољска влада обавештена о 61 предмету, а остатак је планиран за комуникацију и испитивање на основу члана 28 става 1 (б) Конвенције у оквиру поступка пилот пресуде у складу с Правилем 61 Пословника Суда (*Sucheck v. Poland and 4 other applicants*, бр. 23201/11, 16. јул 2009).

(ii) Ситуација у Словачкој:

Други пример представља словачка уставна жалба на основу члана 127 (после измене 90/2001 Coll.) Устава. Овај случај је важан у погледу признања на име нематеријалне штете.

У својој одлуци у представци *Bako v. Slovakia* (бр.

60227/00, 15. март 2005), Суд је признао да је, када се ради о жалбама по члану 127 Устава у погледу дужине поступка, пракса Уставног суда била да одвојено испита сегменте тих поступака који се одвијају пред различитим судовима. Ова пракса је произашла из потребе Уставног суда да одвојено идентификује надлежне органе који би могли бити одговорни за кршење људских права подносиоца жалбе и основних слобода. Уколико је то случај, домаће власти би онда наредиле тим органима да обезбеде одговарајуће обештећење за дотичне особе. У одлуци Суда у предмету *Bako* (наведеном изнад), такође је примећено да је овај приступ био другачији од приступа Суда, који се састоји у испитивању укупне дужине поступка. Пракса је модификована и укупно трајање поступка је узето у обзир, али неке нијансе старе праксе Уставног суда још увек су присутне.

У пресуди *Ištván and Ištvánová v. Slovakia*, бр. 30189/07, ставови 69-71, 12. јун 2012, Суд је утврдио да се правни лек успостављен на основу члана 127 Устава генерално сматрао леком који испуњава захтев из члана 35 става 1 Конвенције у вези са дужином трајања поступка и да је понудио обештећење превентивне и компензацијске природе. Међутим, крајњи ефекат за подносиоца могао се променити када би доступност обештећења према тој одредби

постала зависна од његовог првог подношења жалбе председнику суда према Закону о судовима. Таква жалба није дала повода за надокнаду и била је налик сличној врсти жалбе која се могла поднети у складу са државном администрацијом Закона о судовима, за коју се утврдило да није делотворан правни лек. Осим тога, постојале су недоследности у судској пракси Уставног суда у вези са периодом који мора да прође пре подношења уставне жалбе. Ситуација подносилаца у вези са исцрпљивањем правних лекова пред Уставним судом зависила је од броја променљивих фактора без поузданих смерница или предвидивог исхода. За такву ситуацију се није могло сматрати да је у складу са принципом правне сигурности.

(iii) Ситуација у Француској:

У Француској је право на правично суђење у разумном року уведено Законом од 15. јуна 2000. године у оквиру преамбуле француског Закона о кривичном поступку. Најважнија диспозиција у француском праву која прописује право на правично суђење у разумном року јесте члан Л111-3 Закона о организацији правосуђа.

Из решења у предмету *Giummarra and others v. France*

од 12. јуна 2001, Суд је одлучио да ће се у случају прекомерне дужине судских и управних поступака тужбе за неуспехе у функционисању правосуђа, на основу чланова Л 141.1 и Л 141.2 (бивши члан Л 781.1) Закона о организацији правосуђа, подносити француском управном суду пре него што се представка поднесе Суду. У противном, Суд одбија представку као неприхватљиву јер нису исцрпљени сви домаћи правни лекови (*Zakon o organizaciji правосуђа*, са последњим изменама, Уредба бр. 2006-673 од 8. јуна 2006, *Mifsud v. France* (dec.) [GC], бр. 57220/00, ECHR 2002 VIII).

Француски Државни савет (*Conseil d'Etat*) сматра да одговорност за прекомерну дужину управног поступка спада под његову јурисдикцију од дана објављивања пресуде *Ministry of Justice v. Magiera* од 28. јуна 2002, тј. од 1. јануара 2003.

Дана 28. јула 2005, декрет бр. 2005-911, који је ступио на снагу 1. септембра 2005. године, потврдио је надлежност француског Државног савета да испита ове жалбе у првом и другом степену. Ова жалба се, према оцени Суда, сматра делотворним правним леком.

Француски касациони суд сматра да пропуст да се

случај испита у разумном року не представља повод за обуставу поступка и нема утицаја на коначну пресуду *in meriti* предмета.

Почетак поступка представља тренутак покретања грађанске парнице. Овај почетак је одложен до тренутка признавања права на подношење појединачне жалбе Суду од стране државе. То је случај у Француској од 2. октобра 1981. године.

У Француској, приликом процене дужине поступка треба узети у обзир претходни управни поступак (Представка бр. 49580/99, *Santoni v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 29. јула 2003) и управне поступке који се тичу сукоба надлежности управне и других власти (Представка бр. 15175/89, *Allenet and Ribemont v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 10. фебруара 1995).

Истовремено, француски касациони суд је проценио да се члан Л.141-1 (бивши члан Л. 781-1) Закона о организацији правосуђа не односи на административне институције и тиме се не односи ни на управни поступак. Једини изузетак је када управни поступци представљају неопходан елемент судског поступка (*Vallar v. Agent judiciaire du Trésor Gaz Pal, Cassation Court*, 5-6. октобар 2005).

Почетак казних поступака представља датум подношења оптужнице (Представка бр. 21/1997/805/1008 и 22/1997/806/1009, *Reinhardt and Slimane-Kaid v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 31. марта 1998). Период који је узет у обзир покрива целокупан поступак до доношења коначне одлуке о основаности предмета (Представка бр. 36436/97, *Piron v. France*, пресуда од 14. новембра 2000), укључујући претходни поступак (Представка бр. 50268/99, *Rouille v. France*, пресуда Европског суда за људска права од 6. јануара 2004).

2. Услови за ефективност компензацијског правног лека: разуман износ у разумном року

Прва пресуда Суда којом је утврђена повреда Конвенције за неосновану дужину парничног поступка била је *Sarriano v. Italy* (1), Br.9381/81, C, 25. јун 1987.

Након тога Суд је изјавио да постоји структурални проблем у вези са прекомерном дужином поступака у Италији (*Bottazzi v. Italy* [GC], бр. 34884/97, ECHR 1999 V):

Установљена учесталост кршења показује да постоји акумулација идентичних кршења која су

довољно бројна да се не могу сматрати само изолованим инцидентима. Таква кршења одражавају трајно стање које још увек није исправљено и у односу на које странке у поступку немају домаће правно средство. На тај начин, ова акумулација кршења представља праксу која је у супротности са Конвенцијом.

Такође погледати *A.P. v. Italy* [GC], бр. 35265/97, 28. јул 1999; *Di Mauro v. Italy* [GC], бр. 34256/96, став 22, ECHR 1999 V.

Након бројних пресуда Европског суда за људска права које су установиле повреду Одељка 6 става 1 Конвенције о дужини интерних поступака, донет је Закон бр. 89 од 24. марта 2001. године (тзв. *legge Pinto*). Према Закону бр. 89, захтев се може поднети како за материјалну тако и за нематеријалну штету (видети Одељак 1 (1) Закона). Акција се може покренути у било ком тренутку, чак и док је поступак о меритуму у току. Ово је последица чињенице да се на овај правни лек примењују различита правила и да су надлежни различити судски органи (Апелациони суд одређен критеријумима из члана 11 Закона о кривичном поступку). У решењу *Brusco v. Italy* (dec.), бр. 69789/01, ECHR 2001 IX, Суд је одлучио да врати нерешене случајеве и обавезао италијанску владу да обезбеди

надокнаду подносиоцима представке према члану 3 Закона „Пинто“.

Године 2003. представка у случају *Scordino v. Italy* ((dec.), бр. 36813/97, ECHR 2003 IVI) проглашена је прихватљивом, иако подносилац није уложио касациону жалбу. Суд је сматрао да је италијански Касациони суд прогласио себе ненадлежним да испита *in meriti* прекомерну дужину поступака (претходно покренути предмети *mutatis mutandis* проглашени су неприхватљивим) тако да то није био ефикасан правни лек за подносиоца захтева.

У пресуди *Scordino v. Italy* (бр. 1) [GC], бр. 36813/97, став 195, ECHR 2006 V, и осам других пресуда против Италије донесених 29. марта 2006. године, Суд је навео: „... не може се искључити могућност да ће превелика одлагања у поступку надокнаде довести до неадекватности правног лека“.

У одлуци о неприхватљивости *Vittorio Garino v. Italy* (dec), нос. 16605/03, 16641/03 и 16644/03, 18. мај 2006, Суд је одлучио да је накнада од око 50% суме претходно додељене Судском одлуком довољна да се подносилац више не сматра жртвом кршења члана 6.

У одлукама *Gaglione and Others v. Italy*, нос. 45867/07 и

остали, 21. децембар 2010. и *Belperio and Ciarmoli v. Italy*, бр. 7932/04, 21. децембар 2010, покренуто је питање проблема прекомерне дужине трајања поступака за надокнаду за прекомерну дужину трајања поступака.

У 2012. години забележено је око 7.000 предмета покренутих између 1. јануара 2007. и 30. јуна 2012. у вези са извршењем или дужином поступака *Pinto* пред Судом (ради поређења: пољски закон не прописује могућност жалбе на дужину поступка за надокнаду за прекомерну дужину поступака *in meriti*, видети и: *Süßmann v. Germany*, 16. септембар 1996, став 39, *Izveštaji o presudama i odlukama 1996 IV*). Дана 13. децембра 2012, Суд је затражио од италијанској власти да закључе пријатељско поравнање на националном нивоу. Италијанска влада је почела да обештећује подносиоце. Као последица тога, Суд је одбацио случајеве, нпр. *Renato Loffredo and 59 others v. Italy*, бр. 10741/10, *Antonio Recano v. Italy and 68 others*, бр. 66394/11.

Поређење правног лека против прекомерне дужине кривичних и парничних поступака у државама чланицама Савета Европе представљено је у две важне скорашње пресуде Суда: *Glykantzi v. Greece*, бр. 40150/09, 30. октобар 2012. и *Michelioudakis v. Greece*, бр. 54447/10, 3. април 2012.

ЗАКЉУЧАК

Значајан напредак постигнут је у вези са прекомерном дужином поступка захваљујући Европском суду за људска права и Савету Европе.

Земље са системским проблемима дефинисане су судском праксом Суда, а ефикасни правни лекови засновани су или се успостављају уз помоћ Савета Европе. Назначене су области које захтевају хитност и државни ограни, тачније законодавна тела и судови, спровели су одговарајуће реформе и измене тумачења закона који су на снази. У већини земаља, овај процес је завршен, а и у другима се приводи крају. Смернице за компензацију су углавном одређене на националном и европском нивоу. Савет Европе континуирано прати стање у државама чланицама. Уколико је потребно, суд увек може доделити комплементарну надокнаду која је претходно одобрена подносиоцу на националном нивоу ако износ одобрен од стране националних судова доводи до тога да подносилац изгуби статус жртве у складу са дефиницијом у Стразбуру. У оваквим ситуацијама Суд узима у обзир новчану и нематеријалну штету, трошкове и издатке које је имао подносилац представке.

Све је више и више области које су обухваћене Конвенцијом и члан 6 се примењује на скоро све врсте поступака са изузетком пореских обвезника (а чак се и то мења), страних држављана по питању њихових права на улазак у земљу и боравак у њој, званичника са ауторитетом доношења одлука и спорова око политичких представљања.

Временски оквир у начелу обухвата комплетан поступак, укључујући чак и административну фазу која претходи судском поступку (*dies ad quem*), а такође обухвата и фазу извршења правоснажне пресуде (*dies ad quo*).

Контрола права на суђење у разумном року јесте основно достигнуће Европског суда за људска права и Савета Европе.

Наметањем обавезе државама да поштују право на правично суђење у разумном року и санкционисањем у случају непоштовања, Европски суд за људска права и Савет Европе иницирали су бројне правосудне реформе у државама чланицама.

Vida Petrović-Škero,

Judge of the Supreme Court of Serbia (2003-2015)

President of the Supreme Court of Serbia (2005 - 2009)

Dagmara Rajska*,

Doctor of Laws

University Aix-Marseille, France

Lawyer at the European Court of Human Rights

RIGHT TO A FAIR TRIAL WITHIN REASONABLE TIME

“Justicia Cunctator est Justicia Denego”

(Justice delayed is justice denied).

Article 6 § 1 of the European Convention on Human Rights (“the Convention”) establishes a procedural right to a fair hearing within a reasonable time. The largest number of cases in the European Court of Human Rights concern Article 6 of the Convention and many of them deal with the excessive length of proceedings.

This is not revealed in the official annual statistics of judgments stating whether or not there is a violation of the Convention. This is the consequence of the fact that most of these cases are rejected as manifestly ill-founded by a single judge. The majority of the remaining cases end with a friendly settlement. Only a very small number of cases give a reason to deliver a judgment and this is when the parties don’t accept the proposed friendly settlement.

Article 6 is fully autonomous from the way the domestic procedure determines the length of procedural actions, with the result that a breach of the domestic time-limit will

* I am grateful to Klaudiusz Ryngielewicz, Head of Division, Deputy Registrar, for his helpful comments and instructions as regards the excessive length of proceedings, particularly in Poland (Rajska D., Ryngielewicz K., *Nadmierna długość postępowania w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka* (Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights, *Przegląd sądowy*, 2014); Slovakia and Italy (Rajska D., Ryngielewicz K., *Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights*, *Aracne*, 2015).

not necessarily show a breach of Article 6. Unlike in many national systems, under the European Courts of Human Rights' ("the Court") case-law there is no fixed time-limit for any particular type of proceedings, and all situations are examined on a case-by-case basis.

The "reasonable time" requirement applies both to civil and to criminal cases. This is not only a matter of a prompt trial, but of fair proceedings, which in the light of all the circumstances, should result in proper resolution of a legally-uncertain situation within a reasonable time period according to the overall assessment (*Deumeland v. Germany*, 29 May 1986, § 90, Series A no. 100; *Wemhoff v. Germany*, 27 June 1968, § 18, Series A no. 7; *Boddaert v. Belgium*, 12 October 1992, § 36, Series A no. 235-D). In requiring the case to be heard "within a reasonable time", the Convention underlines the importance of rendering justice without delays which otherwise might jeopardise its effectiveness and credibility (*H. v. France*, 24 October 1989, § 58, Series A no. 162-A).

Article 6 § 1 obligates the Contracting States to organise their legal systems so as to enable the courts to comply with its various requirements. A positive obligation arises for the state under Article 13 of the Convention to create a remedy within any civil or criminal case to speed up a protracted procedure for the purpose of Article 6 (*Kudla v.*

Poland [GC], no. 30210/96, § 133, ECHR 2000-XI).

An accumulation of breaches by the State constitutes a practice that is incompatible with the Convention (*Bottazzi v. Italy* [GC], no. 34884/97, § 22, ECHR 1999-V).

I APPLICABILITY OF ARTICLE 6 § 1 TO PROCEEDINGS RELATING TO "CIVIL RIGHTS AND OBLIGATIONS"

Article 6 widely covers all proceedings and the result is decisive for private rights and obligations (*König v. Germany*, 28 June 1978, § 90, Series A no. 27) and encompasses all aspects of private continental law with pecuniary implications for the applicant as the determining factor (*Editions Périscope v. France*, 26 March 1992, § 40, Series A no. 234-B). The notion of civil rights and obligations is autonomous as the essentially substantive definition is worked out by the Court, independently from the definition established in the domestic law of member States.

Article 6 is applicable to disputes between private individuals and public authorities if the administrative proceedings involved affect the exercise of property rights.

Article 6 is also applicable to compensations proceedings, social security and welfare assistance, disputes in the civil service with the exception of the officials with power to make decisions (*Eskelinen and Others v. Finland*, no. 43803/98, § 62, 8 August 2006):

“To recapitulate, in order for the respondent State to be able to rely before the Court on the applicant’s status as a civil servant in excluding the protection embodied in Article 6, two conditions must be fulfilled. Firstly, the State in its national law must have expressly excluded access to a court for the post or category of staff in question. Secondly, the exclusion must be justified on objective grounds in the State’s interest. The mere fact that the applicant is in a sector or department which participates in the exercise of power conferred by public law is not in itself decisive. In order for the exclusion to be justified, it is not enough for the State to establish that the civil servant in question participates in the exercise of public power or that there exists, to use the words of the Court in Pellegrin, a “special bond of trust and loyalty” between the civil servant and the State, as employer. It is also for the State to show that the subject matter of the dispute in issue is related to the exercise of State power or that it has called into question the special bond. Thus, there can in principle be no justification for the exclusion from the guarantees of Article 6 of ordinary labour disputes, such as those relating to salaries, allowances

or similar entitlements, on the basis of the special nature of relationship between the particular civil servant and the State in question. There will, in effect, be a presumption that Article 6 applies”.

Article 6 doesn’t apply to the litigations concerning requests for asylum in respect of decisions of entry, stay and deportations of aliens, even having repercussions on the private and family life of applicants (*Maaouia v. France* [GC], no. 39652/98, CEDH 2000-X, *Penafiel Salgado v. Spain* (dec.), no. 65964/01, 16 April 2002, and *Sardinas Albo v. Italy* (dec.), no. 56271/00, CEDH 2004-I, *Mamatkoulov and Askarov v. Turkey* [GC], no. 46827/99 and 46951/99, CEDH 2005-I). The disputes concerning political representation remain also outside the scope of Article 6.

There is a recent change of jurisprudence concerning tax disputes that allow cases to be examined even though these litigations were for a long time excluded from the scope of Article 6 (*Ferrazzini v. Italy* [GC], no. 44759/98, § 29, ECHR 2001-VII). The Court has already examined issues concerning tax deduction in the case of *“Bulves” AD v. Bulgaria*, cited above, and the follow-up case *Business Support Centre v. Bulgaria*, no. 6689/03, 18 March 2010. As the issue of application of Article 6 to tax disputes wasn’t clearly defined in these judgments, a

new case has been communicated to the Government for observations: *Formela v. Poland* no. 31651/08. The Court will soon decide if it is competent to examine *in meriti* the compliance of the tax disputes with Article 6.

II APPLICABILITY OF ARTICLE 6 § 1 TO PROCEEDINGS RELATING TO “ANY CRIMINAL CHARGE”

The notion of criminal charge is as autonomous as the notion of civil rights and obligations described in the previous paragraph.

For the Court, the complaint of a victim in the criminal proceedings will be inadmissible as incompatible *rationae materiae*, because all the aspects of the criminal proceedings against third persons don't fall under the scope of the Article 6 of the Convention (À *contrario* some incidental judgments: *Krzak v. Poland*, no. 51515/99, 6 April 2004; *Pieniążek v. Poland*, no. 62179/00, 28 September 2004). For example, according to Polish law, a victim of a crime can complain about the excessive length of criminal proceedings (higher protection in compliance with the margin of appreciation).

Article 6 doesn't apply to reopening of criminal and civil proceedings, but it will apply from the moment that the proceedings are reopened.

The protection of Article 6 doesn't cover the modalities of the execution of sentences, for example the proceedings engaged to obtain a leave in the execution of the penalty (but this situation should be examined *ex officio* under Article 8).

It is essential to specify the beginning and the end of the period taken into consideration in order to calculate the length of the civil and criminal proceedings.

III STARTING-POINT OF PERIOD (*DIES A QUO*)

In criminal proceedings, the time period begins from the date of the notification of charges (*Neumeister v. Austria*, 27 June 1968, § 18, Series A no. 8).

The concept of a charge is autonomous and may be defined as “the official notification given to an individual by the competent authority of an allegation that he has committed a criminal offence.” (*Deweert v. Belgium*, 27 February 1980, § 46, Series A no. 35) and “it may in some instances take

the form of other measures which carry the implication of such an allegation and which likewise substantially affect the situation of the suspect” (Foti and Others v. Italy, 10 December 1982, § 52, Series A no. 56), e.g. the date of opening the preliminary proceedings (Ringeisen v. Austria, 16 July 1971, § 110, Series A no. 13), the date on which the arrest warrant (Boddaert v. Belgium, 12 October 1992, § 35, Series A no. 235-D) or the search warrant (Eckle v. Germany, 15 July 1982, § 75, Series A no. 51) was issued, the date of the applicant’s actual arrest (Wemhoff v. Germany, 27 June 1968, § 19, Series A no. 7) etc.

In civil proceedings, the time period begins from the moment the action was lodged before the competent court or when the applicant joined the ongoing proceedings (*Bock v. Germany*, 29 March 1989, § 35, Series A no. 150). This period can include the mandatory preliminary administrative procedure that precedes the civil judicial proceedings (*König v. Germany*, 28 June 1978, § 98, Series A no. 27, *Kress v. France* [GC], no. 39594/98, § 90, ECHR 2001-VI) or proceedings before the notaries ordered and approved by the courts (*Siegel v. France*, no. 36350/97, § 33-38, ECHR 2000-XII).

As regards the intervention of third parties in civil proceedings, the following distinction should be made: where the applicant has intervened in domestic proceedings

only on his or her own behalf the period to be taken into consideration begins to run from that date, whereas if the applicant has declared his or her intention to continue the proceedings as heir he or she can complain of the entire length of the proceedings (*Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, § 220, ECHR 2006-V).

The applicability of Article 6 § 1 to preliminary proceedings will depend on whether certain conditions are fulfilled (*Micallef v. Malta* [GC], no. 17056/06, § 83-86, ECHR 2009).

IV END OF PERIOD (*DIES AD QUEM*)

In principle, the period taken into consideration by the Court ends when the last decision delivered by the domestic legal system has become final and been executed.

The period taken into consideration covers the whole of the proceedings, including appeal proceedings (*König v. Germany*, 28 June 1978, § 98, Series A no. 27, *Delcourt v. Belgium*, 17 January 1970, § 25-26, Series A no. 11).

The cassation proceedings before the Supreme Court or Cassation Court are covered by the requirements of Article 6. The member States aren’t obligated to establish the

extraordinary remedies, but if they exist, they should fill in these requirements of fair trial (*Siałkowska v. Poland*, no. 8932/05, § 106, 22 March 2007).

Proceedings before a Constitutional Court are taken into consideration where, although the court has no jurisdiction to rule on the merits, its decision is capable of affecting the outcome of the dispute before the ordinary court (*Süßmann v. Germany*, 16 September 1996, § 39, Reports of Judgments and Decisions 1996-IV).

Proceedings concerning the referral of a question to the CJEC/CJEU for a preliminary ruling are not taken into consideration (*Pafitis and Others v. Greece*, 26 February 1998, § 95, Reports of Judgments and Decisions 1998-I).

V CRITERIA FOR DECIDING ON WHETHER THE DURATION OF PROCEEDINGS IS JUSTIFIED

Reasonableness of the length of proceedings must be assessed in each individual case, subject to specific circumstances on the basis of criteria established in the practice of the court (*Frydlender v. France* [GC], no. 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII):

1. Complexity of the case
2. Conduct of the applicant
3. Conduct of the relevant authorities
4. Stake for the applicant in the dispute

Principles

While there is no established general guidance on the time allowed by Article 6, it depends primarily on the number of court instances involved and the circumstances of a particular case. A close observer can see that the requirement to proceed in reasonable time isn't respected when a case lasts more than three years at one instance (*Guincho v. Portugal*, 10 July 1984, §29-41, Series A no. 81), five years *Donnadieu v. France* (no. 2), no. 19249/02, § 46, 7 February 2006) at two instances, and six years at three levels of jurisdiction (*Gossa v. Poland*, no. 47986/99, § 66-72, 9 January 2007).

The Court has pointed out that they expect the government bodies to act particularly promptly in cases in which domestic laws call for urgent proceedings (*Stevanović v. Serbia*, no. 26642/05, § 55, 9 October 2007; *Stanković v. Serbia*, no. 29907/05, § 29, 16 December 2008).

1. Complexity of the case

Making a decision within a reasonable time does not mean that speed should prevail over the quality of the judgment; Article 6 enhances the general principle of proper administration of justice. The court takes into account the specific complexity of legal and factual issues (*Papachelas v. Greece* [GC], no. 31423/96, § 39, ECHR 1999-II and) particularly:

- The number of the parties or defendants (*Angelucci v. Italy*, § 15, 19 February 1991, Series A no. 196-Cand) and witnesses (*Neumeister v. Austria*, “As to the law”, §21, and “The facts”, §19, 27 June 1968, Series A no. 8);
- Extensiveness of material evidence (*Neumeister v. Austria*, 27 June 1968, Series A no. 8);
- Delay by a trial court in ordering experts’ opinions (*Francesco Lombardo v. Italy*, 26 November 1992, § 22, Series A no. 249-B);
- Failure to obtain an expert opinion ordered by a court (*Capuano v. Italy*, 25 June 1987, § 32, Series A no. 119; *Rawa v. Poland*, no. 38804/97, § 49-54, 14 January 2003);

- International elements, particularly with respect to obtaining evidence (*Van Pelt v. France*, no. 31070/96, § 35 - 49, 23 May 2000);
- Death of one of the parties in the course of the proceedings (*Cardarelli v. Italy*, 27 February 1992, § 17, Series A no. 229-G);
- Stale event that was the subject matter of the lawsuit (*Kostovska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 44353/02, § 42, 15 June 2006);
- Effective control of the proceedings by the courts, more particularly assessing which motions of the parties on presentation of evidence are justified and necessary for proper conducting of the proceedings (*Uljar and Others v. Croatia*, no. 32668/02, § 37, 8 March 2007);

Most often it is accepted that a case has “certain complexity” but, it doesn’t justify the excessive length of the proceedings (e.g. the legal status of the employer who underwent several status changes in the course of time; a divorce that also includes deciding on the maintenance of and care for a child). However, there are cases where the complexity of the domestic proceedings may explain their length, but even then the member State responsible in the

case when the duration of the proceedings is excessive (*Tierce v. San Marino*, no. 69700/01, § 31, ECHR 2003-VII).

2. Conduct of the applicant

- A violation will be established if a government body is predominantly responsible for the length, and not the applicant, the party is expected to be prompt in undertaking procedural actions/to cooperate with the national authorities (*Bunčič v. Slovenia*, no. 42852/02, § 54 - 59, 24 January 2008);
- It cannot be expected that the defendant (the accused) will actively contribute to the speeding up of the proceedings that may result in his/her sentencing (*Eckle v. Germany*, 15 July 1982, § 82, Series A no. 51);
- Delaying tactics used by one of the parties don't dispense the authorities from their duty to ensure that the proceedings are conducted within a reasonable time (*Mincheva v. Bulgaria*, no. 21558/03, § 68, 2 September 2010).

i) *Examples of behaviour of the parties contributing to the length of the proceedings:*

- If the applicant fails to attend hearings by fault (*A. Skočajić and T. Bjelić v. Serbia*, no. 9460/05, "The law" p. 2; 18 September 2007);
- If the applicant frequently and without justification requests adjournment of a hearing (*Šoć v. Croatia*, no. 47863/99, § 104-117, 9 May 2003);
- If the applicant fails to submit the exact address to the court (*Bunčič v. Slovenia*, no. 42852/02, § 57, 24 January 2008);
- If the applicant fails to respond to the warrant of arrest or escapes (*Erdogan v. Turkey*, p. 2, no. 14723/89, 9 July 1992);
- Frequent changes of lawyer or very large number of attorneys present at the hearing (*Bock v. Germany*, 29 March 1989, § 41, Series A no. 150);
- If the applicant presents new facts that need to be verified, which turn out to be incorrect (*Buchholz v. Germany*, 6 May 1981, § 56 and 59, Series A no. 42);

- If the applicant fails to submit the documents necessary for further development of the proceedings (*Ivka Ljubičić v. Croatia*, “The law” p. 2, no. 17338/05, 10 May 2007);
- If the applicant’s attorney regularly attends the hearings, and the courts fail to make any progress for many years because of inability to hear the applicant in person (abroad, ill), instead of adjudicating on the basis of other evidence (*Popović v. Serbia*, no. 38350/04, § 33-36, 20 November 2007);
- The fact that the applicant used the remedies available under domestic law may prolong the length of the proceedings but it cannot be attributed to the respondent State (*Eckle v. Germany*, 15 July 1982, § 82, Series A no. 51);
- Unsuccessful attempt at a friendly settlement (*Trevisan v. Italy*, 26 February 1993, § 18, Series A no. 257-F) or attempt to secure a friendly settlement (*Laino v. Italy* [GC], no. 33158/96, § 22, ECHR 1999-I);
- Referral to a court which lacks jurisdiction (*Beaumartin v. France*, 24 November 1994, § 12-13, Series A no. 296-B; *Allenet de Ribemont v. France*, 10 February 1995, § 53, Series A no. 308).

3. Conduct of the relevant authorities

Only delays which the state may be deemed to be responsible may justify a finding that a requirement of “reasonable time” was not respected.

One should primarily keep in mind that the court manages the proceedings and that it is obliged to ensure that the parties don’t abuse their procedural rights with the aim to protract the proceedings. The principle of the good faith of the parties appears to be a crucial principle in judicial development of a lawsuit (*Ringelsen v. Austria*, 16 July 1971, § 110, Series A no. 13; *König v. Germany (merits)*, 28 June 1978, § 103 and 108, Series A no. 27; *Eckle v. Germany*, 15 July 1982, § 82 and 90, Series A no. 51; *Bock v. Germany*, 29 March 1989, § 41, Series A no. 150).

i) Unjustified inactivity of the national jurisdictions:

- ‘Ping-pong’ effect (*Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 14258/03, § 58, 7 February 2008; *Wierciszewska v. Poland*, no. 41431/98, § 46, 25 November 2003; *Pavlyulynets v. Ukraine*, no. 70767/01, § 51, 6 September 2005).
- Failure to set down (hearings) within a longer time period

(*Napijalo v. Croatia*, no. 66485/01, § 61, 13 November 2003; *Plazonić v. Croatia*, no. 26455/04, 6 March 2008, *Plazonić v. Croatia*, 2008);

- A delay during a particular phase of the proceedings may be permissible provided that the total duration of the proceedings is not excessive (*Pretto and Others v. Italy*, 8 December 1983, § 37, Series A no. 71);
- Failure to decide on the points of law by the Supreme Court during nearly three years even in the context of chronic overload (*Markoski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 22928/03, § 27-42, 2 November 2006; see also *Jelavić-Mitrović v. Croatia*, no. 9591/02, § 28, 13 January 2005; *Debelić v. Croatia*, no. 9235/04, § 38, 12 October 2006); thus, excessive workload cannot be taken into consideration (*Pammel v. Germany*, 1 July 1997, § 69, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV). Nonetheless, the member state can't be held responsible for a temporary backlog, if it has taken reasonably prompt action to remedy this situation (*Buchholz v. Germany*, 6 May 1981, § 51, Series A no. 42).
- Although this obligation also applies to a Constitutional Court, when so applied it cannot be construed in the same way as for an ordinary court. Its role as guardian of the

Constitution makes it particularly necessary sometimes for a Constitutional Court to take into account considerations other than the mere chronological order in which cases are entered on the list, such as the nature of a case and its importance in political and social terms. Furthermore while Article 6 requires that judicial proceedings be expeditious, it also lays emphasis on the more general principle of the proper administration of justice (*Süßmann v. Germany*, 16 September 1996, § 56-57, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV).

- Delay in drawing up a judgment after it has been delivered, in serving it, or, in, in filing it with the registry (*B. v. Austria*, 28 March 1990, § 16, Series A no. 175; *Eckle v. Germany (merits)*, 15 July 1982, § 84, Series A no. 51; *Terranova v. Italy*, 4 December 1995, § 22, Series A no. 337-B).
- Delay in compilation of the finding of the expert witness, the court is obliged to ensure that expert witnesses submit their findings within a reasonable time period (*Nankov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 26541/02, § 46, 29 November 2007);
- Misplacing of the case for over two years (*Bulović v. Serbia*, no. 14145/04, § 52, 1 April 2008);

- Many changes of judges in the same case (*Majkrzyk v. Poland*, no. 52168/99, § 23 and 62, 6 May 2003);
- Failure to organise a system of enforcement of judgments that is effective both in law and in practice and ensures their enforcement without undue delay (*EVT Company v. Serbia*, no. 3102/05, § 52-54, 21 June 2007);
- For four years, the court checked the health of the party and his/her incapacity to be heard in the proceedings, instead of adjudicating on the basis of the available evidence (*Popović v. Serbia*, no. 38350/04, § 33-36, 20 November 2007);
- Extending proceedings in order to determine paternity, because the defendant was avoiding a DNA test, instead of adjudicating on the basis of the rule on the burden of proof (*Mikulić v. Croatia*, no. 53176/99, § 44-46, ECHR 2002-I);
- Enforcement of a judgment is also covered by a right to a fair trial without unreasonable delay (*Bulović v. Serbia*, no. 14145/04, 1 April 2008).

4. Stake for the applicant in the dispute

i) Particular diligence

- In criminal proceedings, proceedings should be particularly prompt when the accused is in custody (*Jablonski v. Poland*, no. 33492/96, § 102-105, 21 December 2000);
- Employment disputes (*König v. Germany*, 28 June 1978, § 111, Series A no. 27);
- Proceedings for exercising the right to a pension (*Doceviski v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 66907/01, § 35, 1 March 2007; *Počuča v. Croatia*, no. 38550/02, § 46, 29 June 2006);
- Compensation for damage due to industrial injury/accident at work or traffic and other accidents (*Poje v. Croatia*, no. 29159/03, § 26-28, 9 March 2006; *Dika v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, no. 13270/02, § 59, 31 May 2007);
- Family-law matters – particularly concerning the exercising of parental rights (*V.A.M. v. Serbia*, no. 39177/05, § 98-101, 13 March 2007); child maintenance

(*Jevremović v. Serbia*, no. 3150/05, 17 July 2007);

- Civil-status and capacity matters – determination of paternity; deciding on legal capacity (*Jevremović v. Serbia*, no. 3150/05, § 79-81, 17 July 2007; *Bock v. Germany*, 29 March 1989, § 48-49, Series A no. 150);
- Proceedings for compensation for damage due to torture by the police (*Caloc v. France*, no. 33951/96, § 120, ECHR 2000-IX)
- Proceedings which, due to adjournment, encroach upon the right to the freedom of movement (*Napijalo v. Croatia*, no. 66485/01, § 62, 13 November 2003);
- Criminal proceedings for abuse of powers by police officers (*Caloc v. France*, no. 33951/96, § 120, ECHR 2000-IX);
- Advanced age of the applicant (*Codarcea v. Romania*, no. 31675/04, § 89, 2 June 2009);
- Proceedings to have a pension increased in the view of deterioration of applicant's health and the necessity to pay the medical treatment (*Mocie v. France*, no. 46096/99, § 22, 8 April 2003)

ii) *Exceptional diligence*

- Parents affected by the restriction of parental authority (because of potentially serious and irreversible consequences to the parent-child relationship). Proceedings brought by parents with regard to the placing and keeping of their children in public care or with regard to their own custody and access rights call for exceptional speed. In the Court's view such proceedings are decisive for future relations between parents and children, they have "a particular quality of irreversibility" (*Paulsen-Medalen and Svensson v. Sweden*, 19 February 1998, § 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I).
- Proceedings involving persons vulnerable due to suffering from an incurable disease or with a reduced life expectancy: persons with disabilities; persons with HIV/AIDS (*V.A.M. v. Serbia*, no. 39177/05, § 98-101, 13 March 2007; *X v. France*, 31 March 1992, Series A no. 234-C).

VI INTERACTIONS OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL WITH OTHER CONVENTIONAL REQUIREMENTS

The Court extends the idea of fair trial within reasonable time to other articles of the Convention through procedural rights requirements which derive from the principle of subsidiarity (articles 8, 9, 10 of the Convention). These articles require judicial equity in internal proceedings.

- As the case concerns divorce and child care, and there is an issue of the excessive length of the proceedings, the application should be *ex officio* examined also under Article 8 (*Mezl v. the Czech Republic*, no. 27726/03, 9 January 2007; *Reslová v. the Czech Republic*, no. 7550/04, 18 July 2006);
- A requirement of promptness and reasonable expedition is implicit in the context of medical negligence and the death of the applicants' son. Even where there may be obstacles or difficulties which prevent progress in an investigation in a particular situation, a prompt response by the authorities is vital in maintaining public confidence in their adherence to the rule of law and in preventing any appearance of collusion in or tolerance of unlawful acts (*Šilih v. Slovenia* [GC], no. 71463/01, § 192-211, 9 April 2009).

VII THE STATE'S DUTY TO PROVIDE AN EFFECTIVE DOMESTIC REMEDY THAT IS AT ONCE ACCESSIBLE, APPROPRIATE AND EFFECTUAL

1. The effectiveness of a remedy to expedite the proceedings

(i) *Situation in Poland*

It is good to present the mechanism of the remedy introduced in Poland. On 30 October 1998, when the Court gave its judgment in the case of *Styranowski* and for the first time found a violation of Article 6 § 1 by Poland on account of the excessive length of proceedings (see *Styranowski v. Poland*, 30 October 1998, §§ 57-58 Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII).

In the judgment *Kudła v. Poland* ([GC], no. 30210/96, ECHR 2000-XI), the Court decided that there was no effective remedy to obtain the compensation for the excessive length of the proceedings. In the aforementioned *Kudła* judgment, the Court has found that the then existing legal remedies had not met the standard of 'effectiveness' for the purposes of Article 13 because the required remedy

against undue delays of proceedings must be effective both in law and practice (§ 158-159).

On 17 June 2004, the national authorities established Law on complaints about a breach of the right to a trial within a reasonable time (*Ustawa o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki*). This law entered into force on 17 September 2004 (Law of 17 June 2004). This law permits the applicant to obtain compensation for the excessive length of pending judicial proceedings. The maximum compensation was fixed at 10,000 zlotys (2,500 euros), but the complementary insemination can be obtained according to the Article 417 of the Civil Code. The Court considered that this remedy was effective (*Charzyński v. Poland* no. 15212/03 (dec.), §§ 36-43 ECHR 2005-V; *Ratajczyk v. Poland* no. 11215/02 (dec.), ECHR 2005-VIII; and the judgment in the case of *Krasuski v. Poland*, no. 61444/00, §§ 68-73, ECHR 2005-V).

The Act of 17 June 2004 on an amendment of the Civil Code Act and several other Acts was signed by the President on 5 July 2004 and it entered into force on 1 September 2004. This amendment offers the possibility to obtain compensation for the excessive length of the proceedings for up to three years after the end.

The Law of 17 June 2004 had the lacunas, because it didn't provide the disposition permitting to complain

about the excessive length of the instruction/preliminary proceedings (*Bąk v. Poland*, no. 7870/04, § 73, 16 January 2007). The level of the compensation was considered too low.

On 20 February 2009, there was an amendment to the Law of 17 June 2004. The legislator created the possibility to complain about the length of preliminary proceedings. The amount of indemnisation was increased to 20,000 zlotys (5,000 euros).

In consequence, some 600 Polish cases pending before the Court were rejected for non-exhaustion of domestic remedies in 2005.

However, since then every year at least 300 prima facie well-founded applications concerning complaints about a breach of the right to a hearing within a reasonable time are lodged with the Court by persons who have exhausted the remedies under the 2004 Act. As in the cases described below, the applicants complain about the excessive length of proceedings and the domestic courts' refusal to grant them appropriate redress for the breach of Article 6 § 1 of the Convention.

At present, some 400 cases involving complaints about the length of proceedings are pending before the Court, of which 61 have been communicated to the Polish Government and the remainder earmarked for communication and examination under Article 28 § 1

(b) of the Convention in the frame of pilot-judgment procedure under Rule 61 of the Rules of Court (*Sucheckí v. Poland* and 4 other applicants, no. 23201/11, 16 July 2009).

Another example is the Slovak constitutional complaint under Article 127 (after amendment 90/2001 Coll.) of the Constitution. This case is relevant as regards awards in respect of non-pecuniary damage.

ii) Situation in Slovakia

In its decision in the application of *Bako v. Slovakia* (no. 60227/00, 15 March 2005), the Court acknowledged that, when dealing with complaints under Article 127 of the Constitution in respect of the length of proceedings, the Constitutional Court's practice was to examine separately the segments of those proceedings taking place before different courts. This practice stemmed from the need for the Constitutional Court to separately identify the authorities which might be liable for a violation of the complainant's human rights and fundamental freedoms. If it is the case, the national authorities would then order these authorities to provide appropriate redress to the person concerned. In the Court's decision in *Bako* (cited above), it was also noted that this approach was different

from that of the Court, which consists in examining the overall length of the proceedings. The practice was modified and the overall of the proceedings was taken into account.

In the judgment *Ištván and Ištvánová v. Slovakia*, no. 30189/07, § 69-71, 12 June 2012, the Court noted that the remedy established under Article 127 of the Constitution was in general considered a remedy requiring exhaustion for the purposes of Article 35 § 1 of the Convention in length-of-proceedings cases and offered redress of both a preventive and a compensatory nature. However, the ultimate effect for an applicant might change when the availability of redress under that provision became dependent on his first lodging a complaint with the president of the court under the Courts Act. Such a complaint did not give rise to compensation and was comparable to a similar type of complaint that could be made under the State Administration of Courts Act, which had been found not to be an effective remedy. Furthermore, there were inconsistencies in the Constitutional Court's case-law regarding the period that had to elapse before a constitutional complaint could be made. The applicants' situation regarding the exhaustion of remedies before the Constitutional Court had thus depended on a number of variables without reliable

guidance or a predictable outcome. Such a situation could not be considered compatible with the principle of legal certainty.

iii) Situation in France

In France, the right to a fair trial within a reasonable time was introduced by a Law on 15 June 2000 to the preamble of the French Code of Criminal Procedure. The most important disposition in the French law founding the right to a fair trial within a reasonable time is the article L111-3 of the Code of the Judicial Organization.

From the decision *Giummarra and others v. France* of 12 June 2001, the Court decided that in the case of the excessive length of the judicial or administrative proceedings, the complaint for failures in the functioning of the judiciary on the basis of Articles L 141.1 and L 141.2 (former Article L. 781.1) of the Code of the Judicial Organization should be lodged to the French administrative court before the application is lodged to the Court. If not, the Court rejects the application as inadmissible for non-exhaustion of domestic remedies (*Code of the Judicial Organization, with last modifications*, Ordinance no. 2006-673 of 8 June 2006, *Mifsud v. France* (dec.) [GC], no. 57220/00, ECHR 2002-VIII).

The French Council of State (*Conseil d'Etat*) considered that the responsibility for the excessive length of administrative proceedings belongs to its jurisdiction since the date of publishing the judgment *Ministry of Justice v. Magiera* of 28 June 2002, ie from 1st January 2003.

On 28 July 2005, the decree no. 2005-911, which entered in force on 1st September 2005, confirmed the competence of the French Council of State to examine these complaints in the first and second instance. This complaint was considered by the Court as an effective remedy.

The French Cassation Court considers that the non-examination of the case within a reasonable time does not constitute a reason to cancel the proceedings and doesn't have an impact on the final judgment *in meriti* of the case.

The starting point of the proceedings is the moment of engaging the civil action. This starting point is postponed to the moment of recognition by a State of the right to lodge the individual complaints to the Court. This is the case in France since 2 October 1981.

In France, the administrative preliminary proceedings

(Application no 49580/99, *Santoni v. France*, judgment of the ECHR of 29 July 2003) and administrative proceedings concerning the conflict of competences of the administrative and other jurisdiction (Application no. 15175/89, *Allenet and Ribemont v. France*, judgment of ECHR of 10 February 1995) should be taken into consideration in estimating the length of the proceedings.

At the same time, the French Court of Cassation considered that Article L.141-1 (former Article L. 781-1) of the Code of the Judicial Organization doesn't apply to the administrative institutions and thus, it doesn't apply to the administrative proceedings. The only exception is when the administrative proceedings are an indispensable element of the judicial proceedings (*Vallar v. Agent judiciaire du Trésor Gaz Pal*, Cassation Court, 5-6 October 2005).

The starting point of the penal proceedings is the date of lodging the indictment (Application no. 21/1997/805/1008 and 22/1997/806/1009, *Reinhardt and Slimane-Kaid v. France*, judgment of ECHR of 31 March 1998). The period taken into consideration covers the whole proceeding until the final decision on the merits of the case (Application no. 36436/97, *Piron v. France*, judgment of 14 November 2000), the preliminary proceedings included (Application

no. 50268/99, *Rouille v. France*, judgment of ECHR of 6 January 2004).

2. The requirements for effectiveness of a compensatory remedy: a reasonable quantum within a reasonable time

The first Court's judgment finding a violation of the Convention for an unreasonable delay of civil proceedings was *Capuano v. Italy* (1), No.9381/81, C, 25 June 1987.

Then, the Court said that there is a structural problem concerning the excessive length of proceedings in Italy (*Bottazzi v. Italy* [GC], no. 34884/97, ECHR 1999-V):

"The frequency with which violations are found shows that there is an accumulation of identical breaches which are sufficiently numerous to amount not merely to isolated incidents. Such breaches reflect a continuing situation that has not yet been remedied and in respect of which litigants have no domestic remedy. This accumulation of breaches accordingly constitutes a practice that is incompatible with the Convention."

See also *A.P. v. Italy* [GC], no. 35265/97, 28 July 1999; *Di Mauro v. Italy* [GC], no. 34256/96, § 22, ECHR 1999-V.

Following a number of ECHR judgments finding a violation of Section 6 § 1 of the Convention for the length internal proceedings, law No.89 of 24 March 2001 (so called “*legge Pinto*”) was enacted. According to the law No.89, a case can be lodged both for pecuniary and non-pecuniary damages (see Section 1 (1) of the law). An action can be started at any time, even while the proceedings on merits are pending. This is a consequence of the fact that different rules to this remedy apply, and a different judicial body is competent (Court of Appeal determined by criteria incorporated in Section 11 of the Criminal Procedure Code). In the decision *Brusco v. Italy* (dec.), no. 69789/01, ECHR 2001-IX, the Court decided to send back the cases pending and obligated the Italian government to compensate the applicants according to Article 3 of Law “Pinto”.

In 2003, the application in the case *Scordino v. Italy* ((dec.), no. 36813/97, ECHR 2003-IVI) was declared admissible, even though the applicant didn’t lodge the cassation appeal. The Court considered that the Italian Cassation Court declared itself not competent to examine *in meriti* the excessive length of proceedings (previously lodged cases *mutatis mutandis* were declared inadmissible). Thus this was not an effective remedy to exhaust by the applicant.

In *Scordino v. Italy* (no. 1) [GC], no. 36813/97, § 195, ECHR 2006-V, and the eight other judgments against Italy delivered on 29 March 2006, the Court stated: “... *it can’t be ruled out that excessive delays in an action for compensation will render the remedy inadequate*”.

In the decision of inadmissibility *Vittorio Garino v. Italy* (dec), nos. 16605/03, 16641/03 and 16644/03, 18 May 2006, the Court decided that the compensation of approximately 50% of a sum previously adjudged by the Court is sufficient to consider that the applicant is no longer a victim of a violation of Article 6.

In the decisions *Gaglione and Others v. Italy*, nos. 45867/07 and others, 21 December 2010 and *Belperio and Ciarmoli v. Italy*, no. 7932/04, 21 December 2010, the problem of the excessive length of proceedings for compensation for the excessive length of the proceedings was raised.

In 2012, there were about 7000 cases introduced between 1st January 2007 and 30 June 2012 concerning their execution or length of proceedings *Pinto* pending before the Court (to compare: Polish law doesn’t establish the possibility to complain about the length of proceedings for compensation for the excessive length of proceedings *in meriti*, see also: *Süßmann v. Germany*, 16 September 1996, § 39, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-

IV). On 13 December 2012, the Italian government was requested by the Court to conclude the friendly settlement at the national level. The Italian government started to compensate the applicants. In consequence, the Court struck out the cases, e.g. *Renato Loffredo and 59 others v. Italy*, no. 10741/10; *Antonio Recano v. Italy* and 68 others, no. 66394/11.

The comparison of the remedy against the excessive length of proceedings in the member States of the Council of Europe against the excessive length of the criminal and civil proceedings was presented in two important and recent judgments of the Court: *Glykantzi v. Greece*, no. 40150/09, 30 October 2012 and *Michelioudakis v. Greece*, no. 54447/10, 3 April 2012.

GENERAL CONCLUSION

Significant progress has been made concerning the excessive length of proceedings thanks to the European Court of Human Rights and the Council of Europe.

The countries with systemic problems have been defined by the jurisprudence of the Court, and efficient remedies have been established or are being established with the help of the Council of Europe. The areas required to be more

expedite were indicated and the national authorities, more precisely legislators and courts, have processed appropriate reforms and modifications of the interpretation of the laws in force. In most of the countries, this process is finished and in others it is being completed. The compensation guidelines have been generally fixed at the national and European level. The Council of Europe continuously monitors the situation in the member States. The Court can always, if necessary, grant the complementary compensation obtained previously by the applicant at the national level if the amount granted by the national courts doesn't cause the applicant to lose the status of victim according to the definition in Strasbourg. In these situations the Court takes into account the pecuniary and non-pecuniary damages, costs and expenses borne by the applicant.

There are more and more areas covered by the Convention and Article 6 is applied to almost all kind of proceedings with the exception of taxpayers (and even this is changing), foreign nationals concerning their right to enter and reside in the country, officials with power to make decisions, and disputes about political representations.

The temporal scope covers in general the whole proceedings including even the administrative phase preceding the judicial proceedings (*dies ad quem*) and covering also the

phase of the execution of the final judgment (*dies ad quo*). The control of the right to judicial proceedings within a reasonable time is a fundamental achievement of the European Court of Human Rights and the Council of Europe.

By imposing an obligation to the States to respect the right for a fair trial within the reasonable time and by sanctioning them with legal penalties in a case of non-compliance, the European Court of Human Rights and the Council of Europe initiated many judicial reforms in their member States.

BIBLIOGRAPHY

“*Can Excessive Length of Proceedings be Remedied?*”, Venice Commission, Council of Europe, 2006;

“*Guide on Article 6 (civil limb)*”, European Court of Human Rights, Council of Europe, 2013;

“*Guide on Article 6 (criminal limb)*”, European Court of Human Rights, Council of Europe, 2014;

De Santis di Nicola, F., “*Ragionevole durata del processo e rimedio effettivo*”, Napoli, Jovene 2013;

Edel F., “*The length of civil and criminal proceedings in the case-law of the European Court of Human Rights*”, Council of Europe, 2007;

Hofmański P., Wróbel A. “*Rozpoznanie sprawy w rozsądnym terminie*”, [in:] Garlicki L. „Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności”, Volume 1, CH Beck 2010, p. 222-250.

Rajska D., “*Comparative study of the rights guaranteed under article 6 of the European Convention of Human Rights and their application in the national law in France and Poland*”, PhD, University Aix-Marseille, Presses Universitaires d’Aix-Marseille (PUAM) January 2015;

Rajska D., Ryngielewicz K., “*Nadmierna długość postępowania w świetle orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka*” (*Excessive length of proceedings in the light of the jurisprudence of the European Court of Human Rights*), to be published in the Polish law review;

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека
Србије, Београд

342.722:347.932
347.97/.99(497.11)

ЗАШТИТА права на суђење у разумном року у судском поступку
/ [приређивачи Драгомир Милојевић, Снежана Андрејевић]. -
Београд : Савет Европе, Канцеларија у Београду, 2015 (Београд :
Quadra Graphic). - 149 стр. ; 21 cm

Тираж 1.100. - Стр. 2: [Предговор] / Драгомир Милојевић. -
Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-84437-77-0

а) Право на суђење у разумном року
б) Правосуђе - Ефикасност - Србија

COBISS.SR-ID 215061260

